

MANUAL DE DEMOCRAȚIE SOCIALĂ 2

Simon Vaut u. a.

Economie și democrație socială

AKADEMIE
FÜR
SOZIALE
DEMOKRATIE

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

Ediția a 3-a, actualizată
Editată de
Friedrich-Ebert-Stiftung
Departamentul Academia Politică
Bonn
Decembrie 2009

Redacția: Jochen Dahm, Tobias Gombert, Christian Krell, Simon Vaut

Responsabil: Dr. Christian Krell / Șef de proiect: Jochen Dahm

Traducere în română: PLH Internațional, Cluj-Napoca, 2012

Fotografia de pe coperta 1: Nyul/Hans12/Chesse

Răspunderea pentru conținutul afirmațiilor revine autorilor fiecărei secțiuni a volumului. Opiniile exprimate nu sunt în mod necesar aceleași cu ale Friedrich-Ebert-Stiftung.

MANUAL DE DEMOCRAȚIE SOCIALĂ 2

Simon Vaut și alții

Economie și democrație socială

CONȚINUT

<i>Prefață</i>	4
-----------------------	----------

<i>1. Introducere</i>	6
------------------------------	----------

<i>2. Teorii economice fundamentale</i>	9
2.1. Adam Smith – fondatorul liberalismului economic	12
2.2. Critica sistemului capitalist la Karl Marx	17
2.3. John Maynard Keynes: Capitalismul dirijat	23
2.4. Tipuri ideale în teoria economică	28
2.5. Economia astăzi	30

<i>3. Sisteme economice și ordini economice</i>	42
3.1. Capitalism și democrație	42
3.2. Capitalism dirijat și nedirijat	46
3.3. Noile condiții-cadru în contextul globalizării	51

<i>4. Orientările democrației sociale în materie de politică economică</i>	55
4.1. Valori fundamentale	55
4.2. Drepturi fundamentale	58
4.3. Principii de politică economică	64
4.4. Digresiune: cum se măsoară creșterea calitativă	74

<i>5. O comparație a programelor economice ale partidelor</i>	76
5.1. Programul de la Hamburg – programul fundamental al Partidului Social-Democrat din Germania (SPD)	77
5.2. Principii pentru Germania – programul CDU	81
5.3. „Viitorul este verde” – programul fundamental al Bündnis 90 /Die Grünen	83

5.4. „Principiile fundamentale de la Wiesbaden” ale FDP	86
5.5. „Repere programatice” ale partidului „Die Linke”	88
5.6. Evaluarea programelor în raport cu obiectivele democrației sociale	90
6. Modele de ordine economică în diferite țări	94
6.1. SUA	94
6.2. Marea Britanie	99
6.3. Germania	104
6.4. Japonia	112
6.5. Suedia	118
7. Politici economice: exemple din practica curentă	124
7.1. Politică industrială ecologică: O politică a creșterii pentru un viitor durabil	125
7.2. Politică bugetară: ce datorăm Germaniei	129
7.3. Riscuri și șanse ale privatizării	134
7.4. Muncă decentă și co-decizie: politica muncii decente	140
7.5. Dezbaterea privind salariile minime	147
8. Reflecții în perspectivă	154
Bibliografie	155
12 Cuvinte-cheie importante	157
Ecouri la prima ediție	158
Despre autori	160

PREFAȚĂ LA EDIȚIA A 3-A

Criza financiară și economică a reprezentat o cezură. Nu numai că vor trebui depășite consecințele concrete ale crizei, care au zdruncinat temeliile societății noastre. Mai mult de atât, va trebui să decidem cum vrem să trăim și să muncim în următorii ani și în următoarele decenii. Cum poate să fie ordinea economică justă și solidară? Ce echilibru trebuie găsit între stat și piață? Cum poate reuși o politică economică modernă a democrației sociale, pe fondul unui set de valori?

Aceste întrebări sunt cruciale pentru oricine are ambiția de a participa la dezbateri, la luarea deciziilor și la realizarea politicilor. Crediința în piața necontrolată a condus spre o linie moartă, dar în momentul de față avem șansa de a putea schimba macazul. Numai cine cunoaște direcția în care trebuie să mergem va reuși să îi motiveze și pe alții în favoarea ideilor sale și își va putea atinge obiectivele. De aceea este absolut necesar să existe certitudine cu privire la pertinenta propriului curs.

Manualul de față dorește să contribuie la trasarea acestui parcurs mai sigur pentru fiecare dintre cititorii săi. Sunt explicate teoriile economice de mare importanță, sunt descrise ordini economice, sunt stabilite valori centrale și axe de orientare și se caută răspunsul la întrebarea: ce semnificație au aceste valori pentru o politică economică concretă a democrației sociale? În acest context, este evident că nu vor putea fi oferite răspunsuri definitive. Tot timpul sunt necesare noi reconsiderări și noi argumente cu privire la modalitățile prin care politica economică a democrației sociale poate fi încununată de succes. Acesta este motivul pentru care volumul de față nu oferă răspunsuri definitiv valabile, ci invită la lectură și la reflecții mai profunde.

Prezentul număr este volumul al doilea din seria *Manualelor de democrație socială*, având la bază manualul intitulat *Fundamentele democrației sociale*, în care sunt explicate valorile fundamentale ale democrației sociale. Lucrarea compară modelele de societate ale liberalilor, conservatorilor și democrației sociale și prezintă diferențele dintre Democrație libertară și democrația socială. Al treilea volum al seriei poartă titlul *Stat social și democrație socială*.

Atunci când se discută despre economia secolului al XXI-lea, nu pot fi neglijate rupturile generate de globalizare. Un nou volum din această serie de manuale va fi publicat pe tema *Globalizare și democrație socială*. În acest viitor volum, analizăm globalizarea sub aspectul influenței acesteia asupra felului în care se modelează ordinea economică și condițiile sale cadru. Totodată, volumul despre globalizare va analiza elementele de fundal ale globalizării și posibilitățile de organizare politică ale acesteia.

Ne folosim de această ocazie, pentru a adresa mulțumirile noastre lui Simon Vaut și Tobias Gombert. Simon Vaut este autorul celei mai mari părți a acestui manual. Tobias Gombert s-a alăturat activității redacționale și didactice, dând dovadă de o competență excepțională și de un mare angajament. Adresăm mulțumiri și lui Thomas Meyer și lui Michael Dauderstädt pentru sfaturile pe care le-au oferit în vederea conceperii prezentului manual, lui Wilhelm Nölling pentru observațiile sale constructive, cât și tuturor autorilor pentru colaborarea fructuoasă. Fără contribuția lor, nu ar fi apărut acest manual; eventualele imperfecțiuni vor fi trecute în sarcina noastră.

Simbolul Academiei pentru Democrație Socială este o busolă. Prin ofertele Academiei, Fundația Friedrich Ebert dorește să ofere un cadru pentru clarificarea unor puncte de vedere și orientări. Ne-am bucura dacă ați folosi oferta noastră de formare pentru definirea direcției Dumneavoastră politice. Democrația socială se perpetuează prin acțiunea cetățenilor preocupați de acest concept și prin implicarea lor în spiritul acestui concept.

Dr. Christian Krell

Director

Academia pentru Democrație Socială

Jochen Dahm

Șef de proiect

Manuale de democrație socială

Bonn, decembrie 2009

1. INTRODUCERE

Care politică economică corespunde democrației sociale?

În declarația sa de guvernare din anul 1998, fostul cancelar german Gerhard Schröder spunea despre coaliția sa că nu susține o politică economică de dreapta sau stânga, ci o politică economică modernă.

Înseamnă că în acest domeniu de politică nu mai există deosebiri între liberali, conservatori și social-democrați¹? Există o teorie economică a democrației sociale care se deosebește de alte curente?

Sau nu mai există, efectiv, alte calificative în afară de „modern” și „nemodern”? Cine ar afirma despre sine că susține o politică nemodernă, iar în acest context, ce înseamnă „modern”? Antrenorul de fotbal Otto Rehgel spunea odată: „Cel care câștigă e modern.” Extrapolat la politică, s-ar putea spune că o politică economică modernă este aceea care are succes.

Prin ce se măsoară succesul unei politici economice?

Prin ce se măsoară acest succes? Unii spun că printr-un grad cât mai ridicat de bunăstare și creștere, în timp ce alții subliniază în mod deosebit egalitatea și echitatea: conform acestei concepții, ordinea economică nu trebuie să conducă la inegalitate, exploatare sau injustiție. În același timp, se bucură de atenție și sunt tot mai mult aprobate vocile care se referă la sustenabilitate, menajarea resurselor și ecologie ca etalon pentru succesul în economie. Conform cu acestea, creșterea nu trebuie să însemne exploatare iresponsabilă.

Echilibrul dintre creștere economică, echilibrul social și sustenabilitate ecologică

Valorile fundamentale ale democrației sociale sunt libertatea, echitatea și solidaritatea. Din punct de vedere programatic, nu poate exista decât un singur răspuns în viziunea democrației sociale. Toate cele trei principii - în primul rând creșterea, în al doilea rând echilibrul social și în al treilea rând sustenabilitatea - trebuie aduse la un numitor comun.

Numai că direcția nu este încă trasată. O politică economică modernă, ancorată în valori, nu folosește automat, cum induce interpretarea citatului din Gerhard Schröder, instrumente de politică economică exclusive stângii clasice sau dreptei. O politică economică modernă a democrației sociale, bazată pe valori, se axează înainte de toate pe rezultat. Obiectivul său este realizarea unei societăți în care valorile fundamentale libertate, echitate, solidaritate, pecum și pe valori și drepturi fundamentale politice, sociale, economice și culturale, se realizează pentru toți oamenii.

---

1 Textul din limba germană conține formele de masculin și feminin. Chiar dacă traducerea în limba română păstrează numai una dintre forme, pentru fluentă, sunt avute în vedere ambele genuri (nota trad.).

Volumul de față dorește să aibă caracter de orientare fundamentală pentru mai multe întrebări: care sunt bazele teoretice pe care le poate utiliza democrația socială în acest sens, care sunt sistemele și ordinele economice care favorizează realizarea acestui ideal, care este situația ordinilor economice din alte țări, care este importanța acestor probleme teoretice pentru proiectele politice concrete?

Structura tematică a volumului		Orientarea de politică economică a democrației sociale (Capitolul 4)						
		Democrație liberală			Democrație liberală			
Obiectul manualului „Fundamentele democrației sociale“		Democrație socială			Democrație liberală			
Obiectul manualului „Economie și democrație socială“								
Capitolul 2	Teorie	Marx		Keynes		Smith		
Capitolul 3.1	Sistem	Capitalism						
Capitolul 3.2	Ordini	Autoritar		Dirijat		Nedirijat		
Capitolul 6	Țări			Suedia	Japonia	Germania	GB	SUA
Capitolul 5	Comparația între programele partidelor							
Capitolul 7	Exemple din practică							

În primul rând, la nivelul **teoriei economice** facem o descriere a analizelor și concluziilor celor mai influenți economiști din istorie - Adam Smith, Karl Marx și John Maynard Keynes. Tipurile ideale de liberalism economic, anti-capitalism și capitalism dirijat derivate de aici sunt evaluate dintr-o perspectivă contemporană și prin prisma obiectivelor democrației sociale (Capitolul 2).

În planul **sistemelor și ordinilor economice**, este studiată relația dintre capitalism și democrație și sunt prezentate cele două ordini economice prevalente în statele industrializate occidentale: capitalismul dirijat, capitalismul nedirijat (Capitolul 3).

La nivel programatic în materie de politică economică, este dezvoltată, pe de-o parte, **orientarea de politică economică a democrației sociale**, care rezultă din interacțiunea între valori, drepturi fundamentale și principii economice (Capitolul 4).

Pe de altă parte, sunt comparate **programele de politică economică ale partidelor** reprezentate în Bundestag² în funcție de programele lor fundamentale, pe baza criteriilor care definesc ordinele economice dirijate și nederijate, cât și a orientării de politică economică a democrației sociale, așa cum a fost aceasta descrisă în prealabil (Capitolul 5).

Volumul este completat cu o comparație între diferite ordini economice din **SUA, Marea Britanie, Japonia și Suedia** (Capitolul 6) și cu propuneri de politică concrete, pe care le putem lua drept modele în domeniile de politică economică de **privatizare, politică industrială ecologică, muncă decentă, co-decizie și salariu minim** (Capitolul 7).

Problematica unei politici economice a democrației sociale are așadar tangență cu multe niveluri diferite, abordate în acest volum și în special cu întrebarea, prin ce anume se distinge democrația socială însăși.

Un prim răspuns la această întrebare îl oferă SPD în programul său fundamental:

„Democrația socială garantează nu doar drepturile civice , politice și culturale fundamentale, ci, în egală măsură, și drepturile sociale și economice ale tuturor oamenilor. Ea asigură participarea socială echitabilă a tuturor, prin democratizarea societății, în special prin participarea la luarea deciziei (co-decizie), prin statul social preventiv bazat pe drepturile cetățenilor, precum și printr-o economie de piață dirijată, în care este garantat primatul democrației față de piață.“

(Programul de la Hamburg 2007: 19)

---

2 Bundestag - camera inferioară a parlamentului federal german (nota trad.).

2. TEORII ECONOMICE FUNDAMENTALE

În acest capitol,

- prezentăm teoriile economice cele mai influente din istorie;
- expunem reflecții asupra semnificației actuale;
- și explicăm importanța pe care o au pentru democrația socială.

„Oamenii practici care se cred într-un totu liber de orice influențe intelectuale sunt, de obicei, sclavii vreunui economist defunct” (Keynes 1966: 323), scria John Maynard Keynes, el însuși unul dintre cei mai importanți economiști din istorie. Capitolul de față prezintă și face comparația între caracteristicile fundamentale ale teoriei sale și ale teoriilor altor doi economiști eminenți și influenți, Adam Smith și Karl Marx. În felul acesta, sunt fixați cei trei piloni ai celor mai importante teorii economice din punct de vedere istoric.

De ce ne-am apleca asupra ideilor economiștilor care și-au scris operele cu atât de mult timp în urmă? Explicațiile lor mai sunt oare valabile într-o lume globalizată, aflată în permanentă schimbare, sau sunt de mult prăfuite, au devenit de neînțeles și sunt contrazise de istorie?

Din ce motive și în ce manieră continuă așadar să fie semnificative aceste teorii pentru democrația socială? Ele pot fi utile pe două planuri:

În primul rând, ele ne furnizează „reper ideologice”, foarte utile în politică. Cunoașterea lor ne poate ajuta să verificăm veridicitatea fiecărei argumentații de politică economică, ca să nu fim expuși „orbește” ideologiei.

În al doilea rând, democrația socială nu aparține complet nici uneia dintre cele trei teorii economice, ci definește un cadru normativ general care le integrează pe toate. Democrația socială preia elemente din cele trei teorii, preferând în mod evident ideea de capitalism dirijat, așa cum a fost descris de Keynes.

Toate aceste teorii au fost supuse unor critici virulente. Au existat nenumărate încercări de a le contrazice. Chiar au fost declarate moarte. Și, totuși, dovedesc periodic că trăiesc în continuare. Nici un studiu serios în sfera economiei nu poate ignora ideile lui Smith, Marx sau Keynes.

*Trei mari economiști:
Smith, Marx și Keynes*

*Clasicii mai sunt
de actualitate?*

„Repere ideologice”

*Democrația socială
împrumută de la
toate cele trei teorii*

*Contextul istoric:
Smith:
mijlocul sec.
al XVIII-lea*

Considerațiile cu privire la acești clasici trebuie să țină cont de contextul epocii fiecăruia dintre ei. Adam Smith și-a formulat ideile pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, în epoca mercantilismului, adică a acelei teorii care îi învăța pe monarhi că ar putea să-și finanțeze luxul de la curte prin controlul asupra comerțului și dirijism economic. Așadar, scepticismul lui Smith față de stat avea la bază experiența monarhiilor risipitoare, interesate doar de propria înavuțire – contrar, spre exemplu, comportamentului unui stat providențial modern.

*Marx:
mijlocul sec.
al XIX-lea*

Critica plină de elocință adusă de Marx capitalismului la mijlocul secolului al XIX-lea a căutat un răspuns la pauperizarea maselor în etapa industrializării timpurii și a primului val al globalizării. La ora actuală, percepția asupra sa este marcată de socialismul de stat din secolul al XX-lea, ceea ce oferă, uneori, o imagine distorsionată a ideilor sale.

Keynes: anii '30

În fine, Keynes a analizat în anii '30 un liberalism economic evident scăpat de sub control din cauza crizei economice mondiale. Nu în ultimul rând, „Teoria generală a ocupării forței de muncă, dobânzii și banilor” a fost încercarea de a propune scheme de stabilizare a sistemului economic, ca să nu cadă și alte democrații pradă dictaturilor radicale. Odată cu criza financiară mondială care a început în anul 2007, gândirea keynesiană cunoaște un reviriment. Reflecțiile asupra reglementării unei piețe financiare la nivel mondial, precum și programele de investiții de stat constituie obiectul unor vii discuții.

*Noțiuni
și imagini clasice
ale economiei*

Pe lângă avantajul cert al unei bune orientări de bază, studiul celor trei mari economiști Smith, Marx și Keynes mai prezintă un avantaj foarte practic. Multe imagini și explicații economice care ne sunt familiare astăzi și pe care le folosim frecvent fără să le cunoaștem originea poartă marca celor trei economiști.

	Smith	Marx	Keynes
Când	Mijlocul sec. al XVIII-lea	Mijlocul sec. al XIX-lea	anii '30 ai sec. al XX-lea
Ocazia	Mercantilism, absolutism	Industrializare și pauperizarea muncitorilor	Criza economică mondială și apariția de dictaturi
Obiectivul principal	Eliberare față de statul mercantil	Îmbunătățirea situației muncitorilor și eliberarea lor de exploatare	Securizarea democrației prin stabilirea economiei și pieței muncii
Puncte de sprijin pentru democrația Socială	Libertate și model de cooperare	Modelul „muncă decentă” și problema echilibrului dintre muncă și capital	Modelul economiei dirijate și al politicii economice active

Imaginea „mâinii invizibile a pieței” a fost introdusă de Adam Smith, pentru a explica eficiența pieței. În prezent, este folosită parțial sub forma unei transfigurări mitologice conform căreia piața poate pune totul în ordine.

Cine în schimb urmărește o politică prin care să fie asigurată „munca decentă”, nu îl poate ocoli pe Marx, fiindcă Marx este cel care a marcat în manieră decisivă conceptul de „alienare a muncii”.

În fine, de la Keynes provine expresia frecvent citată: „Pe termen lung suntem toți morți”. El a pledat pentru responsabilizarea statului, așa încât acesta să contracareze eșecurile pieței. Remarca sa este îndreptată în particular împotriva acelor care, în loc să ceară statului să-și asume rapid responsabilități în politica economică, preferă să aștepte și să conteze pe forțele unei piețe care, în opinia lor, se vindecă singură, pe termen lung.

*Smith:
„mâna invizibilă
a pieței”*

*Marx:
„muncă decentă”*

*Keynes:
„Pe termen lung,
suntem toți morți”*

**Lectură
complementară:**
*Nikolaus Piper
(ed.) (1996),
Die großen Ökonomen:
Leben und
Werk der wirt-
schaftswissenschaft-
lichen Vordenker,
Stuttgart.
(Marii economiști:
viața și opera
precursorilor
științelor economice)*

2.1. Adam Smith – fondatorul liberalismului economic

Smith:
„Avuția națiunilor“

Referința fundamentală a economiștilor liberali este cartea publicată în 1776 de Adam Smith, intitulată „Avuția națiunilor“.

Context temporal:
mercantilismul
la mijlocul
sec. al XVIII-lea

În acea epocă, Marea Britanie se afla în faza de trecere de la mercantilism la capitalism (vezi Gerstenberger 2006: 40, 57–65, și Conert 2002: 64).

În epoca mercantilismului (sec. XVI-XVIII), principiul și regii își măsurau succesul politicii lor economice în cantitatea de aur și arginți pe care o puteau aduna. Comerțul era considerat un joc de sumă nulă: câștigul unei țări era perfect egal cu pierderile altei țări.

Nu exista avantaj reciproc. De aceea, taxele vamale protecționiste erau foarte mari la importul de marfă; în schimb, importul de materii prime beneficia de sprijin. Curțile încercau să dirijeze economia. Rânduiala breslelor reglementa strict cine ce activitate putea desfășura și în ce cantitate putea produce mărfurile.

Obiectivul lui Smith:
depășirea
mercantilismului

Smith și-a scris „manifestul capitalist“, pentru a înlătura această ordine economică rigidă. Ideile sale au ajuns pe sol fertil și au contribuit astfel la liberalizarea economiei și a comerțului.

Smith a schimbat fundamental teoria privind avuția unei economii naționale. El a măsurat avuția exclusiv în funcție de munca depusă și nu ca mercantiliștii, în funcție de rezervele de aur.

Adam Smith (1723–1790) este considerat părintele liberalismului economic. Filozof social și funcționar în administrația vămilor din Scoția.

Conform teoriei sale, în condițiile jocului liber al forțelor pieței se creează cea mai multă avuție, dacă fiecare urmărește propriul interes. În 1776, Smith publică volumul intitulat „Cercetare asupra naturii și cauzelor avuției națiunilor“ (lucrare citată adesea sub titulatura „Avuția națiunilor“). Această operă este considerată fundamentul economiei moderne. Ideile sale fundamentale sunt predate până în zilele noastre în manualele de economie.

Se știe însă mai puțin că Smith, filozof moralist, a explicat în a sa „Teorie a sentimentelor morale“ că echitatea, încrederea și simțul onoarei sunt indispensabile pentru activitatea economică, iar empatia reciprocă este cea mai importantă forță motrice a conviețuirii sociale.

Pentru atingerea bunăstării generale, Smith a luat în considerare trei surse:

- căutarea profitului personal și al proprietății
- diviziunea muncii și specializarea
- comerțul liber și concurența liberă

Cu ajutorul unui exemplu, descrie cum dorința de profit personal și de bunuri personale generează ceva productiv, care sfârșește prin a servi binelui comun.

„Datorăm cina noastră atenției cu care măcelarul, berarul și brutarul își urmăresc propriul interes, iar nu bunăvoinței lor. Noi nu ne adresăm iubirii lor față de semenii, ci față de ei înșiși, și noi nu le vorbim despre propriile noastre necesități, ci despre avantajul lor.” (Smith 1974: 17)

Forța motrice esențială pentru dezvoltarea economică este descrisă de Smith chiar în prima propoziție a operei sale „Avuția națiunilor” - diviziunea muncii:

„Diviziunea muncii ar trebui să promoveze și îmbunătățească forțele productive ale muncii mai mult decât orice altceva.” (Smith 1974: 9)

Autorul a explicat avantajele diviziunii muncii pornind de la exemplul unei fabrici de ace cu gămălie: un singur muncitor produce doar un număr redus de ace pe zi. Dacă procesul de fabricație este împărțit în mai multe etape și lucrează mai mulți muncitori specializați, iar aceștia se concentrează doar pe câte una dintre etape, pot fi produse zilnic mai multe mii de ace cu gămălie.

În fine, Smith s-a pronunțat pentru comerț liber și concurență liberă. La fel ca în cazul diviziunii muncii între diferiți lucrători, părțile care vor să practice comerțul liber între ele pot să se specializeze în funcție de ceea ce știu mai bine. În felul acesta, productivitatea poate crește global. După Smith, distribuirea (avuției – n.trad.) prin intermediul „mâinii invizibile a pieței” este mai eficientă și ar crea mai multe stimulente decât orice formă de planificare economică centralizată. Ca exemplu Smith a descris comerțul dintre Scoția și Portugalia.

Trei surse
ale bunăstării

În căutarea
profitului personal

Productivitate
prin
diviziunea muncii

Bunăstare prin
comerț liber
și concurență

Profitând de „avantajul comparativ” prin comerț

În timp ce Scoția putea să producă foarte bine lână, Portugalia producea cu ușurință vin. Acesta este avantajul comparativ în accepțiunea lui Smith. Dacă cele două țări s-ar concentra pe produsele lor și ar face comerț în loc să încerce, cu mult efort, să producă și vin, și lână, ambele părți ar avea de profitat.

Cu acest raționament, Smith se detașează de concepția din epocă, conform căreia comerțul ar fi un joc de sumă nulă. Ca o ironie a sorții, timp de mai bine de un deceniu, Smith a fost responsabil pentru respectarea regulilor comerciale ale mercantilismului, în calitate de funcționar în sistemul vamal.

Ce semnifică „Laissez-faire”?

În accepțiunea lui Smith, pentru ca sursele bunăstării (dorința de obținere de profit, diviziunea muncii, comerțul și concurența) să-și facă efectul, trebuie ca statul să intervină doar indirect asupra pieței, lăsându-i acestea cât mai mult spațiu de mișcare. De aici a rezultat așa numita doctrină „Laissez-faire”³. Aceasta preconizează că statul asigură doar siguranța publică, apărarea țării, securitatea juridică, infrastructura și educația, fără să intervină în piață. Numai așa s-ar fi obținut cea mai mare productivitate posibilă.

Eliberarea forțelor productive

Smith a creat fundamentul teoretic pentru liberalizarea economiei, care, în special în sec. al XIX-lea, a făcut posibilă odată cu industrializarea descătușarea unor forțe productive nebănuite până atunci. Smith a susținut principiul conform căruia o economie de piață liberă își găsește automat echilibrul, dar nu a prevăzut nici crize, nici recesiuni.

Problemele diviziunii muncii

Asemănător lui Marx, care a analizat în teoria sa exploatarea proletariatului și alienarea muncii, Smith a identificat și el partea întunecată a capitalismului. Temerea sa era că o diviziune a muncii din ce în ce mai detaliată va duce la mutilarea mentală a oamenilor și a cerut pentru contracararea mai multe oportunități de educație.

Smith: „Teoria sentimentelor morale”

În lucrarea sa mai puțin cunoscută - „Teoria sentimentelor morale” (1759) – Smith descrie nevoia oamenilor de a se comporta corect și echitabil și de a-și depăși egoismul ca ființe cu nevoi colective. Smith îi contrazice astfel pe cei care vor să îl prezinte drept martorul principal al concepției ce privește ființa umană ca *homo oeconomicus*, care nu se preocupă decât de maximizarea profitului.

3 *Laissez faire* (fr.) înseamnă să fie lăsate lucrurile să decurgă natural.

Smith nu se considera el însuși în primul rând economist, ci filozof moralist, subliniind importanța echității, încrederii și onestității în acțiunea economică.

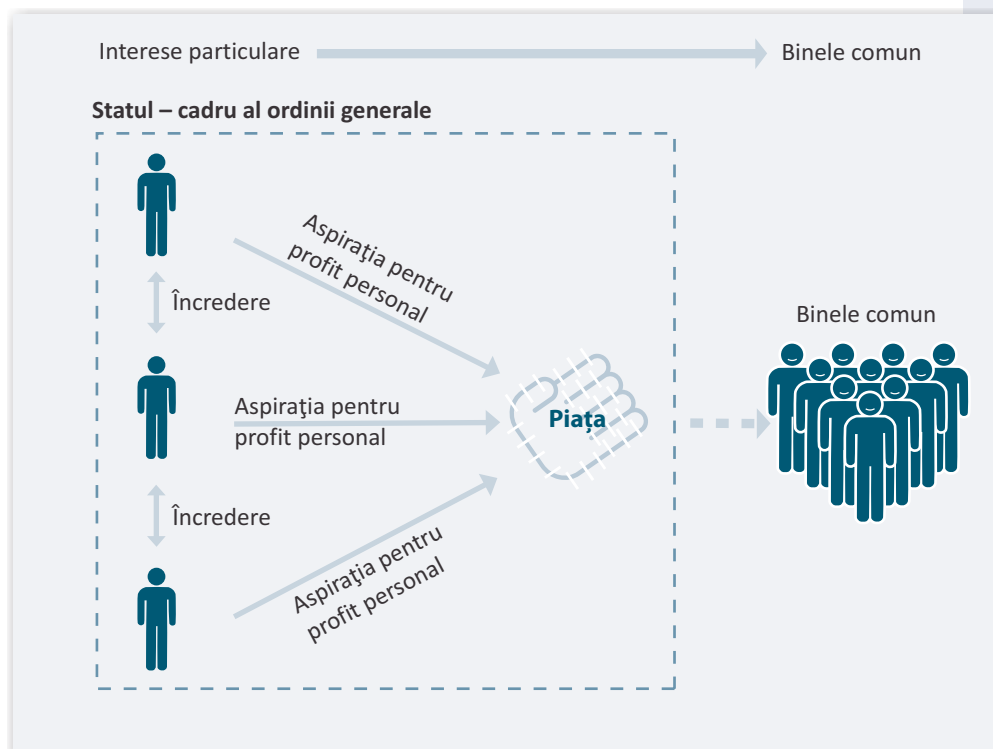

Fig. 1: Smith: binele comun prin profitul personal

Teoria liberalismului economic clasic a lui Smith a fost opinia predominantă până la criza economică mondială din 1929. Abia ulterior a fost pusă sub semnul întrebării teza conform căreia piețele își găsesc întotdeauna un echilibru automat grație mâinii invizibile. Criza profundă și șomajul ridicat pe termen lung care a urmat au făcut mai puțin plauzibile modelele de gândire ale „laissez-faire”. Liberalismul economic clasic a fost zdruncinat din temelii. Laureatul premiului Nobel Joseph E. Stiglitz remarca retrospectiv că problema acestei mâini invizibile este aceea că e invizibilă fiindcă adeseori nici măcar nu există (Stiglitz 2002).

De-a lungul următoarelor câtorva decenii a urmat faza keynesianismului, care va fi descrisă în paragraful următor. Abia după ani de existență în umbră, gândirea economică liberală a cunoscut un reviriment începând cu anii '80 ai sec. al XX-lea, odată cu neoliberalii.

Școala de la Chicago

Dintre economiștii care au reluat ideile lui Smith și care le-au dezvoltat și propagat, cei mai cunoscuți sunt Friedrich August von Hayek și Milton Friedman. Cel de-al doilea este fondatorul unei ideologii economice liberale, cunoscută și sub denumirea de „Școala de la Chicago“ (Friedman a fost profesor universitar la Chicago). Neoliberalii au redus însă ideile lui Smith la critica statului și la pledoaria sa în favoarea pieței libere. Nici Hayer, nici Friedman nu au dat atenție „Teoriei sentimentelor morale“.

Noua interpretare dată de Thatcher și Reagan

Reinterpretarea operei lui Smith a avut o influență considerabilă, mai ales în SUA, în timpul administrației Reagan, și în Marea Britanie, în perioada în care a fost premier Margaret Thatcher. Laitmotivul politicii celor doi a fost „Statul nu este o parte din soluția la problemă – statul este problema“. Aceasta a însemnat dereglementări, privatizare și reducerea prestațiilor statului.

Consensul de la Washington

Partizanii pieței au exercitat o mare influență și asupra politicii Băncii Mondiale și a Fondului Monetar Internațional. În cadrul așa-numitului Consens de la Washington, aceste instituții au propagat ideologia economică liberală, printre altele în America Latină, în statele postcomuniste și, după criza asiatică din 1997, în Asia de Sud-Est. Această ideologie a avut o importanță deosebită în demararea dereglementării piețelor financiare. Consecințele sale au constat în cea mai severă criză pe care a cunoscut-o vreodată arhitectura financiară mondială după mai multe decenii, precum și în recesiunea la scară mondială, începând din anul 2008 încoace. Amploarea și severitatea crizei au condus la o schimbare de perspectivă economică și politică. În locul ideologiei economico-liberale care credea orbește în piață, acum predomină cei care mizează pe un nou echilibru între stat și piață și care susțin primatul politicii asupra economiei.

Lectură

complementară:

Helen Winter und

Thomas Rommel (1999),

Adam Smith für

Anfänger.

Der Wohlstand

der Nationen:

eine Leseein-

führung, München.

(Adam Smith

pentru debutanți.

Avuția națiunilor:

introducere în lectură)

2.2. Critica sistemului capitalist la Karl Marx

Karl Heinrich Marx (1818–1883) a fost un filozof și jurnalist politic german.

Ceea ce economiștii liberali vedeau ca stabilitate și creștere prin libera dezvoltare a pieței, a fost descris de Marx ca luptă de clasă, exploatare, pauperizare și un sistem supus crizei, care ar putea sfârși într-o revoluție proletară.

Cea mai importantă lucrare a lui Marx din sfera teoriei economice este „Capitalul”, publicată, în parte, ca ediție postumă. Cele trei volume ale sale au apărut între 1867 și 1894. O mare influență politică a avut-o „Manifestul comunist”, publicat în 1848.

Critica sistemului capitalist la filozoful german Karl Marx este considerată, în multe cazuri, ca un contraproiect teoretic la ideile lui Smith. O atare interpretare est doar în parte corectă: Marx a studiat cu atenție opera lui Smith și a ajuns la o analiză asemănătoare. De fapt, forța productivă și capacitatea inovatoare a capitalismului sunt evidențiate mai puternic de Marx decât de Smith. Însă concluziile sale diferă de cele ale lui Smith. Spre deosebire de Smith, Marx **consideră**

capitalismul fundamental instabil și distructiv. Capitalismul nu ar conduce la „avuția națiunilor”, ci la pauperizarea mării majorități a muncitorilor.

Pentru a putea înțelege ideile lui Marx, trebuie să ne întoarcem în timp, la condițiile de viață precare ale muncitorilor de la începutul industrializării, în sec. al XIX-lea. Iată mai jos o descriere fără echivoc, preluată de la Muzeul industrializării din Duisburg (Baier et al. 2002: 18):

„În timp ce cercurile avute își construiau vile în cartiere rezidențiale la periferia orașelor, pentru muncitori au fost construite case urâte, de închiriat, pe ulițe rău famate, supraaglomerate, neigienice, la un preț mult peste valoarea lor. [...] Așa se face că, adeseori, o familie întreagă și un străin locuiau în aceeași cameră. Mai mulți oameni foloseau, cu rândul, același pat: ritmul programului de somn era adaptat la programul turelor. Condițiile de muncă din fabrici erau concepute doar în funcție de mașini, muncitorii care lucrau la acestea trebuind să se adapteze. Programul de lucru de 70 de ore pe săptămână era ceva obișnuit, iar în industria textilă era chiar de 80 de ore. Era ceva obișnuit ca și copiii să muncească, securitate socială aproape că nu exista, iar asistența medicală era precară.”

*Marx:
legătura cu Smith*

*Contextul temporal:
începuturile
industrializării la
mijlocul sec. al XIX-lea*

Descrierea de mai sus este încă actuală, ea redând situația mai mult sau mai puțin asemănătoare a condițiilor de viață și muncă din multe țări mai sărace.

Exploatarea este o consecință a capitalismului

Pentru Marx, condițiile de muncă și viață inumane nu reprezentau o întâmplare nefericită, ci o consecință obligatorie a capitalismului. Analiza sa explică faptul că piața liberă conduce, în mod necesar, la sărăcie și exploatare, deoarece profitul capitaliștilor rezultă din exploatarea muncitorilor.

Conceptul de „plusvaloare”

Centrală în teoria lui Marx este noțiunea de „plusvaloare”, pe care o expune în primul volum al „Capitalului” (publicat în 1867) și o explică în volumele ulterioare, apărute postum. Plusvaloarea este valoarea pe care o poate realiza întreprinzătorul peste capitalul investit, la schimb, ca profit - astfel, dacă a investit 100 de euro în producție (costurile mărfurilor și ale tuturor mijloacelor de producție) și

Conform teoriei valorii muncă a lui Marx, **plusvaloarea** se obține din câștigul întreprinzătorului realizat prin munca depusă de muncitori, după scăderea costurilor salariale și a celor referitoare la mijloacele de producție. Așadar, plusvaloarea este echivalentă cu exploatarea muncitorilor. Marx face și diferența între plusvaloarea absolută, generată de un simplu surplus de ore de muncă (program de lucru mai lung), și plusvaloarea relativă, aceasta obținându-se prin progresul în materie de productivitate. (Das Wirtschaftslexikon /dicționarul economic/ 2009)

a realizat 110 euro pe piață. Marx consideră că această plusvaloare poate proveni sistematic numai prin activitatea creatoare de valoare a oamenilor. Sau altfel spus: atunci când lucrătorul creează mai multă valoare decât i se plătește lui sub formă de salariu.

Marx a arătat că muncitorii primesc numai atâta salariu cât să poată să facă față nevoilor existențiale de bază. Capitaliștii, în schimb, se îmbogățesc din diferența rezultată dintre salariu și plusvaloarea creată.

El a pornit de la principiul că, în condițiile unei concurențe tot mai acerbe, capitalistul va încerca să sporească această plusvaloare. Salariile ar urma să scadă, timpul de lucru ar crește, iar utilizarea mașinilor ar fi sporită. Consecința ar fi creșterea șomajului. Concomitent, concurenții ar fi înlăturați de pe piață. În asemenea condiții, societatea ar urma să se împartă în persoane deposedate de toate bunurile și un mic grup de oameni în mâinile cărora s-ar concentra capitalul.

---

4 Mulțumim editurii J.H.W. Dietz Nachf., Bonn, pentru posibilitatea de a folosi în acest volum, ex ante, diferitele noțiuni din dicționarul economic.

În paralel cu conceptul de „plusvaloare”, Marx a precizat și un alt concept în ale sale „Manuscrise economico-filozofice din 1844”: „alienarea muncii”. La fel ca Smith, Marx descoperă partea întunecată a diviziunii muncii productive. În cadrul producției în masă, muncitorul participă doar la etape de producție puternic divizate și monotone. El nu va avea contact cu produsul final și nici satisfacția de a fi participat din plin la realizarea acestuia.

Concurența și diviziunea muncii erau la Smith sursele progresului. Marx, în schimb, consideră concurența și diviziunea muncii drept răul fundamental al capitalismului și cauza exploatării și a alienării. El a văzut că orice progres în materie de producție era doar în avantajul celor în mâinile cărora se afla capitalul. Muncitorii, în schimb, continuau să sărăcească tot mai mult.

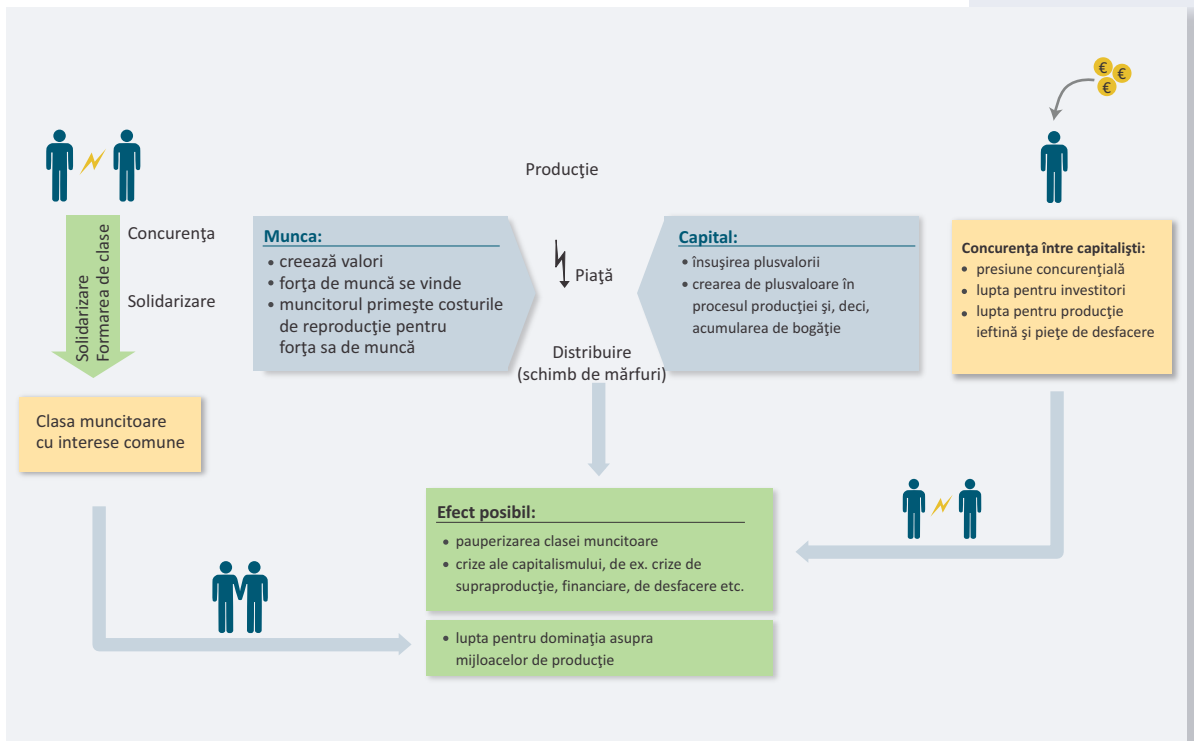

Fig. 2: Structura de bază a argumentației marxiste

Ordinea economică axată pe profit este, în opinia lui Marx, instabilă și supusă crizelor, așa încât s-ar putea ajunge, în final, la revoluția celor exploatați.⁵

„Centralizarea mijloacelor de producție și socializarea muncii ajung la un punct la care devin incompatibile cu învelișul lor capitalist. Acesta este sfârșit. Proprietății private capitaliste i-a sunat ceasul.” (Marx 1991: 684 și următ.)

Un ultim concept esențial în teoria lui Karl Marx, tratat pe larg în special în „Manifestul Partidului Comunist” din 1848, este conceptul de „proprietate”, prin aceasta înțelegându-se proprietatea privată asupra mijloacelor de producție.

Proprietatea privată asupra mijloacelor de producție este, pentru Marx, un semn distinctiv al societății împărțite pe clase din capitalism. În opinia sa, aceasta va fi abolită după revoluția proletară pronosticată de el în lucrările sale timpurii. Clasa muncitoare, având în vedere salariile care abia asigură traiul, oricum nu ar avea nici o posibilitate să dobândească bunuri personale de valoare. Capitaliștii, în schimb, au avut posibilitatea să-și dobândească bunurile personale prin exploatarea muncitorilor.

De aceea, Marx cerea în Manifestul Partidului Comunist, printre altele:

- centralizarea creditului în mâinile statului cu ajutorul unei bănci naționale cu capital de stat și monopol exclusiv
- centralizarea mijloacelor de transport în mâinile statului
- sporirea numărului fabricilor de stat, a mijloacelor de producție, desțelenirea și ameliorarea pământurilor după un plan general (a se vedea Marx/Engels 1987: 54)

---

5 În cercetările referitoare la Marx, există diferite răspunsuri la întrebarea, dacă el considera că o revoluție este o evoluție obligatorie sau o simplă eventualitate. Hotărâtor pentru punctul de vedere ales este întrebarea dacă se face o diferențiere între diferitele etape de scriere sau se ia în considerare întreaga operă. A se vedea: Heinrich (2004: 169–178).

Cel mai important interpret al lucrărilor lui Marx, Friedrich Engels, aprecia mai târziu că pot exista și dezavantaje în urma unor asemenea etatizări: „Cu cât preia [statul] în proprietatea sa mai multe forțe de producție, cu atât mai mult devine un veritabil capitalist colectiv, cu atât exploatează mai mulți cetățeni. [...] Relațiile capitaliste nu sunt suprimate, ci, dimpotrivă, sunt împinse la limita extremă“ (Engels 1988: 553 și următ.).

În acest context, trebuie amintite cuvintele care i se atribuie economistului John Kenneth Galbraith: „În capitalism omul este exploatat de către om. În comunism este exact invers.“ State, precum URSS sau RDG, au eșuat atunci când au dat curs exigențelor Manifestului comunist, respectiv au centralizat și naționalizat băncile, transporturile și mijloacele de producție.

Marx a interpretat istoria ca un rezultat al luptelor de clasă, al căror punct culminant l-ar reprezenta confruntarea dintre burghezie și proletariat și care ar putea culmina într-o revoluție proletară. El a dezvoltat utopia unei societăți fără clase, fără concurență și proprietate privată asupra mijloacelor de producție.

Istoria a dovedit că pauperizarea muncitorilor și concentrarea tot mai puternică a proprietății private în mâinile deținătorilor de capital, așa cum au fost descrise de Marx, nu sunt inevitabile. Creșterea de prosperitate a putut fi distribuită mai echitabil, nu în ultimul rând prin organizarea și solidarizarea muncitorilor în sindicate, precum și prin crearea și consolidarea statului social.

Concentrarea capitalului a fost întreruptă de ceea ce economistul austriac Joseph Schumpeter descria ca fiind „o distrugere creatoare“.

Noțiunile folosite adeseori de către Marx - „**burghezie**“ și „**proletariat**“ – se referă la cele două clase aflate în confruntare. Conceptul de „proletar“ provine din latinescul proletarius („din rândul celei mai de jos pături a poporului“). Conceptul de „burghezie“ este preluat din franceză și semnifică pătura deținătorilor de propprietăți (antreprenori, capitaliști, manageri, rentieri).

El descrie modul în care întreprinderile economice se reorganizează mereu, prin inovație, concurență, crize sau noi piețe de desfacere.

Problemele etatizării

Istoria ca rezultat al luptelor de clasă

Pauperizarea nu este inevitabilă

Schumpeter: „distrugere creatoare“

„Deschiderea de piețe noi, străine sau locale, și dezvoltarea organizațională a atelierului meșteșugăresc și a fabricii până la concern [...] ilustrează același proces [...] care revoluționează continuu structura economică dinspre interior, care distruge continuu vechea structură și creează constant una nouă. Acest proces, al ‚distrugerii creatoare‘, este un element esențial al capitalismului.“ (Schumpeter (1942: 137 f.)

Industria automobilului a luat locul căruțașului, potcovarului și grăjdarului. Fabricantul de mașini de scris trebuie să facă loc producătorului de calculatoare. Acestea ar fi exemple de distrugere creatoare care favorizează inovația, pe de-o parte, și creează noi stări de nesiguranță, pe de altă parte, solicitând o enormă flexibilitate din partea oamenilor.

*Eșecul
socialismului de stat*

Experimentul socialismului de stat, care s-a revendicat de la Marx, a eșuat și și-a discreditat teoreticianul. Înseamnă însă că teoria a fost contrazisă? Un lucru este cert, nu există încă alternativă funcțională pentru ordinea economică, bazată pe eficacitatea pieței și proprietate privată, care să fi trecut testul practic.

Stadiul analizei

Marx era un analist mai bun decât un furnizor de consiliere. Din teoriile sale nu rezultă abordări care să se traducă prin soluții realizabile, iar prognozele sale nu s-au dovedit a fi corecte. Însă analizele sale continuă să trezească interesul. Ca nimeni altul, Marx reușește să evidențieze riscurile și crizele capitalismului sălbatic.

*Cum poate fi
încadrat Marx?
Willy Brandt:
„aspirația
spre libertate“*

Cum poate fi încadrat Marx? Probabil, așa cum a solicitat Willy Brandt în 1977, când a vizitat casa Karl Marx din Trier: „Cea mai justă atitudine față de Marx ar fi – atât în sens pozitiv, cât și negativ - dacă l-am da jos de pe pedestalul intangibilității. Indiferent de modul în care a fost interpretat sau s-a dorit a i se da interpretare: aspirația spre libertate, eliberarea omului din starea de servitute și dependență abjectă au fost motivul pentru gândirea și acțiunea sa.“

**Lectură
complementară:**

*Francis Wheen (2008),
Über Karl Marx.
Das Kapital, München.
(Despre Karl Marx.
Capitalul.)*

2.3. John Maynard Keynes: capitalismul dirijat

John Maynard Keynes (1883–1946) a fost un economist britanic care a influențat decisiv teoria economică a sec. al XX-lea.

În influența sa lucrare „Teoria generală a ocupării forței de muncă, a dobânzii și a banilor” (1936) el pune sub semnul întrebării capacitatea piețelor de a se autoregenera și fundamentează keynesianismul, care aspiră spre un capitalism dirijat.

Keynes a contribuit și la conceperea sistemului Bretton Woods, care a definit economia mondială și piețele financiare din perioada postbelică.

Atât teoria lui Adam Smith privind capitalismul liber, cu un minim de influență a statului, cât și refuzul lui Karl Marx de a accepta concurența și proprietatea privată asupra mijloacelor de producție sunt problematice în egală măsură. Există o cale de mijloc, un capitalism dirijat care folosește forțele productive ale pieței, dar echilibrează și amortizează forțele sale distrugătoare?

Economistul britanic John Maynard Keynes a analizat ambele fețe ale capitalismului care este, cu certitudine, eficace și productiv, dar instabil ca structură. Keynes era convins de oportunitatea unei piețe bazate pe proprietate privată și concurență, însă a adoptat o poziție critică față de școala de gândire neoclasică, care se revendica de la teoria lui Smith.

Astfel, el a criticat faptul că presuposițiile lor implicite sunt îndeplinite doar arareori ori niciodată, consecința imediată fiind incapacitatea de a găsi soluții pentru problemele economice ale vieții reale” (Keynes 1966: 319).

Pe fondul crizei economice mondiale din 1929, Keynes pune sub semnul întrebării până și „mâna invizibilă”. Piața nu își regăsisese echilibrul, cum ar fi fost de presupus după Smith, ci din contră, rata șomajului se încăpățâna să rămână ridicată, iar economia stagnează pe termen lung.

Keynes a identificat o spirală descendentă: dacă sunt produse mai puține mărfuri și oameni sunt concediați, consumatorii și producătorii devin nesiguri, tendința lor fiind să cheltuiască mai puțin („panic saving”). Cererea scade în continuare, întreprinderile produc mai puțin și reduc tot mai multe locuri de muncă, se face și mai multă economie șamd. Criza se acutizează din ce în ce mai tare, iar economia poate intra într-o depresiune de durată. După criza economică mondială, mulți au fost de acord cu această explicație, fiindcă așa se petrecuseră lucrurile. Keynes a recunoscut nu doar situațiile în care piața liberă nu funcționează, ci a dezvoltat și un concept de gestionare economică anticiclică, care să permită remedierea.

*Keynes –
o cale de mijloc?*

*Critica lui Keynes
privind școala
de gândire neoclasică*

*Neîncredere în
„mâna invizibilă”*

*Pericolul
unei spirale
descendente
economice*

Este solicitată
intervenția
activă a statului

Statul poate
avea rol de pilot
în astfel de
situații economice

Statul ar trebui să intervină în piață în faza de scădere și să se substituie cererii private insuficiente; cu alte cuvinte, să se îndatoreze și să cheltuiască mai mulți bani. Sau ar putea da mai mulți bani direct cetățenilor, de exemplu prin reducerea impozitelor. Există însă pericolul ca această măsură să nu aibă efect, dacă oamenii vor continua să economisească dintr-un sentiment de insecuritate. Mult mai eficace ar fi ca statul să efectueze cheltuieli directe, de exemplu prin construirea de drumuri și școli. Odată cu cheltuielile suplimentare, pot fi create locuri de muncă pentru mai mulți oameni. Aceștia vor consuma mai mult și vor genera cerere, așa încât se pune în mișcare o spirală pozitivă. Keynes a explicat mecanismul în felul următor:

„Dacă vom cheltui mai mult de 150 de milioane de lire sterline, toți oamenii vor avea un venit mai mare; iar cei care sunt șomeri nu vor mai avea nevoie de indemnizații de șomaj. Totodată, aceste cheltuieli vor da de lucru altor oameni. Bani vor circula în economie și vor fi cheltuiți pentru mărfurile cele mai diverse, așa încât nu se vor concentra doar în câteva industrii.“

(Keynes 1939, citat după: Weinert 2008)

„Pe termen lung,
suntem toți morți“

În felul acesta, a argumentat renunțarea la credința că piața își regăsește întotdeauna automat echilibrul, așa cum presupusese Smith. Este cunoscută expresia mai sus citată a lui Smith: „Pe termen lung, suntem toți morți“. El a apelat astfel la responsabilitate politică, deoarece este mai important să creezi astăzi locuri de muncă și să generezi creștere decât să ai o speranță vagă într-un viitor mai bun și într-o piață care se autoreglează.

Totuși, Keynes a recunoscut că intervenția în piață este riscantă, deoarece sunt dificil de apreciat momentul potrivit și dimensiunea corectă a intervenției:

„Realitatea cea mai frapantă este caracterul problematic enorm care subzistă în privința solidității bazelor fundamentale pe care suntem obligați să ne efectuăm calculele de evaluare a viitoarelor noastre beneficii. Cunoștințele noastre despre factorii care vor determina beneficiile investițiilor, după câțiva ani, sunt de obicei limitate și adesea fără mare valoare.“ (Keynes 1966: 126)

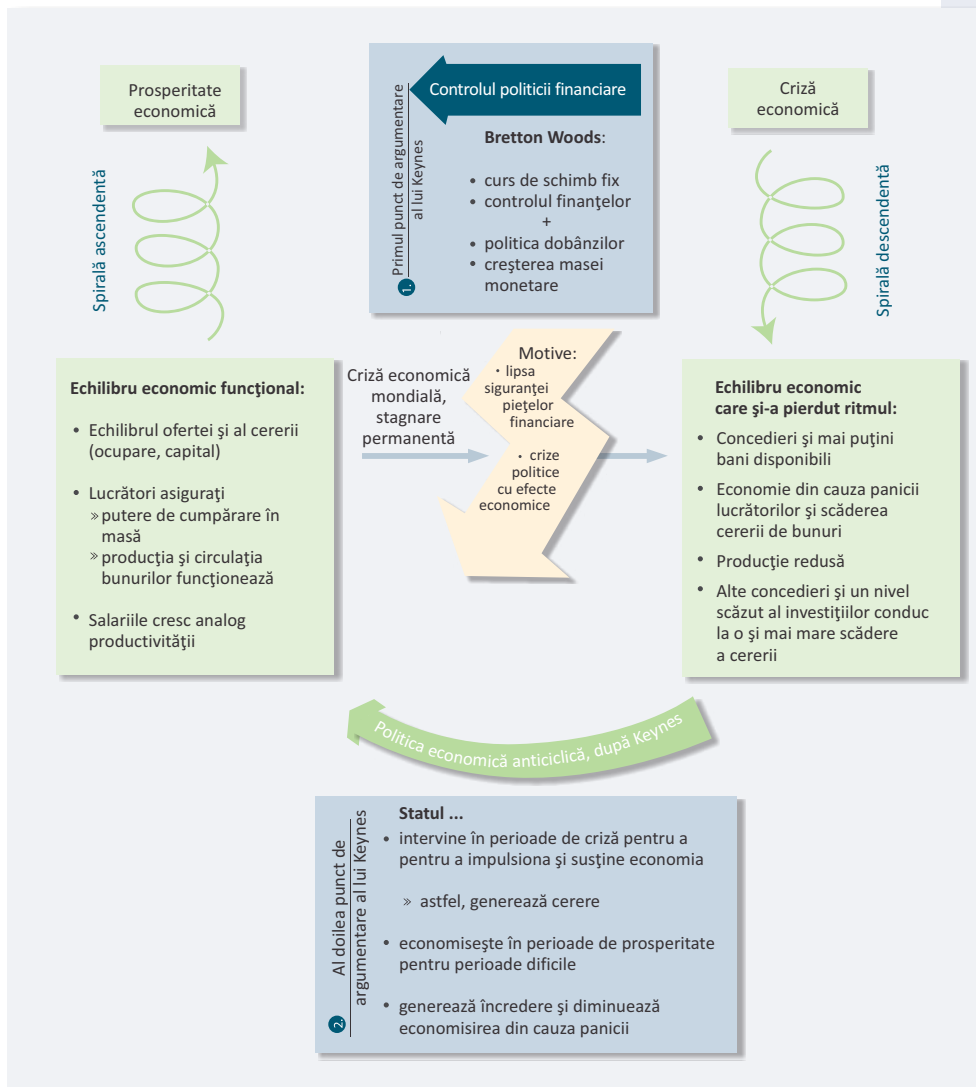

Fig. 3: Structura schematică a argumentației lui Keynes

Analizele și recomandările lui Keynes cu privire la necesitatea intervenției statului au fost atât de marcante în epoca sa, încât se vorbește despre o „revoluție keynesiană”, cu care el s-a poziționat atât împotriva lui Smith, cât și a lui Marx. Reacțiile au fost corespunzătoare: liberalii și conservatorii l-au tratat pe Keynes ca pe un socialist deghizat, iar marxistii i-au reproșat în schimb prea marea încredere în piață. Ceea ce este cert e faptul că John Maynard Keynes s-a opus dictaturilor care începeau, în acea epocă, nu numai în Germania să se instaleze; prin recomandările sale a dorit să salveze democrația.

Așa numita revoluție a lui Keynes

„Sistemele de stat autoritare contemporane par să rezolve problema șomajului, în detrimentul performanței și al libertății. Este sigur că lumea nu va mai tolera șomajul care, cu excepția câtorva perioade de revirement, are legătură cu individualismul capitalist de la ora actuală – ceea ce, în opinia mea, este inevitabil. Printr-o analiză corectă a problemei, ar trebui să fie posibilă vindecarea maladiiei și, în același timp, salvagardarea performanței și a libertății.” (Keynes 1966: 321)

„Legea psihologiei“

În plus, Keynes a reușit ca prin „legea psihologiei“ să evidențieze faptul că redistribuirea este de dorit nu numai din rațiuni sociale, ci fiindcă este rezonabilă și la nivel economic. O economie dinamică are nevoie de o cerere suficientă. Deoarece odată cu creșterea salariului crește economisirea și scade tendința de consum, este rezonabil persoanele cu salarii mai mici să obțină mai mult venit , pentru că la nivelul lor rata de economisire este mai scăzută.

Nu în ultimul rând, Keynes a avut un rol decisiv la construirea așa numitului sistem Bretton Woods.

Keynes și-a pus amprenta asupra secolului al XX-lea cum nu a mai reușit nici un alt economist. Recomandările sale au fost aplicate pentru prima dată în SUA, în cadrul politicii „New Deal” inițiate de președintele democrat Franklin D. Roosevelt, începând cu 1933.

Sistemul Bretton Woods: În 1944, la o conferință care s-a desfășurat în stațiunea americană Bretton Woods, a fost decisă arhitectura financiară internațională postbelică. Esența acestuia o reprezenta un sistem monetar internațional în care fluctuațiile cursului de schimb erau amortizate prin intermediul dolarului american. Fondul Monetar Internațional (FMI) și Banca Mondială au fost create pentru atribuirea de credite internaționale și regularizarea pieței financiare. Sistemul Bretton Woods s-a menținut până în 1973. După turbulențe pe piața monetară, cursul de schimb fix cu dolarul a fost abolit, ceea ce a marcat sfârșitul stabilității pieței financiare.

În primul rând, investițiile publice, cum ar fi cele pentru infrastructură, au crescut considerabil; în al doilea rând, prin creșterea prestațiilor sociale a fost întărit consumul, deoarece oamenii fără venituri sau cu venituri insuficiente prezintă o rată mică de economisire. Teoriile lui Keynes au reprezentat doctrina predominantă până în anii '70. În Germania, au fost reprezentate în special de către economistul Karl Schiller care a fost ministru federal de finanțe și al economiei social-democrat în perioada 1966-1972. În acea perioadă chiar și președintele conservator al SUA Richard Nixon a afirmat: „Acum suntem toți keynesieni.”

Amprenta lui Keynes
asupra sec. al XX-lea

De la mijlocul anilor '70 ai sec. al XX-lea, keynesianismul a intrat în criză. Politica bugetară anticiclică nu funcționa așa cum o concepușe Keynes. Cheltuielile în perioade de criză au crescut, dar datoriile bugetare nu au fost rambursate atunci când economia a funcționat mai bine. În consecință, datoria publică s-a acumulat, iar marja de manevră pentru cheltuielile deficitare s-a redus de la o criză la alta. La toate acestea s-au adăugat cele două crize ale petrolului. Odată cu creșterea enormă a prețurilor petrolului, s-a instalat un cerc vicios: salariile au crescut, însă prețurile crescânde la energie au consumat din nou surplusul; salariile au fost mărite din nou, dar această măsură a antrenat o creștere a inflației, punând o nouă presiune pe salarii. Programele de redresare economică au început să nu mai aibă nici un impact. Economia stagnează, în paralel cu inflația galopantă (stagflație). În aceste condiții, neoliberalii și neoclasicii au pus în practică o politică de oferte pentru favorizarea și atragerea întreprinzătorilor:

Stagflația: apariția simultană, în aceeași perioadă, a stagnării și inflației.
(Das Wirtschaftslexikon 2009)

avantajele locale prin diminuarea costurilor, consolidarea bugetară și măsurile de austeritate au ajuns la ordinea zilei.

După ani întregi de politică economică liberală, se aude acum din nou, printre altele din cauza crizei financiare începute în 2007, apelul la intervenția statului pe o piață dereglementată substanțial. Se remarcă o reîntoarcere la ideile lui Keynes. Nici nu este de mirare, deoarece ceea ce a scris Keynes despre piețele financiare internaționale este mai actual ca niciodată:

„Speculatorii pot fi la fel de inofensivi precum baloanele de săpun pe șuvoiul stabil al spiritului întreprinzător. Situația devine însă serioasă dacă dorința de a întreprinde ajunge să fie un balon de săpun în vârtejul speculatorilor. Dacă evoluția capitalului unei țări ajunge tributară activităților subsidiare ale unui cazinou, se poate prevedea că munca este rău făcută.” (Keynes 1966: 134)

**Lectură
complementară:**
*Reinhard Blomert
(2007), John Maynard
Keynes,
Reinbek.*

*Heinz-J. Bontrup
(2006), Keynes
wollte den Kapitalismus
retten. Zum
60. Todestag von
Sir John Maynard
Keynes, Bonn.
(Keynes a vrut să
salveze capitalismul.
Cu ocazia împlinirii
a 60 de ani de la
moartea lui sr. John
Maynard Keynes)*

2.4. Tipuri ideale în teoria economică

În dezbaterea politică cotidiană ideile lui Smith, Marx sau Keynes sunt omniprezente. Dacă un politician liberal vrea să limiteze statul exclusiv la rolurile sale principale și spune că statul nu ia parte la soluționarea problemei, ci este el însuși problema, discursul acelui politician corespunde gândirii lui Adam Smith. În contextul capitalismului global descătușat, cu piețe care scapă tot mai mult de sub control, abordările lui Keynes sunt iarăși actuale cu soluții pentru dirijarea economiei de piață. Iar dacă vedem imagini din fabrici situate în țări în curs de dezvoltare, în care muncitorii cos îmbrăcăminte timp de 14 ore pe zi pentru un salariu de mizerie, nu suntem departe de analizele lui Marx.

Nu trebuie să fim surprinși, fiindcă, în termenii tipurilor ideale⁶, Smith, Marx și Keynes prezintă trei viziuni economice diferite, readuse în atenție de diferite grupări politice atunci când se pun probleme de distribuire, de raport între piață și stat ori de alte subiecte de politică economică. Cele trei tipuri ideale pot fi descrise astfel:

1. Statul trebuie să stea în afara proceselor economice. Aspirația pentru proprietate privată este forța motrice a actului economic, motiv pentru care trebuie să fie intangibilă (concepția libertariană bazată pe Smith).
2. Sistemul economic capitalist bazat pe proprietatea privată a mijloacelor de producție și pe concurență generează exploatarea și pauperizarea maselor. De aceea va fi abolit (concepția comunistă, bazată pe Marx).
3. Ordinea economică se bazează pe proprietate și economie de piață, dar statul intervine în economia națională prin reglementare, redistribuire și control macro-economic, adică prin controlul deliberat al cererii. Proprietatea privată este garantată, dar are – în același timp – și o legătură socială, cât și responsabilități față de comunitate (democrația socială, bazată pe Keynes).

---

6 „Tipuri ideale” înseamnă aici, în sensul lui Max Weber, exagerarea deliberată a realității pentru ordonarea și înțelegerea segmentelor de realitate socială în planul ideilor; însă „tipuri ideale” mai înseamnă și că în acest volum introductiv este posibilă o privire simplificată asupra ideilor relevante.

1. *Capitalismul pur*

2. *Anti-capitalism*

3. *Capitalismul dirijat*

Din aceste teorii economice putem deduce că o piață cu evoluție nerestricționată va eșua la fel ca încercarea de a renunța complet la orice lege a pieței. Istoria ne învață că atât radicalismul de piață, ca și abolirea totală a acesteia au eșuat. Capitalismul trebuie să fie dirijat și controlat, dacă se dorește atingerea obiectivelor democrației sociale. Programul de la Godesberg al SPD a rezumat aceste idei în 1959 sub influența economistului Karl Schiller într-o formulă elocventă: „Piață atât cât este posibil, planificare atât cât este necesar“.

După cum am indicat deja, teoriile prezentate aici trebuie judecate în contextul lor istoric. Iar istoria a arătat că nu s-a produs dispariția capitalismului ca urmare a contradicțiilor sale interne, așa cum prognoza Karl Marx. Însă capitalismul nu se găsește nici într-un echilibru armonios, care se reface automat, precum mișcarea unui pendul, așa cum se aștepta Adam Smith. Secolul al XX-lea a adus bunăstare necunoscută până atunci pentru largi părți de populație, precum și tulburări sociale și nenumărate crize. Cum poate fi apreciată această evoluție din punctul de vedere al democrației sociale? Matthias Platzeck, Peer Steinbrück și Frank-Walter Steinmeier oferă un posibil răspuns în cartea lor „Auf der Höhe der Zeit“ (La înălțimea timpului), publicată în 2007:

„Revizioniștii” social-democrați reuniți în jurul teoreticianului Eduard Bernstein au opus gândirii economice înguste a marxiștilor ortodocși, pe de-o parte, și gândirii liberalilor, pe de altă parte, atât primatul politicii, cât și principiile reformei și progresului, compromisului și echilibrului intereselor, dincolo de diferențele dintre clase. Acolo unde alții se bazau pe cursul natural al forțelor economice și istorice, social-democrații au contat pe organizare activă și pragmatică a schimbării. Au vrut să ralieze, de o manieră ofensivă, dinamica piețelor cu reforma socială și înnoirea societății, așa încât toate grupele de populație să beneficieze sistematic de creștere și bunăstare. Trebuia nu doar ca economia de piață, democrația și coeziunea socială să fie aduse la un numitor comun, ci, cu mijloace politice, fie puse într-o relație de reciprocitate pozitivă. În asta a constat noutatea fără precedent a proiectului pentru progres al democrației sociale de la începutul sec. al XX-lea. Era pentru prima dată când erau reconciliate practic și cu un succes nemaîntâlnit idei care de-a lungul timpului fuseseră considerate incompatibile și chiar opuse una alteia: economie de piață dinamică, democrație vie și coeziune socială.

*„Piață
atât cât este posibil,
planificare
atât cât este necesar“*

*Ce răspuns oferă
politicienii
social-democrați
la aceste întrebări?*

Pe bună dreptate a formulat sociologul Ralf Dahrendorf conceptul de ,secol al XX-lea social-democrat'. [...] Astăzi trebuie reamintit iar clar și distinct cu câtă greutate a fost obținută victoria social-democrației față de detractorii săi – și cât de periclitare sunt fructele acestui succes în sec. al XXI-lea. [...] De aceea, este iarăși imperios necesar ca o social-democrație sigură de sine să realizeze cât de imensă este importanța și forța de pionierat a ideilor sale, pentru lumea secolului al XXI-lea, idei dezvoltate inițial în confruntarea cu ortodoxia marxistă și laissez-faire-ul liberal. Pentru că nu s-a schimbat nimic în termenii tensiunii interne mutuale dintre piețe, democrație și societate în această epocă a globalizării.“
(Platzack/Steinbrück/Steinmeier 2007: 19–21)

2.5. Economia astăzi

Unde se află științele economice astăzi?

După prezentarea economiștilor celor mai importanți din istorie, se pune întrebarea: unde se află astăzi științele economice. Episodul de mai jos ne va arăta că este dificil de răspuns la această întrebare:

O chestiune dificilă: un exemplu

Cu ocazia aderării Marii Britanii la Comunitatea Europeană în 1973, a apărut o declarație semnată de 154 de economiști în cotidianul „London Times”, în care se explica faptul că aderarea Marii Britanii la CE va aduce țării probabil mai multe inconveniente decât avantaje pe plan economic. În ziua următoare, 142 de (alți) economiști au publicat un punct de vedere din care reieșea că aderarea Marii Britanii va aduce țării probabil mai multe avantaje decât dezavantaje. După aceea, a fost publicată scrisoarea unui cititor care lansa ipoteza că, din punct de vedere economic, economiștii vor aduce Marii Britanii probabil mai multe dezavantaje decât avantaje (citată după: Wagner/Wiegard 2002: 773).

Nici o poziție dominantă: două motive

Această anecdotă ne arată că, în mod evident, nu putem vorbi de o poziție dominantă în științele economice. Există două motive pentru asta:

În primul rând, economia este, ca toate științele, clădită nu pe stâncă, ci pe teren mlăștinos, după cum a spus filozoful Karl Popper. Cu alte cuvinte, datele, faptele și observațiile pe care își fondează economiștii concluziile nu sunt precise sau pot fi, pur și simplu, eronate.

În al doilea rând, științele economice au în mare măsură un set de valori la bază. Spre deosebire de științele naturii, ipotezele și teoriile lor sunt determinate de concepții privind natura ființei umane și a societății. Un economist care își imaginează că omul este un *homo oeconomicus* în căutarea profitului maxim va obține evaluări diferite de cele ale economistului pentru care omul este o ființă socială și complexă.

Jurnalistul economic Andreas Hoffmann a publicat un apel la modestie, arătând că este destulă ideologie în faptele despre care se pretinde a fi ca o „rocă” și pe care se bazează științele economice, așa încât recomandările economiștilor trebuie privite întotdeauna într-o manieră critică.

„Nu mă pot urca în nici un avion fără să mă gândesc la subvenții. Economiștii urăsc subvențiile. Subvențiile vin din imperiul răului, ele paralizează economia. Totuși, fără subvenții, nu ar putea zbura nici un Airbus. Numai fiindcă unii șefi de stat au vrut să fie construite avioane, acum zburăm cu Airbus. Altfel, Boeing ar stăpâni înălțimile precum Bill Gates calculatoarele. [...] Sau puterea sindicatelor. Se pretinde că sindicatelor reduc succesul întreprinderilor. Dacă este așa, de ce tocmai producătorii de automobile și constructorii de mașini germani, întreprinderile metalurgice și electrice germane au succes în toată lumea? De fapt, ar trebui să eșueze, fiindcă în aceste întreprinderi sindicatelor sunt cele mai puternice. [...] De fapt, trimiterea la practică nu folosește mai deloc adevăraților experți în economie. Economistul va privi dezaprobator și va spune imediat că nu este vorba despre realitate, ci despre o ‚abordare de ordin politic’. [...] Totuși, de ce nici măcar direcția nu este adesea cea bună pe această hartă a lumii? Primul război mondial nu ar fi trebuit să înceapă niciodată, fiindcă economiștii îl considerau nerentabil. Cu opt zile înainte de Joia neagră, în octombrie 1929, marele economist Irving Fischer spunea că niciodată nu se va produce un crash bursier. Nici un cercetător nu a prevăzut nici măcar una dintre cele cinci recesiuni din țara noastră, ca de altfel nici boom-ul internetului în anii '90.

*În primul rând:
nici o știință
nu este construită
pe „stâncă”*

*În al doilea rând:
concluziile economice
au la bază
un set de valori*

În toamna anului 2002, institutele prevedeau o creștere de 1,4% pentru 2003, în realitate, economia s-a contractat cu 0,2%; iar la ora actuală, toți se întrebă cum este posibil că se creează iarăși locuri de muncă în țară, iar economia înregistrează iarăși creșteri. Petrolul este prea scump, iar Angela Merkel ratează reformele.”

(publicat în „Süddeutsche Zeitung“, ediția din 16 septembrie 2006)

*Economia
nu este exactă
ca științele naturii*

Este clar deci că economia nu e o știință exactă ca științele naturii, care poate avansa predicții precise, ci se bazează pe ipoteze pentru elaborarea unor teze mai mult sau mai puțin plauzibile, testate empiric.

*Consecința:
exprimarea clară
a propriului
punct de vedere*

Ce consecință rezultă din recunoașterea acestei realități? Cu siguranță nu aceea că științelor economice trebuie să le fie negat caracterul științific ori că concluziile lor ar putea fi interpretate cum vrea fiecare. Important este însă faptul ca economiștii să-și exprime clar, pentru fiecare problemă abordată, ipotezele lor de lucru și punctele lor de vedere. Iar cei care citesc prezentarea rezultatelor lor, le vor putea situa în acest context de manieră adecvată și le vor putea interpreta corect.

*Două poziții:
politica ofertei
și politica cererii*

În prezent, deosebim în mod global între două poziții: politica ofertei și politica cererii, granița dintre ele fiind - desigur - fluidă și cu numeroase suprapuneri.

*Politica ofertei:
Adam Smith,
David Ricardo,
John Stuart Mill*

Politica ofertei

Politica economică axată pe ofertă se plasează în tradiția teoriei neoclasice a lui Adam Smith, continuată de economiștii David Ricardo, John Stuart Mill și alții. Exigența politică rezultată din această teorie care se sprijină pe critica statului și pe piața liberală se referă la crearea de condiții cât mai favorabile pentru întreprinderi, așa încât acestea să poată genera randamente bune. De aici, denumirea de „politica a ofertei”: oferta de mărfuri și servicii trebuie optimizată. Din teorie știm că astfel s-ar forma automat cererea. Statul ar trebui să intervină cât mai puțin în piață. Subvențiile, proprietatea publică și reglementările ar trebui minimizezate, iar impozitele și taxele, ținute cât mai scăzute. Banca centrală garantează stabilitatea valorii monetare, dar nu intervine în ciclurile de creștere sau de regres economic.

Politica cererii

Politica economică axată pe cerere a fost fondată de John Maynard Keynes și stabilește un rol activ al statului în vederea promovării ocupării și controlului economiei. Esențială este asigurarea unei cereri permanente în cadrul economiei naționale. Pentru aceasta, salariile trebuie să crească cel puțin la fel de mult ca productivitatea. Henry Ford, care a introdus producția de masă în fabricile sale, așa încât s-a produs un salt al productivității, era de acord cu creșterea salariilor din grija sa față de cerere. Lui i se atribuie citatul „Mașinile nu cumpără mașini”.

Când scade consumul și investițiile, statul trebuie să intervină prin programe de investiție și măsuri de intensificare a ocupării. Datorită acestei cereri suplimentare, întreprinderile investesc mai mult, ocuparea crește, la fel ca și cererea privată. Banca centrală ar trebui să contribuie la ameliorarea situației economice în perioade de criză prin reducerea dobânzii și creșterea masei monetare.

Caracteristici distinctive

O caracteristică esențială care diferențiază cele două politici economice axate una pe ofertă, iar cealaltă pe cerere este evaluarea importanței salariilor. Prima consideră salariile ca fiind un factor care grevează factorul costuri, care trebuie diminuat în special în perioade de criză. Cea de-a doua interpretează salariile ca pe un factor decisiv al cererii din economia națională; în perioade de criză, salariile trebuie să crească, pentru a nu se forma o spirală descendentă, așa cum a fost în timpul crizei economice mondiale din anii '20. Unii economiști consideră că și cererea insuficientă este un motiv de stagnare în Germania din perioada 2001-2005. Combinația dintre stagnarea salariilor pentru mulți ani și scăderea investițiilor publice a dus la prăbușirea cererii, ceea ce a împovărat economia germană. Pentru a ieși din criză, s-au cerut creșteri salariale și programe publice de redresare economică (Horn 2005). În fapt, două sunt problemele politicii cererii: în primul rând, s-a dovedit dificil de pus în practică stingerea propriu-zisă a datoriilor bugetelor publice în perioadele în care contextul economic era mai favorabil. Printre altele, acesta este motivul pentru care gradul de îndatorare al bugetelor publice a continuat să crească. În fine, marja de manevră pentru programe de relansare economică și pentru definirea de politici devine tot mai limitată. În al doilea rând, combinând stimularea cererii cu o politică a băncii

*Politica cererii:
John Maynard
Keynes*

*Diferențe
de concepție
privind salariile*

**Lectură
complementară:**
*Pentru înțelegerea
contextelor evocate
în această dezbateră,
se recomandă lucrarea
ușor de înțeles a lui
Peter Bofinger
„Grundzüge der
Volkswirtschaftslehre“
(Fundamentele
științelor economice)
(2007).*

centrale care a dus la inundarea pieței cu bani, s-a ajuns, în parte, la creșteri salariale în spirală, ceea ce, în consecință, a condus la inflație. Inflația, la rândul ei, a evaporat însă salariile sporite într-un timp scurt. În același timp, din cauza inflației s-a produs fenomenul economisirii din teamă („panic saving”), așa încât consumul a stagnat. Rezultatul logic al acestei evoluții a constat, în anii '70, într-o combinație fatală de stagnare și inflație – așa numita stagflație.

*De la
keynesianismul
anilor '70
la Consensul de la
Washington
în anii '90*

Care dintre cele două teorii este mai influentă? Așa cum am arătat mai sus, politica keynesiană a cererii a dominat pe plan internațional de la criza economică mondială din anii '20 până în anii '70. Ca reacție la economia mondială stagnantă, dublată de o inflație galopantă (stagflație) la sfârșitul anilor '70, politica neoclasică bazată pe ofertă a cunoscut un reviriment. Politica ofertei a fost introdusă din anii '80 de către Ronald Reagan în SUA și Margaret Thatcher în Marea Britanie, și în formă atenuată, de Helmut Kohl în Germania. În anii '90, această tendință economică politică s-a reflectat în doctrina Consensului de la Washington și s-a răspândit mai departe pe plan internațional. În special prin intermediul Băncii Mondiale și al Fondului Monetar Internațional a fost propagată o politică a liberalizării care cerea reducerea impozitelor, privatizări, dereglementări, comerț liber și diminuarea subvențiilor: piața urma să fie consolidată, iar statul limitat. Fostul economist șef al Băncii Mondiale și laureat al premiului Nobel Joseph E. Stiglitz a devenit între timp un critic proeminent al Consensului de la Washington. Stiglitz interpretează încrederea oarbă ca pe o ideologie neconfirmată de probe empirice. Există state care au respectat rețetele liberalizării pieței și stagnează economic, în timp ce altele au reușit în plan social și economic datorită unei coordonări și a unui control mai riguros al piețelor. (Stiglitz 2002).

*Cei mai mulți
economiști
germani preferă
politică ofertei*

Cei mai mulți economiști germani par să prefere acum politica ofertei. Atunci când coaliția roșu/verde⁷ a formulat în 2005 reflecții vizând relansarea cererii insuficiente prin cheltuieli publice, adică printr-o politică keynesiană clasică, mai bine de 250 de profesori de economie au cerut în „Apelul de la Hamburg” o politică economică axată pe ofertă. Specialiștii în economie care se pronunță pentru o politică economică axată pe cerere au rămas în defensivă în anii trecuți, însă acum se fac din nou auziți.

Cu ajutorul teoriei cererii a lui Keynes, putem înțelege de ce criza

---

7 Coaliția Roșu-Verde - coaliția guvernamentală dintre SPD și Bündnis 90/Die Grünen (nota trad.).

piețelor financiare din 2008, s-a repercutat atât de rapid și profund asupra economiei reale, conducând la recesiune mondială. Numeroase țări au reacționat cu o politică keynesiană clasică de stimulare a cererii prin creșterea cheltuielilor publice și întărire a puterii de cumpărare în rândul populației.

Criza financiară și economică a condus la o schimbare a mentalităților începând din 2008 încoace. Însuși Josef Ackermann, președintele comitetului director al Deutsche Bank, spune acum: „Nu mai cred în forțele auto-regeneratoare ale pieței” (Ackermann 2008) și cere crearea unei instanțe de control globale pentru piețele financiare. Radicalii pieței sunt în defensivă, iar lecțiile lui Keynes sunt redescoperite. Teoriile sale explică această criză gravă și arată căi posibile de ieșire din criză.

Actualitatea mesajului lui Keynes nu este o întâmplare. Lucrarea sa principală, „Teoria generală a ocupării forței de muncă, a dobânzii și a banilor”, este un „copil” al crizei economice mondiale din anii '30, parțial asemănătoare situației actuale. La acea dată, la fel ca azi, economia s-a prăbușit în același timp la nivel mondial ca urmare a unei defecțiuni a piețelor financiare, punând în mișcare o spirală descendentă, negativă. În lipsa puterii de cumpărare și de teama unei crize și mai profunde, consumul gospodăriilor scade, întreprinderile își amână investițiile, iar băncile nu mai acordă practic nici un credit. Producția continuă să scadă, așa încât se pierd locuri de muncă, iar consumul își urmează cursul descendent. Criza din anii '30 s-a încheiat abia printr-o extindere a reglementării pieței, și prin programe de investiții publice, având la bază teoriile lui Keynes.

Cum se poate explica originea crizei din 2008 de pe piața imobiliară americană? Acolo s-a format o bulă speculativă uriașă care a adus sistemul bancar internațional în pragul colapsului. Hyman Minsky, un elev de-al lui Keynes, a dat explicații plauzibile, pornind de la învățăturile maestrului său (Minsky 1986). În fazele persistente de creștere economică cresc aviditatea și gustul pentru risc. În căutarea de profituri crescânde, sunt asumate riscuri tot mai mari. Concurența dintre bănci le face să propună noi produse financiare cu care să eludeze reglementările, pentru a finanța investițiile de risc. Când se acumulează prea multe riscuri, castelul din cărți de joc se prăbușește, ceea ce s-a și întâmplat de altfel. Soluția lui Minsky este o reglementare efectuată de stat, pentru a proteja piața de sine însăși și pentru a evita crize financiare. Încă din 1926, Keynes cerea despărțirea de piețele financiare globale nereglementate în eseu său intitulat „Sfârșitul laissez faire-ului” (Keynes 1926).

El a colaborat și practic la elaborarea de reguli pentru piața mondială. Printre altele, a participat la conferința de la Bretton Woods, unde au fost formulate noi reguli pentru piețele financiare mondiale, reguli care s-au aflat la baza deceniilor îndelungate de stabilitate.

**Lectură
complementară:**
Michael Dauder-
städt (2009), Krisen-
zeiten: Was Schul-
den vermögen und
was Vermögen
schulden, Friedrich-
Ebert-Stiftung (Hg.),
Bonn. (Perioade de
criză: efectele
datoriilor și
responsabilitatea
averilor)

O clasificare a
institutilor de
cercetare
economică din
Germania

Subiectul este iarăși pe ordinea de zi a agendei internaționale. Întâlnirea G20 a celor 20 de state cele mai importante pe plan economic care a avut loc la Londra în aprilie 2009 a fost calificată drept tentativă a unui al doilea Bretton Woods. Acolo au fost făcuți pași mici, dar importanți în această direcție: a fost decisă reglementarea globală a fondurilor hedge și a agențiilor de rating și a fost creat pe lângă Fondul Monetar Internațional un forum pentru stabilitate financiară.

Care este acum calea pe care o indică Keynes pentru ieșirea din criză? De obicei, ciclurile economice trebuie gestionate prin politica dobânzilor. În consecință, băncile centrale au scăzut dobânzile în toată lumea, ca reacție la criza din 2008. Având în vedere gravitatea crizei, măsura respectivă nu a avut efectul obișnuit, din contră, banii au fost tezaurizați așa cum a prevăzut Keynes pentru cazurile de crize deosebit de grave. Pentru a compensa lipsa de investiții și consum ca urmare a acestei situații, Keynes a pledat pentru investiții publice, finanțate pe datorie. Așa au reacționat numeroase state în 2008 și 2009, adoptând o politică keynesiană clasică de stimulare a cererii prin extinderea cheltuielilor publice și consolidarea puterii de cumpărare în rândul populației la o scară nemaîntâlnită până atunci. După ce SUA, China și statele europene decisese deja pachete de redresare economică în parte apreciabile, principalele state dezvoltate au convenit la întâlnirea G20 din aprilie 2009 să injecteze 1,1 trilioane de dolari în economie, pentru relansarea acesteia. Alistair Darling, ministrul social-democrat britanic al finanțelor de atunci, s-a referit textual la teoria lui Keynes când a fost făcută cunoscută adoptarea pachetului economic.

Institutele de cercetare în economie reprezintă adesea o tendință fundamentală particulară (axată pe ofertă sau pe cerere) în cadrul științelor economice și se orientează în funcție de una dintre teoriile menționate. Cele cinci mari institute de profil din Germania sunt mai degrabă „orientate spre ofertă” decât „orientate spre cerere”. Cercetările lor exercită o influență care nu trebuie subestimată asupra dezbaterii privind politica economică.

Acesta este motivul pentru care trebuie cunoscute convingerile lor economice profunde și avute în vedere la evaluarea analizelor și recomandărilor pe care le formulează. Toate cinci colaborează între ele, în special la realizarea prognozelor economice care constituie baza fundamentală pentru bugetele publice și influențează planificarea din numeroase întreprinderi.

- Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung (DIW) – Institutul German pentru Cercetare Economică – de la Berlin, coordonat de prof. Klaus Zimmermann, www.diw.de, orientat mai ales spre cerere
- Institut für Wirtschaftsforschung Halle (IWH) – Institutul pentru Cercetare Economică Halle – de la Halle/Saale, coordonat de prof. Ulrich Blum, www.iwh-halle.de, orientat mai ales spre ofertă
- Institut für Weltwirtschaft (IfW) – Institutul pentru Economie Mondială – de la Kiel, coordonat de prof. Dennis J. Snower, www.ifw.de, orientat spre ofertă
- Rheinisch-Westfälisches Institut für Wirtschaftsforschung (RWI) – Institutul pentru Cercetare Economică din Renania-Westfalia – de la Essen, coordonat de prof. Christoph M. Schmidt, www.rwi-essen.de, orientat spre ofertă
- ifo Institut für Wirtschaftsforschung e. V. (ifo) – Institutul pentru Cercetare Economică – de la München, coordonat de prof. Hans-Werner Sinn, www.ifo.de, orientat spre ofertă, dintre toate cele cinci institute, acesta este cel mai mult axat spre liberalismul de piață

Acestora li se adaugă „Institut der deutschen Wirtschaft Köln“ (IW) – Institutul Economiei Germane Köln – coordonat de prof. Dr. Michael Hüther, (www.iwkoeln.de, axat pe ofertă), mai apropiat de patronate, precum și următoarele institute apropiate sindicatelor și axate pe cerere: „WSI“ (Wirtschafts- und Sozialwissenschaftliches Institut – Institutul Economic și Social, coordonator: prof. dr. Heide Pfarr, www.wsi.de), precum și institutul afiliat „IMK“ (Institut für Makroökonomie und Konjunkturforschung – Institutul pentru Macroeconomie și Cercetare Economică, coordonator: dr. Gustav Horn).

	Politica ofertei	Politica cererii
Idee de bază	Crearea de condiții cât mai favorabile pentru întreprinderi, ca să poată asigura randamente bune.	Asigurarea unei cereri permanente în economie, prin stimularea ocupării, precum și prin gestionarea economiei de către stat.
Tradiția de gândire	Adam Smith, David Ricardo, John Stuart Mill	John Maynard Keynes
Concepția de stat	Stat pasiv	Stat activ
Viziune asupra salariilor	Salariile sunt un factor de cost decisiv.	Salariile sunt un factor al cererii și trebuie să crească odată cu productivitatea.
Rolul băncii centrale	Trebuie să garanteze stabilitatea valorii monetare.	Trebuie să garanteze stabilitatea valorii monetare și să contribuie la ocupare și la creștere permanentă.
Și-a pus amprenta asupra perioadei	Din anii '80 ai sec. al XX-lea	anii '30 – '70 ai sec. al XX-lea, în mod crescând din nou începând cu anul 2008
Institute	<p>Institut für Wirtschaftsforschung Halle (IWH)</p> <p>Institut für Weltwirtschaft (IfW)</p> <p>Rheinisch-Westfälisches Institut für Wirtschaftsforschung (RWI)</p> <p>ifo Institut für Wirtschaftsforschung e. V. (ifo)</p> <p>Institut der deutschen Wirtschaft Köln (IW)</p>	<p>Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung (DIW)</p> <p>Wirtschafts- und Sozialwissenschaftliches Institut (WSI)</p> <p>Institut für Makroökonomie und Konjunkturforschung (IMK)</p>

Tensiunile dintre piață, co-decizie, reglementare și guvernarea politică

După ce am reflectat asupra teoriilor de politică economică fundamentale, se pune întrebarea cum se poate baza pe acestea o politică economică a democrației sociale bazată pe valori. Orientările democrației sociale constituie o busolă în acest sens, așa după cum vom vedea în cele două capitole următoare. Mai jos vom prezenta raporturile de tensiune care trebuie echilibrate în spiritul democrației sociale (a se vedea Meyer 2005b: 67).

1. Productivitate și creștere versus justiție și securitate socială

Urmărirea interesului propriu și dorința de proprietate eliberează o cantitate enormă de energie, așa cum scriau Smith și Marx. Piața și concurența sunt cele care asigură condițiile pentru ca resursele rare să ajungă acolo unde sunt folosite cu cea mai mare productivitate posibilă, ceea ce s-a dovedit a fi simțitor mai eficient decât ar putea să fie vreodată o economie planificată.

Pe de altă parte, piața creează ea însăși o distribuție inegală și este structural instabilă, cu fluctuații ciclice și vulnerabilitate la crize, așa cum a descris-o Keynes. Acesta este motivul pentru care piețele ar trebui „încadrate” politic, pentru a „îndigui” crizele. Statul social trebuie să protejeze oamenii față de riscurile pieței. O distribuție echitabilă trebuie să fie efectuată prin impozite progresive pe venit (să crească cu venitul), precum și prin impozite pe moștenire și avere. Statul va trebui să supervizeze ciclurile economice prin politica sa privind cheltuielile, impozitele și dobânzile. Aceasta înseamnă că în perioadele de criză economică cresc cheltuielile publice, pentru a menține consumul stabil, iar populația este stimulată să investească datorită unor credite accesibile.

2. Flexibilitate și inovație versus protecția muncii dependente și securitatea socială cuprinzătoare

Concurența și competiția conduc, pe de-o parte, la inovație. Dar craturile și crizele, care le sunt inerente, trebuie amortizate, prin crearea unui sistem de securizare prin protecție împotriva concedierii și acces la prestații sociale.

Echilibrul dintre piață, democrație și coeziune socială

Creștere și echitate

Flexibilitate și securitate

Transformările structurale profunde, cum ar fi reculul industriei metalurgice din regiunea Ruhr, pot fi regândite numai printr-o politică structurală orientată spre crearea de noi locuri de muncă.

*Proprietate
și obligație
socială*

3. Proprietate și concurență versus integrare socială și reglementare

Ordinile economice care au renunțat la drepturile de proprietate asupra mijloacelor de producție, precum și la concurență au fost sortite eșecului. Fiecare ordine economică reușită se bazează pe proprietate și concurență. Însă aceasta nu înseamnă că proprietarul nu are responsabilități sociale. În conformitate cu articolul 14 din Constituția germană (*Grundgesetz*): „Proprietatea și dreptul la moștenire sunt garantate. [...] Proprietatea obligă. Utilizarea acesteia trebuie să servească în același timp binelui comunității.“ Pentru garantarea echității pe piață și evitarea dominației pe piață a unor actori trebuie reglementată concurența.

*Decizia
antreprenorială
și participarea
la decizie*

4. Funcția autonomă a întreprinderii versus co-decizia și stabilirea unui cadru politic

Din dreptul de proprietate rezultă dreptul de activitate independentă. La luarea deciziei în întreprindere, nu ar trebui să participe doar proprietarii de capital, ci și aceia care contribuie la crearea de valoare prin forța lor de muncă. Astfel, decizia luată de întreprindere este limitată prin co-decizie.

Patru sunt dimensiunile care rezultă:

- stabilirea unui cadru politic
- desfășurarea logicii pieței
- drepturi de participare și co-decizie
- reglementare macroeconomică

*Patru
dimensiuni
ale politicii
economice*

Pe ansamblu, înseamnă că logica pieței poate să se dezvolte într-un cadru politic pe fondul unei ordini economice bazate pe valorile democrației sociale. Proprietatea obligă și este, în același timp, supusă binelui comun. Printre altele, garanția este dată de faptul că nu doar proprietarii de capital, ci și lucrătorii participă la decizia din întreprindere.

Stabilitatea economică globală este garantată printr-o reglementare macro-economică, ceea ce înseamnă că statul contribuie, prin politica sa bugetară și a dobânzilor, la o creștere stabilă și un grad de ocupare ridicat.

Ce semnifică aceasta pentru democrația socială?

- Cine se interesează de probleme economice ar trebui să poată cunoaște diferitele baze teoretice și identifica ideologiile.
- Democrația socială folosește nu una, ci diferite abordări teoretice.
- În centru se află capitalismul dirijat, așa cum a cerut Keynes.
- Democrația socială ține cont și de critica lui Marx asupra sistemului capitalist, și de eficiența și productivitatea pieței descrise de Smith.
- O ordine economică trebuie deci să se bazeze pe concurență și proprietate. Însă piețele trebuie să fie reglementate, crizele economice, combătute activ de stat, iar participarea și co-decizia, asigurate.

3. SISTEME ECONOMICE ȘI ORDINI ECONOMICE

În acest capitol

- vorbim despre relația dintre capitalism și democrație, care este o relație de tensiune, dar și una bazată pe sprijin reciproc;
- descriem diferitele tipuri de capitalism care se deosebesc numai prin gradul lor de coordonare;
- explicăm noțiunea de „economie socială de piață”;
- prezentăm punctul de vedere al democrației sociale în ceea ce privește influențele pozitive și inconvenientele globalizării.

3.1. Capitalism și democrație

*Distruge
„Supercapitalismul”
democrația?*

Pe coperta sa din martie 2008, revista economică „manager magazin” titra „Supercapitalismul distruge democrația?”. Tot pe copertă apare o lăcustă. Iar în articolul de fond citim că economia de piață globalizată⁸ ar putea să distrugă credibilitatea democrației. În continuarea analizei, aflăm că mulți cetățeni nu mai cred că vor putea fi câștigători în economia globalizată. În consecință, dispare încrederea lor în economie și politică.

Articolul din „manager magazin” tematizează astfel un subiect care tratează o relație fundamentală de tensiune dintre democrație și capitalism.

---

8 Economie de piață sau capitalism – există o diferență de sens? Conținutul celor două concepte implică un sistem economic bazat pe proprietate și competiție. În limbajul cotidian, putem constata adesea că partizanii unui sistem economic liberal vorbesc mai degrabă despre „economia de piață”, în timp ce termenul „capitalism” este preferat de cei a căror voce este critică față de piață. În manualul de față sunt folosite ambele concepte, ceea ce nu înseamnă însă că ar exprima atașamentul față de o anumită ideologie.

Din punct de vedere istoric, există o strânsă legătură între apariția democrației și a capitalismului. Democrațiile s-au născut în contextul apariției piețelor libere. În Europa secolelor XVIII-XIX, a fost mai întâi apelul la libertate individuală, cu o economie clădită pe competiție și proprietate privată (a se vedea capitolul 2 cu explicațiile referitoare la Adam Smith). Această cerință a evoluat odată cu nevoia de securitate juridică și drepturi fundamentale obligatorii, precum și cu cerința unei participări politice și reprezentări a cetățenilor în stat. Prima democrație din epoca modernă vine odată cu independența Statelor Unite ale Americii prin apelul „No taxation without representation!” (fără reprezentare în stat, nu se plătesc impozite), cu alte cuvinte, participarea economică și cea politică merg mână în mână. După 1989, tot așa au mers liberalizarea economică și democratizarea în statele postcomuniste.

Mult timp părea să fie evident că, în mod fundamental, statele democratice au mai mult succes economic decât sistemele nedemocratice. Prosperitatea Occidentului și eșecul economic al blocului răsăritean păreau să dovedească acest lucru. Între timp, se constată că există și state fără constituție democratică, dar care pot înregistra un nivel înalt de creștere economică într-un sistem economic capitalist. Exemplul Chinei este cel mai la îndemână. Această țară a înregistrat o creștere economică fără precedent de când s-a transformat în țară capitalistă, începând de la sfârșitul anilor '70, fără însă să intre și într-un proces de democratizare. Nici în alte state nu se observă (încă?) mișcarea sincronă între liberalizare economică și politică. Dovada în acest sens se găsește în indexul anual „Economic Freedom of the World” care clasifică libertatea economică și politică. Primele două locuri ale libertății economice sunt deținute de Hong Kong și Singapore.

Totodată trebuie reținut că (mai?) există state cu sistem capitalist autoritar. Însă fiecare stat democratic existent se bazează pe o economie de piață.

Însă relația dintre democrație și capitalism nu este lipsită de tensiuni. Democrația se bazează pe egalitate: „one man, one vote” – fiecare vot exprimat să aibă aceeași greutate. Economia de piață însăși se bazează pe inegalitate.

Legătură istorică:
între democrație
capitalism

Statele democratice
au mai mult succes
în plan economic?

Relația de tensiune
dintre democrație
și capitalism

Într-un sistem economic capitalist, „tortul” produs se împarte în felii de mărimi diferite. Evident că se poate interveni prin efectuarea unei redistribuiri, dar dacă s-ar ajunge atât de departe încât fiecare ar primi o felie de aceeași mărime, nu ar mai exista nici un stimulent.

Inegalitatea
poate conduce la
„democrații defecte”

Inegalitatea poate, printre altele, să permită ca actori economici cu putere economică diferită să obțină o poziție de veto atât de dominantă, încât să rezulte o „democrație defectă”. Politologul Wolfgang Merkel definește noțiunea în modul următor: „Democrațiile defecte sunt sisteme de putere care se caracterizează prin existența unui regim electoral democratic funcțional care reglementează accesul la putere, dar care pierde ca urmare a disfuncțiilor unuia sau mai multor subregimuri pilonii complementari care într-o democrație funcțională sunt indispensabili pentru asigurarea libertății, egalității și a controlul” (Merkel et al. 2003: 66).

Factori
perturbatori
pentru democrație

Aceasta înseamnă că au loc alegeri și că sunt prezente și alte elemente ale democrației, numai că acestea sunt subminate de factori perturbatori. O astfel de situație ar fi cea în care un actor din societate devine atât de puternic în societate încât poate să se opună deciziilor colective prin veto-ul său. Iată un exemplu: un investitor poate șantaja statul în legătură cu stabilirea unui anumit amplasament, amenințând că își retrace capitalul pentru a putea obține concesiile politice, cum ar fi reducerea restricțiilor impuse de normele de mediu sau de muncă. O astfel de situație ar reprezenta o încălcare a principiilor democratice.

Relația între
democrație
și capitalismul de
piață, după teoria
lui T. Meyer

În prima lucrare din această serie de manuale v-am prezentat (pg. 62-66 și pg. 89 și următ). relația de tensiune existentă între democrație și capitalismul de piață, pornind de la Teoria democrației sociale a lui Thomas Meyer.

Paradoxul democrației

Figura de la pagina 45 prezintă paradoxul democrației: capitalismul este o condiție a democrației; totuși, o piață insuficient reglementată poate crea condiții pentru contracararea participării tuturor, conducând astfel la o democrație defectă.

Milton Friedman:
economia de piață
conduce spre
democrație

Datorită acestei diferențieri și conștientizând riscurile capitalismului pentru democrație, democrația socială se deosebește de democrația libertară. Economisții libertarieni, cum ar fi Milton Friedman, afirmă că economia de piață conduce și la libertate politică și democrație.

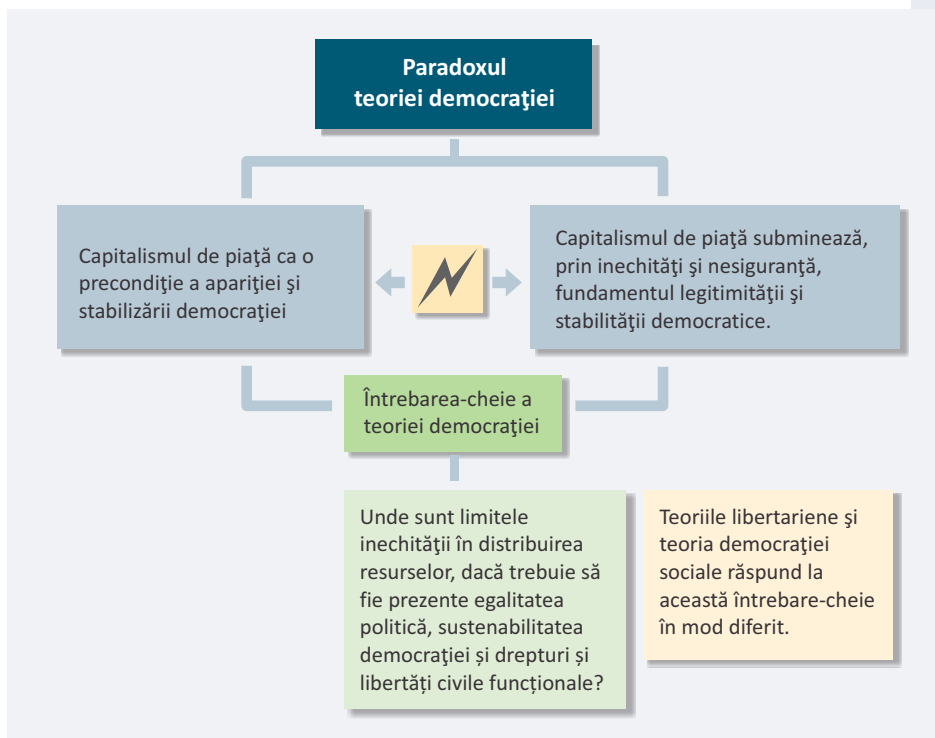

Fig. 4: Paradoxul teoriei democrației

Friedman însuși a oferit un contra-exemplu. Spre scandalizarea multora dintre colegii săi, Friedman a consiliat brutală junta militară din Chile din anii '70. Dictatorul Augusto Pinochet a folosit rețetele lui Friedman, dând curs liber liberalizării extreme a economiei. Contrar așteptărilor economiștilor libertarieni, aceasta nu a condus la mai multe libertăți politici și nicidecum la democratizare. Dimpotrivă: relansarea economică a stabilizat dictatura. Chile a redevenit un stat democratic într-un final, dar mult mai târziu decât alte state latino-americane.

Cum se explică faptul că relația de tensiune dintre capitalism și democrație trezește iarăși interesul crescând al cetățenilor și este chiar subiect de discuție în reviste economice? Economistul american Robert Reich, care a fost ministru al muncii în timpul administrației Clinton, oferă un răspuns la această întrebare în cartea sa intitulată „*Supercapitalismul – cum este subminată democrația de către economia noastră*” (ediția 2008)⁹.

9 Titlul original al cărții lui Robert Reich este: „*Supercapitalism: The Battle for Democracy in an Age of Big Business*”. El a fost tradus în germană cu titlul „*Supercapitalismul – cum este subminată democrația de către economia noastră*” (nota trad.).

Contraexemplul Chile

Actualitatea temei „Democrație și capitalism”

El descrie intervalul de timp din perioada postbelică până în anii '80 ca fiind aproape *epoca de aur* a unui capitalism moderat (aproape, fiindcă nici acest interval de timp nu trebuie privit necritic, în acest context, Robert Reich amintind de participarea insuficientă a femeilor și a minorităților în economie). În societățile occidentale din perioada postbelică a fost posibilă obținerea unui nivel de viață ridicat și a unor standarde sociale minime într-un consens între sindicate, patronate și guverne.

Comparativ cu anii precedenți ai economiei laissez-faire-ului, în cazul de față se putea vorbi despre un progres enorm. În „supercapitalismul” economiei globalizate, diferențele dintre venituri se accentuează din nou. Drepturile lucrătorilor și standardele sociale sunt în pericol, iar responsabilitatea socială a întreprinderilor se află în regres. Robert Reich ajunge la o concluzie asemănătoare celei exprimate în revista „manager magazin”, precum și a celei exprimate de Thomas Meyer: forțele centrifuge ale pieței pot submina democrația. Acesta este motivul pentru care Robert Reich pledează pentru o mai amplă integrare a pieței prin reglementare și întărirea drepturilor lucrătorilor.

Supercapitalismul este un termen inventat de Robert Reich, pentru a descrie dezvoltarea capitalismului în condițiile globalizării.

3.2. Capitalism dirijat și nedarajat

În capitolul 2 al prezentului volum, au fost prezentate tipurile ideale de sisteme economice, pornind de la economiștii Smith, Marx și Keynes. În lumea reală, există multe modele mixte. Peter A. Hall și David Soskice (2001) au identificat două modele în națiunile industriale occidentale. În lucrarea lor intitulată „Variatăți de capitalism” („Varieties of Capitalism”), ei le denumesc capitalism dirijat și nedarajat. Această abordare clarifică foarte bine analiza și evaluarea sistemelor economice.

Sistemele economice sunt diferențiate în funcție de următoarele dimensiuni:

- sistemul financiar
- relațiile de muncă
- sistemul școlar și sistemul de formare
- relațiile dintre întreprinderi

Capitalism nedirijat

Capitalismul liberal nedirijat se caracterizează prin următoarele dimensiuni:

- sistemul financiar: finanțarea întreprinderilor se realizează în mare parte prin intermediul pieței de capital (acțiuni). Asta înseamnă că întreprinderile acționează după principiul creării de valoare pentru acționari („shareholder value”). În acest caz, proprietarii de capital sunt dispuși să investească în întreprinderi cu risc înalt și speculează astfel pentru obținerea de profituri cât mai mari posibil.
- relațiile de muncă: relațiile de angajare sunt mai degrabă de scurtă durată („hire and fire“ – „angajează și concediază”), iar protecția împotriva concedierii este slabă. Salariile se negociază la nivel individual sau la nivel de întreprindere. Patronatele și sindicatele sunt relativ slabe.
- sistemul școlar și de formare: se asigură mai degrabă pregătirea de generaliști, ceea ce înseamnă că formarea cuprinde preponderent calificări globale care nu sunt adaptate direct unor meserii/profesiuni. În felul acesta, este facilitată mobilitatea pe piața muncii între diferitele sectoare de activitate profesională, dar există și un deficit de cunoștințe profesionale de specialitate.
- relațiile dintre întreprinderi: există puține legături între companii (cum ar fi de exemplu atunci când întreprinderile au comitete de supraveghere comune) și cooperări între acestea (de ex. în cercetare). Asociațiile la nivel de ramură sunt mai degrabă de tip lobby și nu actori cu responsabilitate pentru societate în ansamblul ei.

Acest sistem se poate adapta în mod flexibil și rapid la schimbările pieței, fiindcă acest model de producție favorizează industriile inovatoare. Totuși, sistemul este mai puțin stabil și mai puțin sigur pentru lucrători.

Capitalismul dirijat

Capitalismul dirijat se caracterizează în următorul mod:

- sistemul financiar: finanțarea este asigurată, de regulă, prin credite bancare. Acesta este capital „mai răbdător” față de cel din modelul „shareholder value”, permițând mai degrabă investiții pe termen lung.

Sistemul financiar

Relațiile de muncă

Sistemul școlar și de formare

Relațiile dintre întreprinderi

Sistemul financiar

Însă această formă de finanțare a întreprinderii poate îngreuna accesul la finanțare pentru noii actori de pe piață, cum ar fi cei care înființează întreprinderi. Pe lângă piață, managementul este controlat și evaluat de alți actori, cum sunt băncile, lucrătorii și actorii de stat (aceasta este modelul „stakeholder”, al părților interesate).

Relațiile de muncă

- relațiile de muncă: salariile se negociază de manieră coordonată și sectorială, la un nivel superior întreprinderilor (contracte colective de ramură). Relațiile de muncă sunt mai degrabă de lungă durată. Între stabilitate și echilibrul social, legătura este strânsă. Uniunile patronale și sindicatele sunt bine organizate, la fel și sistemele de co-decizie a lucrătorilor, la nivel de întreprindere.

Sistemul școlar și de formare

- sistemul școlar și de formare: modelul de formare îmbină calificările specifice întreprinderii cu cele valabile la nivel de ramură, fiind susținut de centralele sindicale și de uniunile patronale (sistem de formare dual). Astfel se transmit cunoștințe de specialitate specifice întreprinderilor și sectoarelor de activitate.

Relațiile dintre întreprinderi

- relațiile dintre întreprinderi: sunt frecvente situațiile în care există legături între întreprinderi, prin participare reciprocă la capital. Organizațiile de la nivel de ramură au un rol important în sistemul politic.

Capitalismul dirijat se caracterizează printr-o stabilitate ridicată, cât și prin dinamică și flexibilitate mai reduse decât capitalismul nedirijat. În acest sistem, liniile de producție și procesele se schimbă continuu și în „doze mici”. Inovația progresează cu pași mici. Sistemul se adaptează lent la noile situații.

Beneficiul distincției

Ambele sisteme prezintă avantaje și inconveniente specifice. În materie de capacitate de performanță și competiție, nici un model nu este fundamental superior celuilalt. Însă această diferențiere nu este utilă din două motive:

Planul analitic

1. în plan analitic: cu ajutorul modelului poate fi explicat ușor de ce se formează modele diferite de producție. Țările anglo-saxone favorizează industriile inovatoare, deoarece au o piață a muncii flexibilă, iar accesul la capitalul de risc este facil, de exemplu în IT. De aceea, nu este o întâmplare faptul că firme de IT, cum ar fi Google, Microsoft și o serie de firme cu totul noi sunt

localizate în SUA. Țările care practică capitalismul dirijat, cum ar fi Suedia și Germania, au o industrie foarte concurențială, de exemplu în sectorul producției de automobile sau în construcțiile de mașini. Acolo se produc bunuri care pot fi planificate pe termen lung datorită investiției intensive în capital. Aceste industrii nu au nevoie de inovații fundamentale, ci de îmbunătățiri permanente. Acești factori favorizează locațiile care dispun de forță de muncă bine pregătită și de acces la capitalul „răbdător”, care rămâne timp mai îndelungat în întreprindere.

2. Din punct de vedere normativ, cele două modele diferă. Valorile democrației sociale se realizează mai degrabă în țările cu capitalism dirijat. Relațiile de muncă oferă lucrătorilor mai multă siguranță decât o piață a muncii de tip „hire and fire”. De asemenea, întreprinderile care investesc pe termen lung și nu urmăresc în mod esențial profituri pe termen scurt favorizează o lume a muncii mult mai stabilă.

Economia socială de piață: Pentru varianta germană de capitalism dirijat, conceptul de „economie socială de piață” s-a impus în perioada postbelică. I se mai spunea „capitalism renan”, făcându-se referire la vechea capitală a Republicii federale. Economia socială de piață a fost o reacție la tulburările sociale ale industrializării, pe de-o parte, și la ororile dictaturii naziste, pe de altă parte. Ea reprezintă încercarea unei a treia căi, între capitalismul dezlănțuit și o ordine economică socialistă. Aceasta din urmă a beneficiat de o forță iradiantă deloc de neglijat în perioada postbelică. Constituția adoptată nu fusese stabilită pentru o ordine economică particulară. Conform articolului 15, ea permitea naționalizarea mijloacelor de producție. Chiar și partidele criticau, în parte, capitalismul: organizația de land a CDU din landul Renania de Nord-Westfalia s-a pronunțat pentru un „socialism creștin” în programul său de la Ahlen, din anul 1947. Iar SPD cerea naționalizarea industriilor de materie primă. Rezultă deci că economia socială de piață a fost tentativa de a câștiga populația germană de partea economiei de piață și a democrației.

Economistul Alfred Müller-Armack este cel care și-a pus amprenta în mod determinant asupra conceptului. În cartea sa din 1947 intitulată „*Wirtschaftslenkung und Marktwirtschaft*” (Dirijism economic și economie de piață), el explica:

„Vorbim despre o economie socială de piață pentru a caracteriza această a treia formă de politică economică. Înseamnă [...] că economia de piață pare necesară ca suport al viitoarei ordini economice, numai că aceasta nu este o economie de piață liberală, lăsată în voia sortii, ci o economie dirijată în mod conștient, fiind axată pe aspectul social.“ (Müller-Armack 1947: 88)

Concret, înseamnă concurență, libera fixare a prețurilor și proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, pe de-o parte, și echilibru social prin intermediul asigurărilor sociale și a progresiei impozitelor, pe de altă parte. În acest context, rolul statului nu a fost precis definit. În primii ani ai Republicii Federale, intervențiile în piață au fost limitate, spre exemplu pentru a evita crearea de monopoluri. Începând din anii '70, influența asupra economiei a fost extinsă, printre altele prin controlul ciclurilor economice.

Capitalismul renan s-a bucurat de recunoaștere mondială, deoarece a reușit să combine creșterea economică și a gradului de ocupare cu un stat social în expansiune. Și alte state europene au dorit să urmeze acest model. Iar Tratatul de la Lisabona definește economia de piață ca obiectiv al Uniunii Europene.

Sigur, promisiunea de „bunăstare pentru toți” a lui Ludwig Erhard nu s-a putut materializa pentru toți, fiindcă au apărut probleme sociale, în special pe piața muncii, ca urmare a crizei petrolului din anii '70 și a reunificării. Totuși, a fost posibilă apariția unei clase de mijloc care a stabilizat în mod considerabil tânăra democrație.

Popularitatea conceptului a condus între timp la o anumită libertate de interpretare: așa cum se întâmplă în cazul testului Rorschach, sunt proiectate asupra sa diverse concepte, oarecum la întâmplare.

Programul fundamental al DGB¹⁰ descrie economia socială de piață ca pe un „mare progres istoric”. Iar o organizație creată de confederația patronală din industria metalurgică Gesamtmetall se numește „Inițiativa Noua Economie Socială de Piață”. Aproape fiecare curent politic reclamă între timp economia socială de piață, fiecare dând însă o interpretare foarte diferită echilibrului de realizat între politica socială, reglementare și economia de piață.

10 Deutscher Gewerkschaftsbund (DGB) — Uniunea Sindicatelor Germane (nota trad.).

3.3. Noile condiții-cadru în contextul globalizării

„Lumea este plată“ reprezintă titlul unei cărți apărute în 2006. Ce semnificație are această metaforă? Autorul, Thomas Friedmann, emite ipoteza conform căreia prin globalizare economia mondială a intrat într-o nouă eră, caracterizată de o puternică creștere a competiției mondiale. Economiiile naționale nu se mai pot izola decât în mică măsură. Terenul de joc al competiției mondiale a fost nivelat – este plat. Friedmann citează mai multe forțe motrice ale acestei globalizării:

- Din anii '50, barierele comerciale sunt înlăturate, treptat, prin acorduri internaționale. Prin acordurile Organizației Mondiale a Comerțului (respectiv ale precursorului său, GATT) sunt reduse tarifele vamale, iar limitările existente pentru importuri sunt eliminate. În anii '70, sunt liberalizate cursurile de schimb dintre diferite monede naționale. În interiorul zonelor regionale de liber schimb ale Uniunii Europene și NAFTA (SUA, Canada și Mexic), sunt deja ridicate în mod practic toate barierele comerciale existente. Alianțele MERCOSUR în America latină și ASEAN în Asia de Sud-Est caută să ajungă la aceleași soluții.
- În trecut, Europa, SUA și Japonia erau forțele dominante pe piețele mondiale, acum intră în competiție tot mai multe state. Din anii '70, China a renunțat treptat la economia planificată, de izolare, îndreptându-se spre piața mondială și economia de piață, așa încât, de atunci, țara înregistrează rate de creștere ridicate și a devenit primul exportator mondial. După schimbările din anul 1989, fostele republici sovietice și estul Europei au trecut la economia de piață, fiind concurenți comerciali pe piața mondială. La puțin timp după aceea, India a început să-și liberalizeze economia protecționistă și puternic reglementată, așa încât, la ora actuală, se poate poziționa alături de China în ceea ce privește creșterea economică. Astfel în total mai bine de 2 miliarde de oameni au intrat în sistemul concurenței mondiale.
- Inovațiile tehnice au accelerat aceste două procese politice de mai sus. Costurile apelurilor telefonice internaționale au scăzut sensibil grație tehnologiei bazate pe fibra optică, așa încât call centers din India pot prelua apeluri din SUA. Datorită internetului, comenzile pot fi preluate în

*Globalizarea –
„Lumea este plată“*

*Forțele motrice
ale globalizării*

*1. Desființarea
barierelor comerciale*

*2. Emergența unor
noi țări industrializate*

3. Inovații tehnice

numai câteva secunde, de la Hamburg la Shanghai. Softul pentru o firmă din Paris poate fi dezvoltat la Bangalore, în India. Contabilitatea poate fi mutată de la Londra la Praga. Logistica modernă permite crearea de lanțuri de producție complexe, așa încât diferitele piese pot fi produse în locuri diferite din întreaga lume, iar după montaj, pot fi vândute în întreaga lume. Costurile de transport pe apă au scăzut, iar călătoria cu avionul nu mai constituie un lux.

Câștigătorii globalizării: economiile bazate pe cunoaștere

Cine sunt câștigătorii globalizării? Cel mai mult profită economiile bazate pe cunoaștere. Acestea sunt țări cu ramuri economice în care se desfășoară activități de cercetare intensive, pentru care piața mondială constituie apoi o enormă piață de desfacere. De ce? Dezvoltarea iPod s-a făcut cu costuri uriașe, însă acum se poate produce la costuri unitare relativ convenabile și vinde în milioane de unități pe piețele din întreaga lume. Pe o piață locală limitată, costurile pentru dezvoltare nu ar putea fi rentabilizate sau amortizate. Un program de computer, un cântec sau un film cinematografic odată produs devine tot mai profitabil cu cât este mai mare piața pe care se vinde.

Efecte asupra bunurilor industriale de mare valoare

Același lucru se poate afirma și despre bunurile industriale de înaltă tehnicitate. Pentru un nou model de automobil, spre exemplu, dezvoltarea durează mai mult timp, între cinci și zece ani, iar costurile sunt foarte mari. Noile tehnologii, cum ar fi motorul hibrid, sunt rentabile doar dacă există o piață suficient de mare pentru autovehiculele produse. Industria automobilului din Japonia și Germania a investit mult în dezvoltare și a obținut un profit enorm datorită globalizării. În ansamblu, câștigătoarele globalizării sunt țările cu un nivel de pregătire ridicat, atrăgătoare pentru cercetători și colaboratori creativi.

Efectele asupra produselor de masă

În cazul producției de masă, situația este cu totul alta. Dacă o fabrică produce tricouri, spre exemplu, costurile vor crește aproape la fel de mult ca și cantitatea produsă. Avantajele competitive generate de un mai bun nivel de pregătire și de o infrastructură mai bună nu contează prea mult pentru bunuri ușor de produs, în care cercetarea și dezvoltarea nu joacă un rol important. Așa se explică de ce producția de masă dispare rapid din țările cu salarii mari. Această producție este dirijată spre țările în care costurile de producție sunt la nivel scăzut. Industria textilă era înainte una dintre cele mai importante ramuri economice din Europa. Acum au rămas doar producători de nișă, cum ar fi stiliiști de modă. Producția de masă s-a mutat în India, Bangladesh sau China.

În consecință, vor putea profita de globalizare economiile bazate pe cunoaștere, care oferă produse pentru care s-a investit mult în dezvoltare sau creativitate, precum și țările care au o producție de masă la costuri reduse. De altfel, așa s-au și petrecut lucrurile. Germania exportă automobile și utilaje de înaltă calitate în toată lumea. Designerii italieni și francezi creează îmbrăcăminte de lux pentru întreaga lume. Producătorii de soft americani Google și Microsoft sunt la fel de cunoscuți în China și Rusia ca în țările lor de origine. Pe de altă parte, economiile bazate pe cunoaștere profită de importul produselor de masă ieftine: prăjitoare de pâine, ciorapi, mobilier IKEA. Tot ce se produce în China, Europa de Este și alte țări cu mână de lucru convenabilă a devenit mai accesibil ca preț în ultimele două decenii, în raport cu puterea de cumpărare.

Evident că globalizarea prezintă și zone întunecate:

1. Nu toți oamenii profită, în aceeași manieră, de pe urma globalizării. Unii chiar nu profită deloc, iar alții sunt veritabili perdanți ai acesteia. Pentru muncitorul din fabrica de textile din Europa este o slabă consolare faptul că firma de IT din vecini a obținut suficient de multe comenzi, în condițiile în care fabrica în care lucrează el se va închide, pentru a pleca să producă într-o țară cu salarii reduse. Bunăstarea s-a ameliorat pe ansamblu, atât în țările bogate, cât și în cele în curs de dezvoltare. Cele două decenii care au urmat anului 1990 înregistrează cele mai mari creșteri economice măsurate vreodată la nivel mondial. Numai în China, 400 de milioane de oameni au putut trece de pragul de sărăcie absolută, definit de Națiunile Unite, după anii '70 ai sec. al XX-lea — sigur, raporturile de muncă în care se află aceștia sunt, în parte, precare. În același timp însă, distribuția prosperității nu a fost niciodată mai inegală ca acum. În special în țările în curs de dezvoltare, dar și în cele bogate, crește tot mai mult decalajul dintre venituri.
2. Liberalizarea comerțului internațional a fost un proces greoi și a durat mai multe decenii. Cu toate acestea, globalizarea „negativă”, în care reglementările au fost desființate, a fost mai rapidă decât procesul de globalizare „pozitivă”, adică definirea unor noi norme, care devin necesare, dar care nu înregistrează progrese. Spre exemplu, protocolul de la Kyoto cu privire la protecția climei nu a fost ratificat de toate statele nici după 15 ani și

Avantaje ale
globalizării

Fața întunecată
a globalizării

Decalaje
crescând
între venituri

Lipsa
normelor sociale
internaționale

nici nu este respectat de toate statele care s-au obligat oficial să țină seama de aceste norme. Normele sociale mondiale, cum sunt cele privind protecția lucrătorilor, stabilite de Organizația Internațională a Muncii, nu au un caracter obligatoriu. Pactele Națiunilor Unite cu privire la drepturile fundamentale sociale și economice sunt obligatorii pentru dreptul internațional, dar nu au aproape nici un fel de consecință reală. Calea va fi lungă până ce drepturile fundamentale vor fi efectiv aplicate.

Presiunea concurențială are ca efect negarea normelor sociale și de mediu?

Contra-exemplu: Scandinavia

Îngrijorările exprimate, de manieră diferită, cu privire la globalizare, se rezumă la expresia „*race to the bottom*”, adică este o cursă pentru ajungerea la cele mai scăzute norme sociale și de mediu. Acestei teze i se poate opune faptul că țările cu cele mai înalte standarde sociale și de mediu sunt și cele mai competitive economii naționale. Acestea sunt în special țările scandinave, cu norme sociale și de mediu exemplare și cu cele mai complete sisteme de servicii sociale, finanțate prin impozite ridicate. Costurile ridicate nu trebuie să fie un dezavantaj concurențial, dacă, așa cum s-a întâmplat în Finlanda, Suedia, Norvegia și Danemarca, ele vor face posibilă existența unor sisteme de formare și a performanței în domeniul cercetării cu totul excepționale, a unei infrastructuri excelente, a unei administrații eficiente, neafectată de corupție, precum și a păcii sociale. Statul providențial puternic dezvoltat poate să favorizeze competitivitatea și prosperitatea, chiar și în condiții de piețe deschise. Numai că trebuie îndeplinite anumite condiții: dacă există țări care nu oferă produse de calitate superioară prețului lor, vor pierde în procesul de globalizare. Iar faptul că țările care au cele mai înalte standarde au cel mai mult de câștigat de pe urma globalizării, nu înseamnă că aceste standarde se propagă în mod automat.

Semnificația pentru democrația socială

- Între capitalism și democrație există legături strânse datorită originii lor.
- Capitalismul poate conduce la inegalități care subminează democrația. Democrația socială trebuie să găsească răspunsuri la această situație.
- Din punct de vedere al democrației sociale, capitalismul dirijat reprezintă un model mai avantajos. Acesta garantează o ordine economică mai stabilă datorită unui echilibru social mai mare și a relațiilor de muncă mai durabile decât în capitalismul neregulat.
- Globalizarea a condus la progres economic mondial și la o dinamică economică ridicată. Însă a ridicat și noi probleme sociale.

4. ORIENTĂRILE DEMOCRAȚIEI SOCIALE ÎN MATERIE DE POLITICĂ ECONOMICĂ

Christian Krell, Simon Vaut

În acest capitol

- prezentăm orientările de politică economică ale democrației sociale;
- ne referim la valorile fundamentale ale democrației sociale: libertate, justiție/echitate, solidaritate;
- sunt descrise drepturile fundamentale, a căror recunoaștere totală și realizare urmărește democrația socială;
- sunt prezentate principiile de sustenabilitate, echilibru social și creștere economică, care trebuie să se regăsească în politica economică a democrației sociale, dacă aceasta se orientează după valori și drepturi fundamentale.

Pentru clarificarea orientării de politică economică a democrației sociale, ieșim din cadrul strict al politicii economice și formulăm întrebarea fundamentală: pe ce valori se bazează o perspectivă a democrației sociale pentru întreaga societate? Pentru că elaborarea unui program politic, chiar dacă privește doar politica economică sau socială, trebuie să aibă în vedere întreaga societate.

4.1. Valori fundamentale

Libertatea, justiția/echitatea și solidaritatea – acestea sunt valorile fundamentale ale democrației sociale, care caută să formeze o societate în care se realizează aceste valori. Valorile fundamentale ale democrației sociale sunt pe picior de egalitate, se condiționează, sprijină și limitează reciproc.

Valorile democrației sociale sunt descrise și explicate detaliat în manualul intitulat „*Fundamentele democrației sociale*“.

De aceea, în acest al doilea volum, ne rezumăm la o definiție succintă.

*Libertate,
echitate și
solidaritate*

*Libertate:
o viață pe care
ne-o determinăm
noi înșine*

- Libertatea înseamnă să ne definim noi înșine modul de viață. Aceasta înseamnă, în primul rând, libertatea de apărare contra intervențiilor arbitrare ale statului sau societății. Libertatea veritabilă există însă doar atunci când sunt întrunite inclusiv precondițiile economice și sociale pentru a face uz de această libertate.

*Echitate:
participare
și securitate*

- Echitatea se bazează pe demnitate umană pentru toți; aceasta nu cere doar egalitate în fața legii, ci și egalitate de șanse la participare și securitate socială, indiferent de originea familială și socială, de patrimoniu sau gen.

*Solidaritate:
ne susținem
unii pe alții*

- Solidaritatea este disponibilitatea oamenilor de a se sprijini și ajuta reciproc. Social-democratul Johannes Rau a descris solidaritatea ca fiind mortarul care ține laolaltă membrii societății.

Rădăcini istorice

Cele trei valori fundamentale au un trecut remarcabil. Acestea își au originea în secolul Luminilor și constituiau odinioară o lozincă revoluționară. Revendicările în numele „libertății, egalității, fraternității” au marcat Revoluția franceză de la 1789. De la mijlocul sec. al XVIII-lea, mișcarea muncitorească a invocat mereu aceste exigențe. În 1863, când Ferdinand Lassalle a pus bazele SPD, muncitorii au brodat pe steagul lor revendicarea de „libertate, egalitate și fraternitate”.

SPD a fost și primul partid care și-a înscris valorile fundamentale Libertate, Egalitate și Solidaritate în programul fundamental – „Programul de la Godesberg”, din 1959. Aproape două decenii mai târziu (1978), CDU se va baza pe aceleași trei valori fundamentale pentru elaborarea primului său program fundamental, chiar dacă sensul acestora era unul diferit.

În prezent, valorile fundamentale nu mai sunt revendicări ale unei mișcări revoluționare, în condițiile în care sunt acceptate de către toate curentele politice importante. Totuși, ar fi greșit să pornim de la un consens al tuturor partidelor atunci când ne referim la aceste valori fundamentale ale „libertății, echității și solidarității”.

Continuă să existe diferențe esențiale între aceste valori fundamentale, în special pe două planuri, între diferitele curente politice actuale.

Lectură

complementară:

*Tobias Gombert
(2008), Grundlagen
der Sozialen Demo-
kratie, Lesebücher
der Sozialen Demo-
kratie, Band 1,
Bonn, S. 9– 43.
(Fundamentele
democrației sociale)*

1. Interpretarea fiecărei valori fundamentale

Fiecare valoare fundamentală poate fi interpretată diferit. Fiecare, spre exemplu, înțelege sensul noțiunii de libertate în felul său. Curente liberale insistă în mod deosebit pe ceea ce denumim drepturi și libertăți negative, adică drepturile care servesc apărării contra arbitrarului statului și protecției proprietății private. Democrația socială merge mai departe și subliniază că pentru libertatea veritabilă nu sunt determinante doar drepturile negative, ci și drepturile și libertățile pozitive. Din perspectiva democrației sociale, libertatea veritabilă înseamnă – în materie de libertate de expresie – că nu este suficient doar să codificăm libertatea de expresie; este mai important ca fiecare om, prin educație etc., să devină efectiv capabil de a-și exercita acest drept la liberă exprimare.

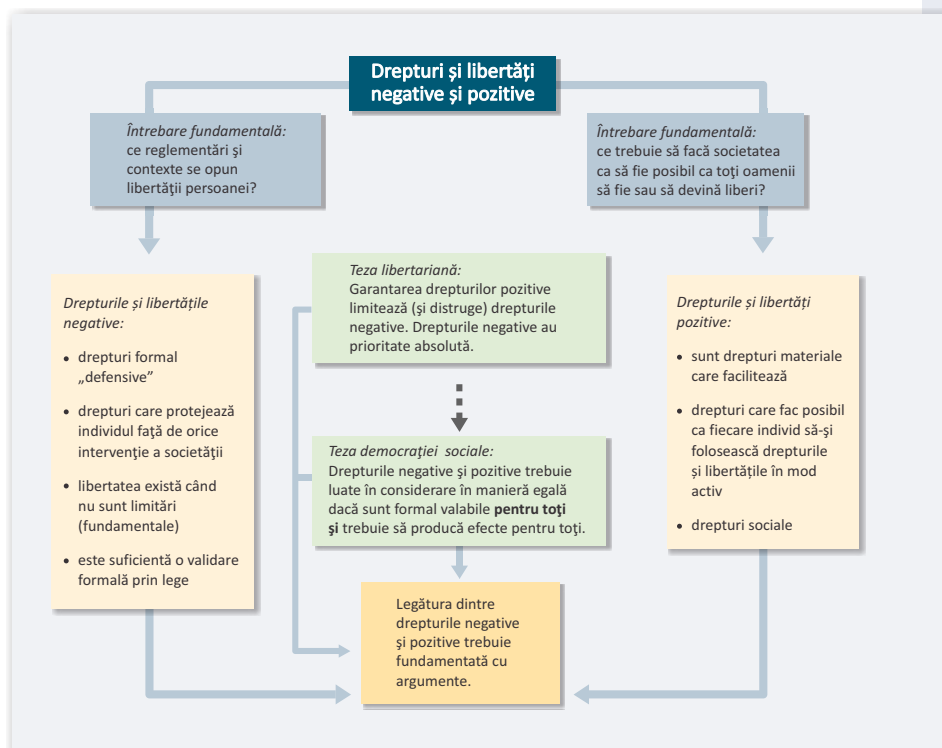

Fig. 5 : Drepturi și libertăți negative și pozitive

2. Relația dintre valorile fundamentale

De o mare importanță este nu doar interpretarea fiecăreia dintre valorile fundamentale, ci și relația lor reciprocă. Există o diferență clară între situațiile când valorile fundamentale sunt pe picior de egalitate sau când unei valori fundamentale i se acordă o mai mare importanță decât altora. O bună dovadă în acest sens o reprezintă liberalismul politic: în concepția liberală a valorilor fundamentale, libertatea este valoarea esențială. Astfel, tendința principală constă în acordarea unei mai mari importanțe valorii libertății – libertatea concurenței, libertatea proprietății – decât echității, aceasta din urmă fiind cea care poate limita libertatea proprietății. Democrația socială nu dezechilibrează relația dintre aceste valori fundamentale între ele. Ea insistă pe faptul că toate valorile fundamentale sunt pe poziție de egalitate.

Este evident că toate curente politice importante din Germania reclamă cele trei valori fundamentale – libertate, echitate, solidaritate – dar sensul noțiunilor este foarte diferit înțelese.

4.2. Drepturi fundamentale

O reflecție asupra a ce înseamnă valorile fundamentale schițate pentru orientarea de politică economică a democrației sociale ridică o dublă problemă:

Valorile fundamentale sunt, în primul rând, controversate. Curente politice diferite, dar și culturi diferite au concepții distincte asupra fiecăreia dintre aceste valori. Așadar, ele nu constituie o bază larg acceptată în ceea ce privește orientarea de politică economică.

În al doilea rând, valorile fundamentale evoluează la un nivel de abstractizare foarte ridicat. Însă orientările de politică economică impun rămânerea pe un plan concret. O linie precisă și concretă pentru definirea unei orientări de politică economică nu este posibilă prin simpla menționare a valorilor fundamentale.

Așadar, valorile fundamentale ale democrației sociale sunt un cadru important atunci când se pune problema descrierii politicii economice a democrației sociale.

*Valorile
fundamentale
ca bază pentru
orientarea politicii
economice:
două probleme*

*1. Controversa asupra
interpretării valorilor
fundamentale*

*2. Valorile
fundamentale
sunt foarte
abstracte*

Iar cadrul respectiv trebuie așezat pe o bază cât mai largă, incluzând cerințe precise și concrete.

Precursorii democrației sociale au fost preocupați continuu de această provocare principală. Politologul Thomas Meyer a sugerat, printre altele, pentru a răspunde acestor existențe, ca democrația socială să nu se limiteze doar la valori fundamentale, ci și la drepturi fundamentale. Acesta este motivul pentru care Meyer enunță drepturile fundamentale din Pactele privind drepturile omului ale Organizației Națiunilor Unite (ONU) ca fiind punctul de referință esențial pentru elaborarea unei Teorii a democrației sociale. Aceste puncte de vedere sunt tratate amănunțit în manualul intitulat „Fundamentele democrației sociale“.

Mai multe argumente vin în sprijinul determinării orientărilor de politică economică ale democrației sociale prin raportare la Pactele Națiunilor Unite:

- Pactele Națiunilor Unite constituie sursa cea mai consensuală, juridic obligatorie și comună tuturor țărilor și culturilor lumii în ceea ce privește drepturile fundamentale și, deci, conviețuirea dintre oameni.
- Pactele Națiunilor Unite formulează drepturi economice foarte concrete și precise pentru fiecare individ în parte.

Acesta este motivul pentru care drepturile fundamentale din Pactele Națiunilor Unite merită să fie descrise aici de manieră mult mai precisă; totodată, trebuie verificat ce semnificație au pentru o politică economică a democrației sociale, cât și în ce fel se deosebește prin asta democrația socială de celelalte curente politice.

În 1966, Națiunile Unite au elaborat două pacte internaționale privind drepturile omului.

Pactul privind drepturile cetățenești și politice (Pactul civil) enunță în special drepturile și libertățile negative, adică drepturi de apărare față de intervenții arbitrare ale statului sau societății în libertățile personale. Spre exemplu: dreptul la libertate și securitate personală (articolul 9) sau dreptul la libertate de expresie neîngrădită (articolul 19) și la vot liber și secret (articolul 29).

Punct de referință:
Pactele ONU privind
drepturile omului

Puncte comune
dintre culturile
și țările lumii

Concret și precis

1966: două pacte ONU

1. Pactul civil al ONU

2. Pactul social al Națiunilor Unite

Pactul privind drepturile economice, sociale și culturale (Pact social) enunță în special ceea ce denumim drepturi și libertăți pozitive, adică drepturi care oferă oportunități și care, prin măsuri ale statului și societății, dau posibilitatea fiecăruia să se bucure de libertățile sale. Ar fi, spre exemplu, dreptul la muncă (articolul 6), precum și condițiile de muncă juste, sigure și sănătoase (articolul 7), dreptul la organizarea în sindicate libere (articolul 8), dreptul la securitate socială (articolul 9) și dreptul la educație și formare universitară gratuită (articolul 13).

Revendicarea acestor drepturi și efectivitatea dreptului din Pactele ONU se situează adesea la poli complet opuși una față de cealaltă

Între timp, Pactul civil a fost ratificat de 151, iar Pactul social, de 148 de state ale lumii. Însă, atenție: Pactele au fost semnate și de state care încalcă sistematic drepturile fundamentale la libertate. Este limpede, deci, că validitatea formală a Pactelor Națiunilor Unite nu e suficientă pentru a putea atinge ceea ce Pactele descriu a fi „idealul ființei umane libere, eliberate de teamă și mizerie“. Așadar, idealul dreptului și efectivitatea acestui drept se situează, de multe ori, la poli opuși unul față de celălalt.

De asemenea, drepturile Pactului social nu obligă statele la o aplicare neîntârziată a drepturilor fundamentale, ci doar la o conduită care să permită, pas cu pas, realizarea efectivă a acestor drepturi fundamentale. Este descrisă astfel o obligația a statului, pentru ca acesta să acționeze de așa manieră încât să fie realizate și promovate drepturile care sunt garantate fundamental în plan formal.

Democrația socială: realizarea Pactelor ONU

Democrația socială urmărește să realizeze efectiv, peste tot, și nu doar să garanteze în plan pur formal drepturile fundamentale politic, civice, sociale, economice și culturale descrise în Pactele Națiunilor Unite. Democrația socială este, în esență, un program de realizare efectivă și consecventă a drepturilor și libertăților negative și pozitive la scară mondială.

Drepturile și libertățile pot fi evaluate unele în raport de cealalte?

Totuși, drepturile și libertățile negative și pozitive pot fi evaluate unele în raport de cealalte? Sunt acestea cu adevărat la fel de importante? Sau sunt unele superioare altora? Oskar Lafontaine, de exemplu, a provocat o dezbatere pe această temă atunci când într-un interviu a pus întrebarea: la ce le folosește libertatea de expresie celor bolnavi de SIDA din Africa? („Der Tagesspiegel“ din 15 august 2008). Așadar, drepturile acestea sunt utile doar celor înstăriți, care pot să își exprime opinia prin mass-media? Profită în vreun fel de libertatea presei cineva care este atât de sărac încât nu își poate permite nici măcar să cumpere un ziar? Economistul indian Amartya Sen, care a primit premiul Nobel pentru activitatea

sa, recunoaște că „nu a fost niciodată foamete într-o țară democratică în care mass-media este liberă” (Sen 1999). Motivele pentru foamete într-o țară depind, în general, probleme de distribuire a bunurilor, în sensul că accesul la alimentele existente este insuficient asigurat. Un guvern care trebuie să răspundă în fața cetățenii săi și dorește să fie reales, nu își permite pe termen lung să ignore situațiile inacceptabile, mai ales dacă acestea sunt făcute publice de către presa liberă. Sen spune că libertatea conduce și spre echilibru social. El consideră că statul și societatea trebuie să creeze bazele pentru acțiune responsabilă și pentru libertate, ceea ce înseamnă că libertatea se realizează doar atunci când există un minim de securitate socială și de servicii de interes general, ca de exemplu pentru sănătate și educație.

Drepturile fundamentale civice și sociale, drepturile și libertățile pozitive și negative se condiționează reciproc și nu se exclud unele pe altele. Willy Brandt a reliefat acest context particular în discursul său de rămas bun, atunci când a depus mandatul de președinte al partidului: „Dacă trebuie să spun ce este mai important pentru mine, pe lângă pace, decât orice altceva, atunci răspunsul meu este fără să ezit: libertatea. Libertatea pentru cei mulți, nu doar pentru câțiva. Libertatea de conștiință și de opinie. De asemenea, libertatea față de mizerie și teamă” (Brandt 1987: 32). Așadar, Willy Brandt era preocupat de eliberarea de arbitrar și de opresiune, cu alte cuvinte de drepturile și libertățile negative, dar și de libertatea de a avea o viață materială sigură, adică de drepturi și libertăți pozitive. Cu această poziție în favoarea realizării efective a drepturilor fundamentale democrație socială se deosebește de democrația libertară.

Democrația socială și democrația libertară

Democrația socială și democrația libertară sunt, în primul rând, tipuri ideale, adică scheme științifice pe care, de fapt, nu le putem întâlni în realitate. Important este însă să încercăm să vizualizăm care sunt aceste modele diferite de democrație, pentru a ne defini punctul de vedere.

Democrația libertară, ca și democrația socială se bazează amândouă pe un model de democrație liberală, ceea ce înseamnă că rădăcinile lor sunt comune:

- democrație pluralistă și stat de drept
- puterea politică definită constituțional
- suveranitate populară organizată pe principiul majorității democratice.

Drepturile fundamentale negative și pozitive se condiționează reciproc

*Willy Brandt:
„Și libertate față de mizerie și teamă.”*

Diferite modele de democrație...

... cu rădăcini comune

Însă ele se deosebesc net în ceea ce privește drepturile și libertățile negative și pozitive. Democrația libertară pornește de la principiul conform căruia acordarea de drepturi și libertăți pozitive limitează drepturile negative și poate chiar în final să le distrugă. Democrația socială, în schimb, pornește de la faptul că drepturile și libertățile negative și pozitive trebuie privite ca egale dacă se dorește ca ele să fie valabile din punct de vedere formal și efective pentru toți.

Validitatea pur formală a drepturilor și libertăților pozitive nu este suficientă

Din punct de vedere al democrației sociale, nu este suficientă validitatea pur formală a drepturilor și libertăților, așa cum este ea propusă de democrația libertară, deoarece inegalitățile economice pot conduce la

- relații de dependență și subordonare,
  - relații de muncă neconforme cu respectul demnității umane,
  - oportunități inegale în ceea ce privește drepturile politice ale cetățenilor.
- (a se vedea Meyer 2005b: 15).

Exemplul libertății de expresie

Vom exemplifica pornind de la libertatea de expresie: pentru libertarieni, este suficient ca statul să nu facă nimic în sensul limitării libertății de expresie, de exemplu să nu practice cenzura. Însă pentru democrația socială, statul trebuie să facă un pas hotărâtor și să promoveze activ posibilitatea reală și egală pentru fiecare de a-și exprima opinia. Aceasta include, printre altele ca toți oamenii să aibă acces la informații și să dispună de o educație care să le permită acestora să-și formeze o opinie. De asemenea, drepturile de proprietate privată ale acelor care dispun asupra mijloacelor de informare în masă trebuie să fie formulate astfel încât să nu le permită să profite de puterea lor mediatică, pentru a favoriza publicarea opiniilor lor în detrimentul altora. Un asemenea abuz ar fi contrar caracterului social al proprietății, care constituie o caracteristică esențială a democrației sociale. O asemenea ingerință în dreptul de proprietate ar fi inimaginabilă pentru libertarieni.

Diferențele dintre obiectivele democrației sociale și cele ale democrației libertare

În ciuda faptului că au o origine comună, democrația socială și democrația libertariană se bazează pe ipoteze diferite, care conduc la obiective foarte diferite în cadrul ordinii economice.

Diferențe esențiale se constată de exemplu în concepția asupra pieței. Pentru democrația libertariană, piețele sunt o expresie a libertății, iar dezideratul îl reprezintă piața autoreglatoare. În schimb, democrația socială, subliniază că

piețele complet libere pot genera rezultate indezirabile în planul întregii societăți. Criza piețelor financiare din 2008 este un astfel de exemplu. De aceea, democrația socială pledează pentru integrarea socială a piețelor prin instaurarea unor condiții cadru politice și a reglementării de stat.

Este evident că democrația socială și democrația libertară deși au, din punct de vedere istoric, puncte de referință similare în democrația liberală, se deosebesc clar una de alta – mai ales din perspectiva politicii economice:

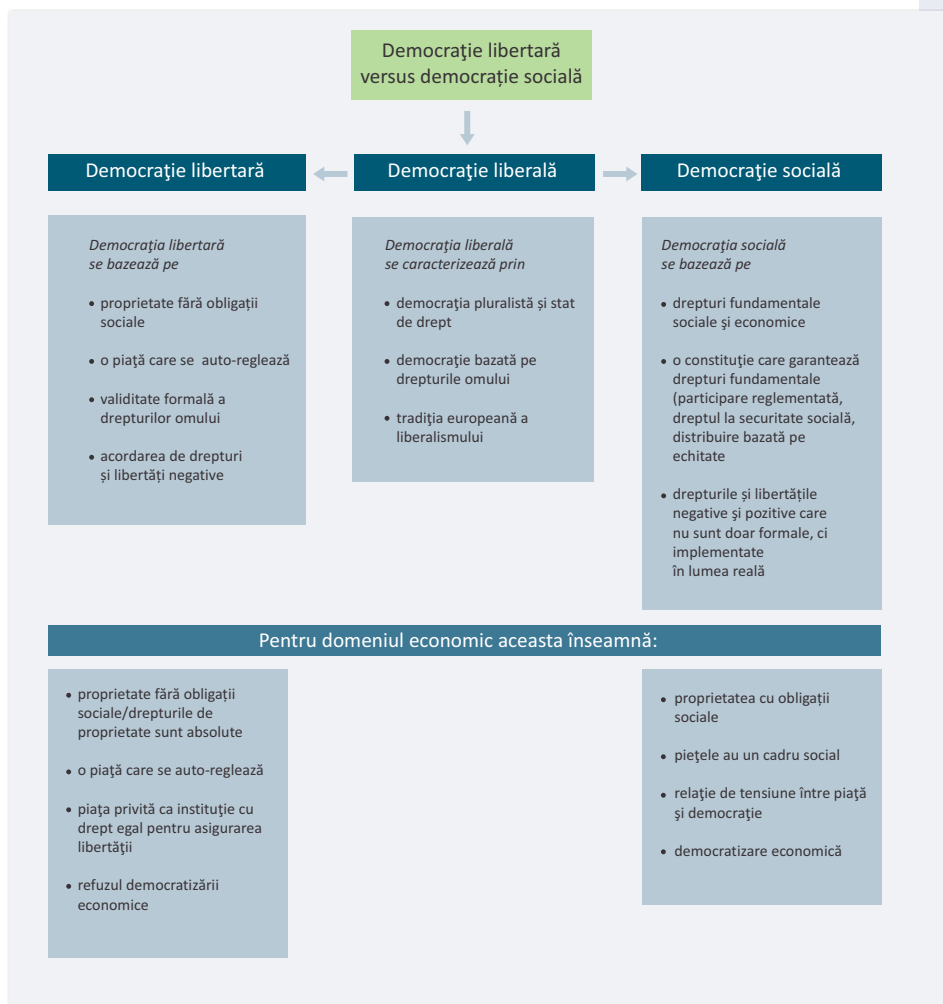

Fig. 6 : Comparatie între democrația liberală, libertară și socială (cu domeniul economic)

O concepție a democrației sociale este exprimată și în Programul de la Hamburg al SPD:

„Pentru noi, piața este un mijloc necesar, superior tuturor celorlalte forme de coordonare economică. O piață lăsată pe cont propriu este oarbă din punct de vedere social și ecologic. Nu este capabilă ca, de la sine, să producă bunuri publice în cantități suficiente. Pentru ca piața să-și poată dezvolta potențialul, are nevoie de regulile unui stat capabil să aplice sancțiuni, are nevoie de legi efective și de o formare echitabilă a prețurilor.“

(Programul de la Hamburg 2007: 17)

4.3. Principii de politică economică

Trei principii

Ce înseamnă concret valorile și drepturile fundamentale ale democrației sociale în cadrul politicii sale economice?

Ipoteza prezentată aici este că o politică a democrației sociale care dorește să își realizeze valorile fundamentale și să implementeze drepturile fundamentale în lumea reală trebuie să se orienteze după trei principii:

- creștere,
- echilibru social,
- sustenabilitate

Din punctul de vedere al democrației sociale, trebuie ca acestor trei principii să le fie acordată importanță egală în cadrul elaborării unei politici economice. Aici se deosebește democrația socială de vocile conservatoare, libertariene și ale populismului de stânga, care se concentrează pe câte unul dintre aceste principii. Numai dacă aceste principii sunt tratate ca având rang egal, putem spera la o creștere de calitate și, pe cale de consecință, la obținerea progresului durabil, axat pe binele comun.

Orice măsură economică poate fi evaluată în funcție de modul în care satisface fiecare dintre aceste principii. Aceste principii constituie astfel și un criteriu de evaluare pentru o politică economică a democrației sociale.

Creștere,
echilibru social
și sustenabilitate

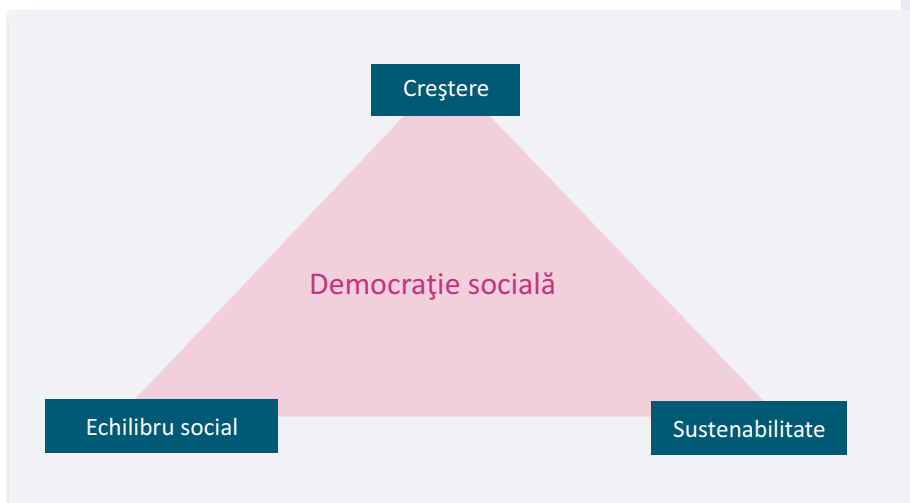

Fig 7: Triunghiul principiilor de politică economică ale democrației sociale

Creștere

Ființa umană – așa sună formularea Pactelor ONU – trebuie să fie „eliberată de mizerie și teamă”. Obiectivul este descris în aceste documente concret: „pentru o dezvoltare economică, socială și culturală constantă și o deplină ocupare productivă a forțelor de muncă”. Eliberarea de mizerie presupune, în mod obligatoriu, existența unei securități materiale de bază. Trebuie să existe un produs social care să garanteze un minimum de prosperitate, pentru ca

Creșterea economică: creșterea Produsului Intern Brut (PIB); se referă la creșterea sumei prețurilor pentru toate bunurile și serviciile produse într-o economie națională. Deoarece, de regulă, pornim de la un concept de „creștere”, stagnarea este considerată „creștere zero”. Dacă producția scade, constatăm o „creștere negativă”. Dacă totuși prețurile cresc, în cazul unei creșteri economice nominale, acest lucru este privit ca pozitiv. În cazul unei creșteri reale, în contrast, creșterile de preț sunt excluse de la calcul.

(Das Wirtschaftslexikon 2009)

fiecare să își poată exercita drepturile fundamentale. pe de altă parte, contează atât prosperitatea individuală a fiecăruia, cât și prosperitatea societății pe ansamblu, așa încât să fie suficiente resurse pentru sarcinile obligațiile publice stabilite.

Pactul social al Națiunilor Unite: Eliberarea de mizerie și teamă

Un minimum de creștere este condiția unei societăți libere, echitabile și solidare

O societate liberă, echitabilă și solidară presupune prosperitatea ca o condiție preliminară. Această prosperitate trebuie dobândită și securizată mai întâi prin creștere economică. Numai prin productivitate ridicată și creare de valoare mare pot fi create marjele de mișcare necesare pentru bunăstarea individuală și socială. Istoria a arătat că, de regulă, atunci când economiile naționale se mențin într-o creștere durabilă, redistribuirea produsului social obținut se efectuează mai just și mai echitabil, în comparație cu perioadele de recesiune economică. Așadar, creșterea este o condiție sine qua non pentru realizarea efectivă a valorilor și obiectivelor democrației sociale menționate mai sus.

Cum interpretați conceptul de „creștere”?

Însă ce înseamnă exact conceptul de „creștere”? În democrația socială, definiția creșterii veritabile a variat în ultimele decenii.

1967, Legea privind stabilitatea și creșterea: „creștere continuă și adecvată”

Sub conducerea lui Karl Schiller, ministru social-democrat al economiei și finanțelor, a fost fixat în 1967 ca obiectiv politic central al legii privind stabilitatea și creșterea: „creșterea economică continuă și adecvată”. Pe lângă acesta, au fost postulate și un șomaj mai redus, o inflație scăzută, o balanță de comerț exterior în cadrul așa numitului „pătrat magic” ca obiective de politică economică. Rolul statului este deci, în conformitate cu teoria lui Keynes, echilibrarea fluctuațiilor economice și evitarea recesiunilor.

„Creșterea” în Programul de la Hamburg:

„Prosperitatea și calitatea ridicată a vieții pentru toți au fost și au rămas obiectivele politicii economice social-democrate. În trecut, progresul era înțeles mai mult ca o creștere cantitativă. Astăzi, transformările climatice, presiunea asupra ecosistemelor și creșterea populației la nivel mondial ne obligă să dăm dezvoltării o nouă direcție, adaptată viitorului nostru. Numai așa vom reuși să transformăm dezvoltarea în progres. Noi ne dorim un progres durabil, care să combine dinamismul economic, justiția socială și responsabilitatea ecologică. Pentru toate acestea este nevoie de creștere calitativă, cu consum redus de resurse. Oamenii trebuie să-și poată câștiga existența fără să fie supuși exploatării ori fricii, doar prin muncă bine făcută. Fiecare om trebuie să beneficieze de o parte echitabilă din această avuție economică obținută.” (Programul de la Hamburg 2007: 42)

Datorită studiului de mare impact, intitulat „Limitele creșterii” și publicat în 1972, a fost conștientizat faptul că anume creșterea implică și consumul de materii prime și distrugerea mediului înconjurător. Astfel întrebarea dacă creșterea este dezirabilă sau posibilă pe termen lung a fost discutată mai intens.

1972, „Limitele creșterii”: critică la adresa orientării creșterii

Între timp a fost adoptată o concepție complexă a „creșterii”, care caută să combine inovația tehnologică, înnoirile ecologice și coeziunea socială. Acesta este contextul în care, în anul 2000, sub conducerea șefilor de guvern social-democrați, au fost puse bazele Strategiei de la Lisabona cu privire la transformarea Europei în spațiul economic cel mai competitiv și dinamic al lumii într-un interval de zece ani.

2000, Strategia de la Lisabona: o concepție complexă de creștere

Este evident că acest concept – „creșterea” – a fost supus unei transformări permanente. Euforia creșterii din anii '60 a fost urmată de o atitudine critică în anii '70. Între timp s-a dezvoltat o viziune diferențiată, care folosește o concepție calitativă a creșterii, care, printre altele, trebuie să servească progresului social, concomitent cu reducerea utilizării resurselor. Această viziune diferențiată permite stabilirea unui echilibru între creștere, sustenabilitate și echilibru social.

Un concept calitativ de „creștere”, care combină utilizarea resurselor și progresul social

Echilibrul social

Echilibrul social ca principiu de politică economică este un imperativ din perspectiva democrației sociale. În același timp, are sens din punct de vedere economic.

Cine ia în serios valorile și drepturile fundamentale ale democrației sociale trebuie să urmărească o politică economică marcată de echilibru social. Aceasta nu privește doar valorile fundamentale libertate, echitate și solidaritate, ci și drepturile fundamentale formulate în Pactele Națiunilor Unite. În acest sens, spre exemplu, se cere un „mod de viață adecvat”, precum și ca „femeile /.../ să aibă garanția că condițiile de muncă ce li se acordă nu sunt inferioare acelorora de care beneficiază bărbații și să primească aceeași remunerația ca ei pentru aceeași muncă”, de asemenea „hrană, îmbrăcăminte și locuință suficiente”, „dreptul /.../ la educație”, precum și asigurarea condițiilor pentru „deplina dezvoltare a personalității umane”.

Pactul social al Națiunilor Unite: „un mod de viață adecvat”

Democrația socială urmărește instaurarea unei societăți caracterizate prin cetățenie socială, în care fiecare are garanția unei vieți materiale care protejează demnitatea umană, pentru a participa deplin la viața socială și democratică independent de succesul pe piață. Acesta este motivul pentru care, din punctul de vedere al democrației sociale, creșterea este o condiție indispensabilă, dar nu un scop în sine și, totodată, trebuie să țină cont de echilibrul social și de echitate. Produsele unei economii dinamice și productive trebuie distribuite în mod echitabil. În acest mod se asigură condițiile pentru ca oamenii, prin muncă bine realizată, să-și poată asigura traiul, fără temeri existențiale, și să obțină o parte echitabilă din creșterea produsului social.

Echilibrul social statuat în Constituție

În Germania, echilibrul social din cadrul ordinii economice este statuat și în Constituție (articolul 19), definind Republica Federală Germania drept „stat federal social”. Iar articolul 14 definește caracterul social al proprietății private: „proprietatea privată obligă. Utilizarea sa trebuie să servească, în același timp, binelui comunității.”

Caracterul social al proprietății private: exemple

Cine posedă case de locuit, nu are voie să le folosească în scop speculativ, ci trebuie să le întrețină și să le închirieze. Managerul nu poartă doar răspunderea pentru dividendele acționarilor, ci și pentru societate, spre exemplu prin menținerea locurilor de muncă și protecția mediului. Cine profită în mod apreciabil de pe urma bunăstării sociale trebuie să aibă și o contribuție apreciabilă în societate. Caracterul social al proprietății este o caracteristică esențială a democrației sociale.

Contradicție între echilibrul social și principiul performanței?

Dar echilibrul social nu reprezintă o contradicție față de principiul performanței economiei de piață? Echilibrul social nu constituie un obstacol pentru stimulentele performanței, care sunt importante pentru o economie și o creștere dinamică? Aceste întrebări indică existența unei relații de tensiune între orientarea care trebuie dată creșterii și echilibrul social.

Rodrik: crearea de valoare presupune existența echilibrului social!

Pe de altă parte, există și un context invers: dezvoltarea productivității și creșterea necesită mereu un fundament social. Crearea de valoare presupune un minimum de echilibru social. Astfel, economistul american Dani Rodrik a putut să dovedească faptul că statele cu un grad ridicat de securitate socială au fost statele care au cunoscut succesul economic. Aceasta s-ar datora, printre altele, faptului că securitatea socială îmbunătățește disponibilitatea individuală pentru performanță.

Cine beneficiază de securitate socială este mai degrabă dispus să participe la schimbare, să accepte riscuri și să aibă curajul de a încerca ceva nou (a se vedea Rodrik 1997: 178 și următ.).

Acest context este mai puțin controversat. Chiar președintele Institutului pentru Cercetarea Economiei (ifo) de la München, apropiat mediilor economice, a subliniat: „Dar [solidaritatea] le conferă oamenilor tineri siguranță și încrederea de care au nevoie pentru a folosi oportunitățile riscante și promițătoare. Din acest punct de vedere, nu sunt convins de prejudecata larg răspândită că statul social ne-ar costa foarte mult pe noi toți. Dimpotrivă, cred că este posibil ca tocmai el să fi eliberat marea parte a forțelor productive, care au făcut posibilă creșterea economică postbelică“ (Sinn 1986: 566–577).

„Echilibrul social“ în Programul de la Hamburg:

„Veniturile și bunurile sunt repartizate inechitabil în Germania. Politica fiscală social-democrată trebuie să limiteze inegalitatea și să promoveze șanse egale. Noi sprijinim creșterile de salariu în funcție de creșterea productivității și de inflație. Noi vrem să fie mai multă avuție în mâinile lucrătorilor. Participarea colaboratorilor la capitalul întreprinderii ca sursă de venituri suplimentare asigură o participare mai echitabilă a lucrătorilor la succesul întreprinderii. De asemenea, aceasta sprijină inovația și productivitatea.“ (Programul de la Hamburg 2007: 43 și următ.)

În consecință, democrația tinde spre un echilibru între orientarea spre creștere și echitatea socială. Un exemplu concret în acest sens îl oferă modelul suedez. În exemplele de țară de la capitolul 6 reiese clar că echilibrul social ridicat este o condiție inerentă succesului economic apreciabil al Suediei.

*Chiar criticii
recunosc:
statul social
favorizează
productivitatea*

*Echilibrul dintre
orientarea spre
creștere și
echilibrul social*

Sustenabilitate

Sustenabilitatea constituie al treilea principiu central al unei politici economice a democrației sociale. Durabilitatea cuprinde o dimensiune ecologică, una economică și una socială.

Originile conceptului de „sustenabilitate” provenind din economia forestieră

Noțiunea de sustenabilitate are întotdeauna legătură cu aspectele ecologice. De fapt, primele reflecții despre sustenabilitate provin din studiile privind problemele ecologice. Conceptul de „sustenabilitate” provine din silvicultură: din pădure se extrage întotdeauna numai acea cantitate de lemn care poate fi înlocuită prin creștere – aceasta a fost cerința silvicultorului Georg Ludwig Hartig în sec. al XVIII-lea. În zilele noastre, durabilitatea ecologică înseamnă că mediul trebuie păstrat cât mai intact posibil pentru generațiile viitoare, fiind baza decisivă a vieții. Din acest motiv sunt importante menajarea resurselor, protecția climei și speciilor, precum și limitarea poluării. Drepturile fundamentale statuate și în Pactul social al Națiunilor Unite subliniază, cu trimitere la „ameliorarea tuturor aspectelor de igienă a mediului” (articolul 13), că înainte de toate trebuie protejată baza naturală a vieții fiecăruia. Nu doar pentru că altfel ar fi private generațiile viitoare de condițiile lor elementare de existență, ci și pentru că, aici și acum, oamenii depind de apa potabilă curată și de atmosfera sănătoasă.

Reprezentanții democrației sociale au atras atenția, de mult timp, asupra importanței durabilității:

1972, ideea de durabilitate la Gustav Heinemann

„Trebuie să ne punem întrebarea dacă pământul nu va ajunge într-o stare catastrofală dacă va continua explozia demografică și dacă omenirea va continua să utilizeze bogățiile naturale neregenerabile într-un ritm atât de rapid ca acela pe care este pe cale să îl adopte. [...] Pentru viitorul celor care sunt copiii și nepoții noștri trebuie să fim cu toții dispuși să ne oprim și, acolo unde este necesar, să încetăm ritmul.” (Gustav Heinemann, 1972)

1983, Comisia Brundtland

În 1983, a fost preluată ideea Comisiei Brundtland, înființată de organizația Națiunilor Unite. Comisia care purta numele fostului prim ministru norvegian a stipulat:

„Dezvoltarea durabilă este dezvoltarea care urmărește satisfacerea nevoilor prezentului, fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi.” (citată după Hauff 1987: 46)

Conceptul de „sustenabilitate” conține, pe lângă dimensiunea ecologică, și una economică. În raportul final prezentat în 1998 de o comisie de anchetă a Bundestagului german despre „Conceptul de susținabilitate – de la conceptul inițial la implementare”, este subliniat acest lucru: susținabilitatea economică înseamnă că realizarea prosperității prin economie trebuie să fie posibilă și pentru generațiile viitoare, așa încât să poată fi menținută economia socială de piață. În acest scop, cheltuielile publice, în special ale statului social, trebuie să beneficieze de o finanțare durabilă și solidă; pe termen lung, trebuie investit în educație, cercetare și infrastructură.

Importanța susținabilității economice devine foarte evidentă în contextul crizei mondiale a piețelor financiare. Cine vizează doar profituri pe termen scurt, fără să aibă în vedere susținabilitatea, poate periclita nu doar unele întreprinderi, ci poate destabiliza economii naționale întregi.

Sustenabilitatea are însă și o dimensiune socială: susținabilitatea socială înseamnă participarea durabilă a tuturor membrilor societății și reechilibrarea durabilă a tensiunilor sociale. Aici este vorba despre securizarea durabilă a nevoilor fundamentale și a participării sociale.

„Sustenabilitatea” în Programul de la Hamburg al SPD:

„Principiul susținabilității înseamnă: să gândim privind dinspre viitor; să rezistăm primatului termenului scurt și dominației economiei, a purei logici microeconomice; să gândim politica pornind de la ideea de societate și să înțelegem pluralismul democratic, durabilitatea ecologică, integrarea socială și participarea culturală ca idei de referință ale politicii social-democrate.”

(Programul de la Hamburg 2007: 17 și următ.)

Dimensiunea economică a susținabilității

Un exemplu alarmant

*Programul de la Hamburg:
„Sustenabilitatea înseamnă: reflectând dinspre viitor”*

Creștere calitativă – realizarea în măsură egală a celor trei principii

Există o relație de tensiune între cele trei principii?

Creșterea, echilibrul social, sustenabilitatea – trei principii care trebuie realizate în măsură egală într-o politică economică a democrației sociale. Este realmente posibil? Echilibrul social nu limitează șansele de creștere ale unei societăți? Nu necesită creșterea până la urmă și materii prime și conduce astfel la limitarea sustenabilității? Cele trei principii par să se afle într-o relație de tensiune. Cum pot fi realizate egal?

Willy Brandt a abordat deja acest aspect în 1973, pornind de la exemplul principiilor creșterii și sustenabilității:

Willy Brandt despre relația între creștere și sustenabilitate

„Nici individul, nici comunitatea nu pot trăi în detrimentul naturii. Altfel, evoluția mediului nostru devine inumană. [...] Zgomotul, poluarea aerului și a apei pun sub semnul întrebării avantajele creșterii economice. Totuși, eu vreau să previn o concluzie pripită, care crede că soluția se găsește într-o limitare globală a creșterii și productivității. Este mai important să ne concentrăm pe întrebările unde, cum și pentru ce creștere economică – dar și pe faptul că principiul economic și creșterea trebuie să fie în slujba omului. Dacă nu vrem să fim dominați de „circumstanțe”, dacă vrem să le dominăm noi pe acestea, trebuie să gândim mai atent, și poate chiar să muncim mai tare.”

(Willy Brandt, declarația guvernamentală din 18 ianuarie 1973)

Întrebări centrale: creștere, unde, cum și pentru ce?

Brandt subliniază că nu poate fi vorba despre acceptarea necondiționată a principiului creșterii, ci întotdeauna doar despre o analiză profundă unde, cum și pentru ce să fie creată creșterea. Cui îi va folosi și cine va profita de pe urma ei? Democrația socială nu se rezumă doar la un concept orb de „creștere”, ci este preocupată de o creștere calitativă, care privește în egală măsură echilibrul social și sustenabilitatea.

Dacă vom reflecta mai atent, așa cum cere Brandt, vom constata rapid că cele trei principii se află nu numai într-o relație de tensiune, ci se pot condiționa și sprijini reciproc. Așa cum am văzut mai sus, echilibrul social reprezintă condiția prealabilă pentru o economie dinamică.

De asemenea, sustenabilitatea ecologică poate promova creșterea. În prezent, sectoarele care activează în sfera energiilor regenerabile reprezintă unele dintre cele mai importante motoare ale creșterii din economia Germaniei și asigură un mare număr de locuri de muncă. În Capitolul 7 este descris un context asemănător, referitor la politica industrială ecologică.

Se constată astfel că cerința de a trata cele trei principii – creștere, echilibru social și sustenabilitate – în termeni egali reprezintă o provocare majoră, dar poate fi și o șansă deosebită. Consecințele care derivă din cele trei principii trebuie constant examinate și renegociate. Nu există aici adevăruri definitive. Dar dacă aceste principii sunt tratate egal va fi generată creștere calitativă, de pe urma căreia va beneficia întreaga societate.

„Creșterea calitativă” în Programul de la Hamburg al SPD:

„Muncim pentru progres durabil, dinamism economic, echitate socială și un comportament rezonabil față de mediu. Prin creștere calitativă dorim să depășim sărăcia și exploatarea, să facem posibilă bunăstarea și munca decentă pentru toți și să facem față schimbărilor climatice. Asta înseamnă să securizăm bazele naturale de viață pentru generațiile viitoare, precum și să îmbunătățim calitatea vieții. În acest scop, dorim să punem în slujba omului posibilitățile oferite de progresul științific și tehnic.”

(Programul de la Hamburg 2007: 5)

*Durabilitatea poate promova creșterea.
Exemplu: politica industrială ecologică (Capitolul 7)*

Relația dintre creștere, echilibru social și sustenabilitate generează creșterea calitativă

4.4. Digresiune: cum se măsoară creșterea calitativă

Progres ecologic =
Prodot intern brut?

Cum se poate cuantifica progresul economic? Indicatorul cel mai frecvent folosit pentru măsurarea dezvoltării economice este Produsul Intern Brut (PIB). PIB este valoarea totală a tuturor bunurilor și serviciilor care se produc în interval de un an într-o țară. Când crește PIB-ul, vorbim despre expansiune economică, când stagnează sau scade, avem recesiune. Importanța PIB este absolut evidentă – bugetele publice, reducerea șomajului, prosperitatea unei societăți, toate depind de creșterea economică.

Petele albe
ale PIB-ului

Totuși, PIB-ul prezintă multe pete albe când se măsoară progresul economic. Din punctul de vedere al democrației sociale, în particular, imaginea este incompletă atunci când este avut în vedere exclusiv PIB, deoarece descrie numai cât s-a produs în total, ceea ce nu ne spune nimic despre următoarele:

1. Repartiție

- Cum se redistribuie produsul intern realizat? Redistribuirea se realizează în mod echitabil? Există o minoritate care primește cea mai mare parte din resurse? Care sunt criteriile distribuției? Nevoile, performanța sau clasa socială?

2. Mediu

- Cât de ecologică este producția? Se investesc resurse în protecția mediului? Sau creșterea se cumpără în contrapartidă cu exploatarea irațională a naturii?

3. Sustenabilitate

- Cum se obține creșterea și încotro se duc câștigurile? Se obține prin consum și datorii de stat? Sau se investește în infrastructură, educație și cercetare, așa încât să fie posibilă o creștere pe termen lung?

4. Muncă
neremunerată

- Cum sunt luate în considerare serviciile nemonetare? PIB crește doar fiindcă se muncește mai mult? Dacă munca voluntară sau în familie este transformată în muncă salariată, de ce crește PIB, cu toate că, de fapt, se obține același produs?

Un concept
de „creștere”
diferențiat...

Pentru a obține răspunsul la aceste întrebări, trebuie dezvoltate o noțiune complexă care să definească progresul economic, precum și un concept de creștere diferențiat, care depășește limitele întrebării: cât produce în total o economie națională?

Concept clasic de creștere	Concept extins de creștere
<ul style="list-style-type: none"> Suma performanțelor economice 	<ul style="list-style-type: none"> Suma performanțelor economice echilibru social dezvoltare durabilă

Eforturi de descriere cât mai cuprinzătoare a creșterii au aparținut, printre altele, economistului de la Banca Mondială și laureatului premiului Nobel alternativ Herman E. Daly (Daly/Cobb 1989, Daly 1996). Acesta a participat la elaborarea unei metode de calcul pentru progresul propriu-zis: *Genuine Progress Indicator* (GPI), "indicatorul de progres veritabil". Cu această metodă de calcul calculul PIB-ului este completat cu factori care să reflecte costurile reale și utilitatea activității economice (Lawn 2003). Alți factori care intră la calculul PIB sunt, printre altele, repartizarea socială a veniturilor, munca neremunerată și cea voluntară, creșteri în domenii precum: educația, criminalitatea, timpul liber, consumul de resurse, poluarea mediului și investițiile în infrastructura publică. Calcularea GPI și a altor indicatori asemănători este foarte sofisticată, iar componența și modul lor de evaluare prezintă o complexitate deosebită. În ciuda criticii justificate, aceste calcule au o contribuție deosebită la evidențierea verigilor slabe ale metodelor de calcul obișnuite, cât și pentru determinarea PIB.

ONG-ul „Redefining Progress“ (Redefinind progresul) publică periodic, pe www.rprogress.org, indicatorul GPI pentru statele OECD. Reiese foarte clar că progresul măsurat cu GPI poate fi cu mult mai redus decât ne lasă să credem creșterea PIB-ului. În special includerea în calcul a gradului de poluare a mediului și a inechității sociale, arată că GPI din unele țări este chiar în scădere.

Eforturile vizând găsirea de alternative la PIB continuă: președintele francez Sarkozy a convocat o comisie de experți de rang înalt care să dezvolte indicatori în care să se regăsească și calitatea vieții, progresul social și aspectele ecologice. Rezultatele acestei comisii se vor regăsi în activitatea guvernamentală viitoare.

... *Indicatorul Progresului Veritabil (GPI)*.

Lectură complementară:
Michael Dauder- städt (2007), Soziale Produktivität oder Umverteilung? Herausforderungen für eine Politik der neuen Wertschöpfung, Berliner Republik 3/2007.
(Productivitate socială sau redistribuire? Provocări pentru o nouă politică de crearea de plusvaloare)
Hagen Krämer (2009), Wen beglückt das BIP?, (Pe cine fericește PIB-ul?) Wiso direkt, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Bonn.

5. O COMPARAȚIE A PROGRAMELOR ECONOMICE ALE PARTIDELOR

Tobias Gombert

În acest capitol

- sunt comparate programele celor cinci partide reprezentate în Bundestag, în funcție de politica lor economică,
- sunt analizate obiectivele lor pe baza modelului economiilor dirijate și nedirijate,
- iar programele lor sunt categorizate în funcție de poziția în materie de creștere calitativă, așa cum prevede democrația socială în modelul său.

Care partid este considerat drept cel mai competent în materie de politică economică? Care partid va soluționa cel mai bine problemele pieței muncii? Cine are cele mai bune concepte în domeniul politicii sociale? Aceste aspecte sunt prezentate în orice analiză din preziua alegerilor pentru Bundestagul german. Cu unele excepții, competența economică este atribuită, de regulă, partidelor de centru-dreapta, iar cea cu privire la politica socială, stângii. Această localizare primară a partidelor se menține relativ stabilă și documentează o orientare generală adoptată de toți în ceea ce privește evaluarea partidelor. Însă, așa să fie? Răspunsul este: da și nu.

Această interpretare reflectă într-o oarecare măsură fiecare principiu călăuzitor sau punct de interes major al partidelor. Numai că întrebările pot fi înșelătoare: ele nu definesc competența în politica economică sau în politica socială, iar competențele nu sunt legate între ele. Totuși, o idee de referință din politica economică nu se rezumă la argumentarea în cerc restrâns în favoarea unuia sau a altuia dintre modurile de acțiune, eforturile trebuie să se îndrepte spre crearea unei interconexiuni cât mai cuprinzătoare posibil cu politica socială și alte direcții de acțiune politică. Politica economică este politică de societate – o economie funcțională este întotdeauna integrată într-un sistem social, acest aspect trebuie avut în vedere permanent. Orice examinare a programului de politică economică a unui partid trebuie, prin urmare, să privească în mod necesar la întregul program și apoi să explice rolul pe care îl are de jucat economia în cadrul sistemului economic prezentat și vizat.

Simbolul busolei ne ajută iarăși: nu doar economia care este vizată, ci și punctul de pornire al unei orientări trebuie să fie descris.

Într-adevăr, partidele se deosebesc net unele de altele în analizele lor referitoare la situația actuală și concepțiile privind obiectivele care trebuie atinse – așa cum reiese din programele existente. În continuare, vor fi prezentate programele partidelor, cu politica economică a fiecăruia, în funcție de categoriile folosite pentru a descrie economiile dirijate și pe cele neregulate.¹¹

5.1. Programul de la Hamburg - programul fundamental al Partidului Social-Democrat din Germania (SPD)

În anul 2007, SPD a adoptat Programul de la Hamburg. Acesta reprezintă o continuare a liniei programelor de până acum. Esența politicii economice se menține, fără diferențe mari față de Programul de la Godesberg (1959): „Deviza noastră este: competiție atât cât este posibil, reglementare de stat atât cât este necesar” (pg. 43).

Concepția fundamentală se referă mai întâi de toate la o economie de piață dirijată, care înțelege raportul dintre stat și piață nu ca pe cel dintre două entități situate la același nivel, ci ca un primat al politicii. Această poziție față de politica economică pornește, în mod evident, de la principiul conform căruia „statul reglementator” trebuie să intervină numai atât cât este „necesar”. Așadar, trebuie să existe o „necesitate” pentru intervenția politică. De ce este necesar un „stat reglementator”?

Două sunt aspectele esențiale care definesc necesitatea și limitele prezenței unui stat reglementator: în primul rând sunt examinate defectele unei piețe neregulate sau insuficient reglementate; în al doilea rând sunt avute în vedere obiectivele unui socialism democratic (pg. 16 și următ.), care poate fi garantat doar de o societate activă și democratică, cu un stat reglementator.

---

11 Categoriile de mai sus se regăsesc în formă prescurtată: categoria „Relațiile dintre întreprinderi” aproape că nu se mai întâlnește în programele partidelor ori are se regăsește doar marginal, așa încât nu va fi abordată în acest context.

Defectele și obiectivele schițează, într-o imagine de ansamblu, dezideratul și misiunea de politică socială pe care și le-a stabilit SPD în programul său.

Impactul, dar și defectele pieței sunt rezumat concis în Programul de la Hamburg: „Pentru noi, piața este un mijloc necesar și superior față de alte forme de coordonare economică. Însă piața lăsată pe cont propriu este oarbă din punct de vedere social și ecologic. Prin forțe proprii, piața nu este capabilă să pună la dispoziție bunurile publice în cantitate adecvată” (pg. 17). Responsabilitatea socială, economică și ecologică nu poate fi îndeplinită prin intermediul pieței, ci în plan social și politic. Tocmai efectele pieței globalizate, decalajul profund care există în toată lumea între sărăcie și bogăție, cât și criza ecologică nu sunt rezolvate, ci amplificate de către piață. Reglementarea, negocierea și controlul social sunt stringente și necesare dacă se dorește ca toți să beneficieze de crearea de valoare economică.

„Socialismul democratic rămâne pentru noi viziunea unei societăți libere, juste și solidare, a cărei realizare este îndatorirea noastră permanentă. Principiul acțiunii noastre este democrația socială” (pg. 16 și următ.). Situației prezente îi este juxtapus un obiectiv axat pe valorile fundamentale, pe validitatea și impactul lor nelimitat asupra oricărei ființe umane, nu doar în Germania, ci în orice parte a lumii.

Obiectivul este susținut de un concept de dezvoltare – el nu poate fi atins prin decrete ale statului, ci necesită acțiunea comună a statului și a actorilor din societatea civilă: „Deoarece ținem la acest obiectiv, insistăm pe primatul politicii democratice și contrazicem orice supunere a politicului, acesta trebuind să nu se rezume doar la stat, ci să includă alianțele și rețelele societății civile, ca și acțiunea liberă și auto-determinată a omului” (pg. 17).

Obiectiv „egalitate”

„Vrem o participare echitabilă și justă pentru femei și bărbați la muncă, așa încât să aibă asigurată existența. Adesea, munca depusă de femei este mai prost plătită. Numai că pentru muncă de valoare egală trebuie plătit același salariu. [...] Sunt necesare măsuri legale în ceea ce privește participarea echitabilă a femeilor pe posturi de conducere în întreprinderi, administrație, știință și cercetare, precum și în forurile de control.”

(Programul de la Hamburg 2007: 41)

Obiectiv „co-decizie“

„Acolo unde statul național nu este capabil să instaureze un cadru social și ecologic pentru piețe, trebuie ca Uniunea Europeană să preia această misiune. [...] Acolo unde activitatea economică este transfrontalieră, drepturile lucrătorilor nu trebuie să se oprească la frontiere. De aceea, vrem să securizăm și să extindem participarea lucrătorilor la procesul decizional, în întreprinderile europene. Pentru întărirea și adoptarea negocierii colective, ne angajăm în favoarea unei baze juridice europene pentru negocierile transfrontaliere cu privire la contractele colective și salarii.“ (Programul de la Hamburg 2007: 26, 28 și următ.)

În special globalizarea, egalitatea de șanse între femei și bărbați și importanța crescândă a UE sunt identificate ca provocări pentru o politică economică modernă. Forma dirijată a economiei sociale de piață este cea care trebuie dezvoltată în continuare, având în vedere defectele pieței care au fost deja menționate mai sus, precum și obiectivul urmărit.

Sistemul financiar: Programul de la Hamburg rezervă un capitol special influenței piețelor de capital și a piețelor financiare, ceea ce reflectă importanța care revine, tot mai mult, finanțării și gestionării întreprinderilor pentru societate (chiar și în Germania): „Vrem să utilizăm potențialul piețelor de capital în vederea creșterii calitative“ (pg. 46–47). Sunt avute în vedere și inconvenientele și riscul crescut de criză: „Acolo unde nu caută decât profitul pe termen scurt, piețele financiare periclitează strategia de creștere pe termen lung a întreprinderilor, distrugând astfel locuri de muncă. Vrem prin intermediul unei legislații specifice consolidarea aceluia acționariat care în locul profiturilor rapide urmărește un angajament de durată. Avem nevoie de reguli ale jocului pentru investitori și fonduri, care să împiedice orientarea unilaterală spre profit, în defavoarea menținerii întreprinderilor pe termen lung. Reglementarea internațională a piețelor de bunuri și a piețelor financiare dobândește o importanță tot mai mare în contextul creșterii interconectării internaționale a acestora.“ (pg. 47). De asemenea, este cerută menținerea caselor de economii și a băncilor cooperatiste, datorită orientării lor pe termen lung către sustenabilitate: ele joacă un rol esențial pentru întreprinderile mici și mijlocii și, în același timp, pot fi un factor-cheie în economia locală.

Relațiile de muncă: SPD se consideră ca parte a tradiției mișcării muncitorești. În consecință, unul dintre elementele de referință din acțiunea sa globală îl constituie implementarea și îmbunătățirea drepturilor lucrătorilor. În acest scop, reglementările actuale din cadrul ordinii economice de bază trebuie menținute: negocierile colective și acordurile colective sectoriale trebuie păstrate. O transferare a puterii de decizie de la părțile actuale implicate în negocierile colective generale către întreprinderi nu trebuie să aibă loc. Salariile minime trebuie să vină în sprijinul negocierii acordurilor colective. În întreprinderi trebuie implementat principiul „democrației interne de întreprindere” – respectiv co-decizia, adică trebuie consolidată participarea comitetelor de întreprindere la actul de decizie, precum și în consiliile de supraveghere. În Programul de la Hamburg au fost incluse două noi aspecte care să influențeze relațiile de muncă în mod direct și indirect în favoarea lucrătorilor: participarea angajaților la patrimoniul întreprinderii trebuie sporită prin fonduri comune la nivel de industrie. Asigurarea de șomaj trebuie extinsă, pentru a deveni o asigurare de securizare a muncii, așa încât să fie acoperite și fazele de formare continuă, precum și cele de responsabilitate familială, astfel contribuind la ameliorarea substanțială a relațiilor de muncă, prin întărirea poziției angajatului în raport cu angajatorul.

Sistemul de formare profesională inițială și continuă: va fi menținut sistemul de formare duală, cu o componentă de pregătire școlară în competența statului și cu o componentă de formare în întreprindere. În orice caz, pentru formarea profesională va fi necesar un sistem de finanțare solidar. Iar această viziune depășește cadrul de până acum, al alianțelor practicate în scopul creării de noi locuri de formare profesională (ucenicie). Primul ciclu de studii va continua să fie sau va redeveni gratuit. Formării continue ca cel de-al treilea pilon al formării profesionale îi va fi acordată o prioritate deosebită.

Politica industrială: noile piețe emergente (cum ar fi energiile regenerabile, sectorul serviciilor și sănătății, dar și meșteșugurile locale) sunt recunoscute drept sectoare de stat și sociale care trebuie promovate în mod deosebit. Se insistă pe importanța primordială a investițiilor în infrastructura publică.

Pe ansamblu, Programul de la Hamburg urmărește promovarea unei politici economice în sprijinul creșterii calitative: echilibrul social, sustenabilitatea ecologică și creșterea trebuie să fie promovate în mod egal.

5.2. Principii pentru Germania: Programul CDU

CDU¹² a prezentat o nouă platformă de partid în 2007. Programul este centrat pe economia socială de piață, acesta fiind considerată un model de succes și de viitor: „CDU este partidul economiei sociale de piață. [...] CDU respinge orice formă de colectivism, fie socialistă, fie de altă natură. Același lucru este valabil și în ceea ce privește capitalismul necontrolat, care mizează doar pe piață și care nu are răspuns pentru problemele sociale ale epocii noastre. Economia socială de piață rămâne modelul nostru și în Germania reunificată, în era globalizării“ (pg. 46 și următ.).

Refuzarea oricărui „colectivism” este exprimată și în modelul „antreprenoriatului”, care, în viziunea CDU, reprezintă elementul esențial și punctul de pornire al economiei sociale de piață: „CDU pledează pentru un antreprenoriat liber și conștient de responsabilitățile sale sociale. Întreprinzătorii și conducătorii de întreprinderi sunt creatori de locuri de muncă pentru viitor și își pun amprenta, prin reputația și identitatea lor culturală, asupra prestigiului Germaniei în lume. Pentru a reuși în acțiunile lor, întreprinzătorii au nevoie de libertate, precum și de condiții-cadru și de stimulente adecvate” (S. 49). Este evident deja în ce punct diferă ideea centrală față de cea a PSD, atât în ceea ce privește obiectivul, cât și calea. Un antreprenoriat liber și conștient de responsabilitatea sa socială, dublat de apelul la responsabilitate morală și socială la CDU; reglementare și participare democratică în vederea realizării efective a drepturilor fundamentale pentru toți oamenii la SPD. Astfel, tendința la UCD este ca responsabilitatea întreprinzătorului să rămână strict în sfera acestuia, el fiind cel care gestionează responsabilitatea socială efectivă față de societate și lucrători.

În aceste condiții, pentru CDU rolul politicii este clar mai mic: „Economia socială de piață este o ordine competitivă. Politica în economia socială de piață este *Ordnungspolitik*”¹³ (pg. 49). Astfel, statul are următoarele îndatoriri: asigurarea libertății antreprenoriale și de contractare, protecția împotriva barierelor impuse pieței, precum și protecția împotriva abuzului de putere din partea întreprinderilor dominante, transparența pieței și, pe plan internațional, deschiderea piețelor în condiții echitabile de competiție (a se vedea pg. 49 și 52).

---

12 Christlich Demokratische Union Deutschlands (CDU) – Uniunea Creștin-Democrată (nota trad.)

13 Principiul fundamental al conceptului de „Ordnungspolitik” este acela ca: „statul trebuie să creeze un cadru în care forțele pieței interacționează și își dezvoltă dinamismul în condiții de competiție” (după Hans Tietmeyer, discurs cu ocazia decernării Premiului Special al Forumului Germano-Englez, Londra, 15.12.1997).

Rolul statului în raport cu economia de piață urmează ideile de bază ale unei concepții liberale, dar conține și unele elemente de reglementare.

Sistemul financiar: importanța crescândă a piețelor de capital și a piețelor financiare internaționale este evaluată de manieră pozitivă, insistându-se pe oportunitățile de investiție în Germania: „Fondurile în căutare de oportunități de investiție, cum sunt fondurile de acțiuni la companii private nelistate la burse (private equity), pot contribui, și în Germania, la creșterea competitivității și capacității de inovație a întreprinderilor“ (pg. 52). Riscul rezidă mai ales din puterea de piață pe care o au grupurile private de investiții. În accepțiunea CDU, acțiunea organizațiilor internaționale deja existente este suficientă pentru a garanta o un cadru fiabil și transparența necesare (a se vedea pg. 52).

Relațiile de muncă: Abordarea CDU privind relațiile de muncă derivă din etica socială a bisericilor creștine (pg. 50). Aceasta se referă la capacitatea individuală de dezvoltare a persoanelor: „Întreprinderile au nevoie de colaboratori bine educați, creativi și motivați, pentru a fi capabili să reușească. Lucrătorii au nevoie de posibilități de participare, de responsabilități și de marje de mișcare suficiente pentru dezvoltarea cuprinzătoare și reușita competențelor lor. Educația și formarea continuă le asigură capacitatea de angajare și de performanță. În același timp, lucrătorii au nevoie – pentru planificarea propriei vieți – de o asigurare de bază de muncă și de securitate socială. Ei au dreptul să participe în mod adecvat la prosperitatea socială“ (pg. 50). Protecția colectivă și modelarea colectivă a relațiilor de muncă sunt privite mai degrabă în manieră critică. Spre exemplu, deși este menținută negocierea colectivă, părțile implicate sunt chemate să renunțe la contractele colective rigide din fiecare sector de activitate și „să cedeze o mai mare parte din responsabilitate întreprinderii“ (pg. 58). „Alianțele de întreprindere, pentru muncă”, instaurate prin lege, urmează să consolideze reglementările de la nivel de întreprindere în raport de cele privind salariile, așa cum se stabilesc în contractele colective. Un astfel de demers ar fi o revoluție a dreptului muncii. Acest subiect se discută aprins în cercurile de specialitate. Se cere participare la luarea deciziilor, dar mai mult pentru întărirea poziției întreprinderii, nu a contractelor colective.

Sistemul de formare profesională inițială și continuă: și CDU optează pentru sistemul dual în materie de formare profesională, deoarece constituie „un avantaj concurențial în cadrul competiției internaționale, precum și cea mai bună prevenție împotriva șomajului în rândul tineretului “ (pg. 38). De la angajatorii din sectorul particular, dar și din cel public, se cere crearea de locuri pentru formare (ucenicie), însă pornind de la „spiritul lor de responsabilitate și prin stimulente direcționate“, nu ca urmare a presiunii statului (pg. 39). Iar universitățile de stat ar trebui să perceapă „taxe de studii adaptate la situația socială a studenților“.

Pe ansamblu, CDU se prezintă ca un custode al economiei sociale de piață bazate pe un model de întreprinzător conștient de responsabilitatea sa. În planul politicii economice, sunt împrumutate multe idei liberale, sub forma a variate propuneri de dereglementare.

5.3. „Viitorul este verde“ – programul fundamental al Bündnis 90/Die Grünen

Bündnis 90/Die Grünen¹⁴ și-au prezentat programul partidului în anul 2002. Dintre programele de partid comparate în volumul de față, acesta este cel mai lung. Programul urmărește transformarea societății într-o economie de piață, socială și ecologică, pe calea spre o eră a energiei solare. Distrugerea resurselor ecologice este considerată a fi problema principală a viitorului. Însă această transformare necesară a societății implică unele condiții și consecințe care nu au legătură doar cu politica de mediu, ci și cu politica socială.

În planul politicii sociale, Bündnis 90/Die Grünen doresc să se detașeze de alte partide printr-o formă de reprezentare liberală (dar nu de piață liberală): „Acesta este motivul pentru care economia socială de piață de până acum, orientată mult prea mult spre profit, nu corespunde idealului său și trebuie urgent să continue să se dezvolte. Socialul nu poate fi redus la funcția administrativă a statului. Fără libertatea forțelor sociale, fără autodeterminarea cetățenilor, fără subsidiaritate, solidaritatea socială înțepenește în birocrație. Dorim promovarea societății civile cu mijloacele statului, concomitent cu limitarea statului. Asta ne face diferiți de modelele politice ale socialismului de stat, ale conservatorismului și liberalismului de piață“ (pg. 43).

---

14 Bündnis 90/Die Grünen – Alianța 90/Verzii (nota trad.).

Astfel, Bündnis 90/ Die Grünen solicită o „ordine” în cadrul căreia să fie asigurate interesele ecologice, sociale și culturale (pg. 46).

Sistemul financiar: Sistemul financiar în forma actuală este criticat de Bündnis 90/Die Grünen, această alianță dorind să spargă puterea jucătorilor globali care domină piața: „Acesta este motivul pentru care optăm pentru o ordine bazată pe democrație, precum și pe informație și educație pentru mediu, pe stimulente economice pentru tehnicile și produsele favorabile mediului, precum și pe înțelegeri cu industria” (pg. 27 și următ.). O importanță deosebită revine integrării piețelor: „Trebuie eliminat decalajul dintre globalizarea economică și lipsa de gestiune și integrare politică a acestor procese. Uniunea Europeană rămâne elementul capabil să exercite cea mai amplă influență în scopul unei responsabilități comune a statelor, care, în acest scop, au cedat o parte din suveranitatea lor. Uniunea Europeană trebuie să abandoneze această obsesie neoliberală în materie de politică economică și să joace un rol internațional mai activ, pentru ca globalizarea să fie socială și ecologică” (pg. 17). În același mod se procedează și în privința economiei globale: se cer continuarea dezvoltării instituțiilor internaționale și introducerea de reguli obligatorii și standarde minime pentru tranzacțiile financiare (pg. 59). Spre deosebire de SPD, nu este menționat rolul băncilor și caselor de economii cu rolul lor important pentru clasa de mijloc, chiar dacă promovarea economiei regionale reprezintă o prioritate (a se vedea pg. 54 și următ.).

Relațiile de muncă: Punctul esențial pentru abordarea celor de la Bündnis 90/Die Grünen se regăsește în relațiile de muncă: „cât mai mulți oameni să devină actori conștienți în viața economică” (pg. 47). Pentru a putea atinge acest obiectiv, trebuie menținute negocierile colective și puterea partenerilor sociali, ca și puterea comitetelor de întreprindere. În același timp, „diferențierea crescândă a dezvoltării economice și a structurii forței de muncă necesită soluții regionale și la nivel de ramură pentru contractul colectiv de muncă” (pg. 48), chiar dacă contractele colective naționale sunt considerate ca fiind elemente importante. Evident că aici este avută în vedere mai degrabă o anvelopă de contracte colective naționale și, în completare, contracte colective regionale și specifice unor ramuri de activitate, mai flexibile și individuale. Bündnis 90/Die Grünen sunt în favoarea unei „participări a populației la bunurile productive” (pg. 131).

Numai că nu specifică dacă este vorba despre reguli interne de întreprindere sau despre fonduri din afara întreprinderii. În același timp, ei solicită să nu se discute separat despre coproprietate și co-decizie, precum și ca participarea la deciziile privind întreprinderea „să fie adaptate exigențelor și nevoilor aflate în schimbare în societate“ (pg. 131). Textul nu precizează însă care ar fi exigențele sau nevoile.

Sistemul de formare profesională inițială și continuă: În materie de formare profesională, Bündnis 90/Die Grünen insistă pe faptul că fiecare om trebuie să aibă posibilitatea, într-o societate aflată în proces de învățare, de a-și realiza profilul de formare în manieră individuală (pg. 99). Se insistă în special pe o formare inițială de durată mai scurtă și pe educație ocupațională complementară, ceea ce reprezintă un fel de „sistem modular“ (pg. 99). Formarea inițială ar urma ca, în spiritul sustenabilității, să se axeze pe „calificări principale de bază“ (profesionale și interdisciplinare) (pg. 100). Întreprinderile ar avea responsabilitatea de a pune la dispoziție ucenicilor formare specifică pentru practica de zi cu zi din unitate. Spre deosebire de SPD și CDU, aceste poziții nu sunt clar formulate: ele nu indică dacă să fie menținut sistemul dual de formare profesională și dacă întreprinderile să fie în continuare responsabile, atât financiar, cât și – împreună cu școlile profesionale – pentru conținutul formării. De asemenea, nu aflăm nici dacă și cum trebuie asigurate financiar și organizatoric oportunitățile de învățare permanentă. Se face numai mențiune la părțile care negociază contractul colectiv, precum și la faptul că trebuie să existe un „echilibrul între mijloacele private și publice“ (pg. 103).

Pe ansamblu, Bündnis 90/Die Grünen prezintă un program axat pe sustenabilitate – cu alte cuvinte, cu privire la întrebarea cum ar putea arăta o economie de piață dirijată – programul reprezintă un hibrid între abordări liberale (de exemplu un cadru de reglementare, dar și participare individuală la sistemul educativ) și social-democrate. Nu rezultă și dacă acesta este un model de societate complet și concludent.

5.4. „Principiile fundamentale de la Wiesbaden“ ale FDP

Dintre cele cinci partide reprezentate în Bundestag, FDP¹⁵ are cel mai vechi program încă în vigoare: „Principiile fundamentale de la Wiesbaden“ din 1997. FDP își exprimă caracteristica sa particulară prin atașamentul la liberalism: „FDP, ca partid al liberalismului organizat, al rațiunii, diversității și concurenței, se deosebește de toate celelalte partide care doresc să obțină progresul prin credința în stat și intervenționism de stat“ (pg. 6). Rolul statului este atât critica fundamentală, cât și punctul esențial de pornire adoptat de FDP: o „economie de stat birocratică“ (pg. 14) împiedică, din cauza „anchilozării birocratice“, dezvoltarea liberă și flexibilă a economiei și societății: „Liberalii vor, în locul unei economii de stat a celor mai bune intenții sociale și ecologice, o economie de piață a celor mai bune rezultate sociale și ecologice“ (pg. 6). Călea pe care o văd liberalii urmărește mai întâi crearea capacității de performanță economică (prin eliminarea intervenționismului de stat și a cartelelor de putere instaurate de grupurile de interese), pentru a putea obține apoi „capacitatea de performanță socială“ (a se vedea pg. 14). Aceasta se reflectă totodată în cerința includerii privatizării în legea fundamentală, așa încât prioritate să aibă sectorul privat ori de câte ori se impune o prestație pe care acest sector este capabil să o realizeze la fel ca sectorul public (a se vedea pg. 30). FDP își definește modelul său ca „economie de piață socială și ecologică“. Totuși, definiția FDP diferă de aceea a CDU sau Bündnis 90/Die Grünen.

Sistemul financiar: Sistemul financiar și sistemul capitalurilor trebuie să fie libere: această formulă scurtă rezumă bine poziția FDP. Având în vedere că poziția este preponderent una orientată spre piață, se urmărește menținerea competitivității prin intermediul unei Uniuni Europene puternice. Din perspectiva anului 1997, semnificația pentru liberali era următoarea: „În locul unei proprietăți publice liberalii vor un popor de proprietari. Posibilitatea de a deveni proprietar generează motivație pentru mai multă performanță, creează securitate socială și încurajează asumarea de responsabilități. Ea este condiția pentru o nouă cultură caracterizată prin curaj și o nouă cultură a autonomiei personale“ (pg. 15). Așadar, deducem că baza finanțării capitalului propriu al întreprinzătorilor ar trebui maximizat cât mai mult posibil, din fonduri private, dar și prin intermediul pieței de capital și a înlăturării „obstacolelor pentru concurență“.

---

15 Freie Demokratische Partei (FDP) – Partidul Liber Democrat; FDP este formațiunea politică liberală din Republica Federală Germania (nota trad.).

Rolul statului se rezumă la reglementare: „o monedă europeană comună este necesară pentru ca economia germană și europeană să devină mai competitivă pe plan internațional. Uniunea monetară desăvârșește piața internă” (pg. 25). FDP pune accentul pe crearea de condiții bune pentru furnizorii de capital, așa încât să crească disponibilitatea acestora de a investi.

Relațiile de muncă: FDP rezumă propriile idei cu privire la nevoia de schimbare în materie de relații de muncă printr-o formulă succintă: „Colaboratorii trebuie să devină co-întreprinzători” (pg. 14). Procentul de participare, în calitate de proprietar, la bunul productiv ar trebui să crească semnificativ. În schimb, FDP este critic în ceea ce privește „co-decizia prin funcționari sindicali”. Totuși, programul partidului nu ne permite să aflăm dacă este vorba despre dorința de a desființa, limita sau doar completa sistemul de participare la luarea deciziilor prin intermediul comitetelor de întreprindere și participarea lucrătorilor în consiliile de supraveghere. Chiar și în ceea ce privește participarea colaboratorilor la patrimoniul productiv nu este indicat clar cum vor fi organizate concret modurile în care lucrătorii ar putea influența deciziile la nivel de companie și de unitate. Formula propusă, aceea a co-întreprinzătorilor autonomi, semnaleză faptul că ar fi vorba despre „aranjamente individuale”. În schimb, sunt respinse total contractele colective generale (pg. 14) și, în schimb, ar trebui instalate (prin lege?) clauze generale de salvagardare, așa încât întreprinderile să poată alege modalitatea de organizare a co-deciziei. Propunerile FDP concură, pe ansamblu, spre o revoluție în domeniul legislației muncii în Germania, în ciuda caracterului discret al ideilor care se profilează în spatele acestor propuneri. Clauzele legale generale de salvagardare periclitează negocierea colectivă în concepția profundă a acesteia. Prioritatea reglementărilor privind gestiunea întreprinderii indică și o renunțare la piramida dreptului, care, pe de o parte, acordă prioritate legilor și contractelor colective față de înțelegerile individuale și de la nivel de întreprindere și, pe de-o parte, include principiul favorizării lucrătorului („se aplică reglementarea favorabilă lucrătorului”). Textul nu indică cum ar trebui controlat acest enorm câștig de putere al întreprinderilor.

Sistemul de formare profesională inițială și continuă: Declarațiile FDP cu privire la sistemul de formare profesională inițială și continuă sunt mai degrabă de ordin general. Și în acest caz trebuie încurajate „deschiderea și concurența”, reduse

„sclerozele administrative și reglementările“, precum și promovate, respectiv admise ofertele private (a se vedea pg. 24). În rest, este reliefat doar faptul că ar fi necesară „o adaptare flexibilă și o evoluție continuă a calificării profesionale în toate domeniile“ (pg. 14). În ansamblul său, programul FDP constituie un apel la economia de piață neregulată. Aproape toate problemele sunt atribuite anchilozării statului și birocrăției, aproape fiecare problemă putând fi rezolvată prin mai multă libertate pentru piață. Libertatea este definită ca libertate față de impunere (din partea statului). Aproape nimic nu scapă de radicalismul liberalist al programului.

5.5. „Repere programatice“ ale partidului „Die Linke“

Partidul „Die Linke“ (Stânga), rezultat din PDS și WASG, nu are încă un program veritabil. Cu toate acestea, există un „document de constituire programatic“, adoptat de congresul reunit al WASG și al partidului de stânga PDS în luna martie 2007. Din punct de vedere formal (adică în spiritul Legii partidelor), acesta reprezintă programul partidului. Însă conținutul acestui „document de constituire programatic“ nu este complet coerent în sine, ci se prezintă mai mult sub forma unei înșiruiți de intenții. Un nou proiect de înnoire a programului a prezentat Comisia de program a partidului în martie 2010.

Partidul „Die Linke“ propune în primul rând să fie o alternativă viabilă la „capitalismul descătușat“ și să realizeze o „reînnoire solidară și o consecventă refacere democratică a societății“ (pg. 1): „democrația, libertatea, dreptatea, internaționalismul și solidaritatea sunt orientările noastre fundamentale în materie de valori. [...] Libertatea și securitatea socială, democrația și socialismul se condiționează reciproc“ (pg. 2). „Die Linke“ este de părere că vor trebui folosite toate posibilitățile, de a trece în proprietate colectivă domeniile cheie ale economiei, pentru ca pe baza proprietății private, cât și a celei publice să fie posibilă o „economie eficientă și democratică“ (pg. 3).

„Die Linke“ susține că militează pentru o schimbare cuprinzătoare în materie de politică și de perspectivă. Din documentul de constituire nu reiese însă cât de departe va merge „schimbarea“; de asemenea, trebuie așteptat, pentru a vedea ce facțiuni politice interne se va impune.

Sistemul financiar: Impactul piețelor financiare și al piețelor de capital internaționale este considerat de către partidul „Die Linke” drept un veritabil factor de crize și inegalitate în societatea contemporană: „Prin intermediul piețelor financiare globale, oportunitățile reale de profit ale capitalului sunt nelimitate și se extind pe tot mapamondul. [...] Flexibilizarea producției și a pieței muncii, orientată exclusiv spre nevoile capitalului, distruge viața de familie și viața comunității. [...] Capitalismul neoliberal este sinonim cu regresul procesului de democratizare. O enormă concentrare de putere se regăsește la fondurile financiare internaționale, la concernele transnaționale și în organizațiile supranaționale ale capitalismului global – Organizația Mondială a Comerțului, Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială etc. Acestea nu se supun nici unui control democratic” (pg. 5). Din perspectiva partidului „Die Linke”, sistemul financiar ar trebui repus pe baze noi. În acest scop, ei cer „controlul democratic asupra piețelor financiare”, precum și „descentralizarea puterii economice private”, printre altele printr-o legislație înăspriță în materie de carteluri (pg. 11). Pe lângă aceasta, ar urma să fie promovate formele de economie solidară (cooperative, spre exemplu) (pg. 11), să fie extins sectorul public (pg. 8) și să fie derulate „programe de investiții pentru viitor, vizând promovarea ocupării” (pg. 9 și următ.).

Relațiile de muncă: Partidul „Die Linke”, atunci când se referă la noțiunea de „muncă”, nu se rezumă doar la „câștigarea unei pâini”: „Noi vrem să construim o societate în care fiecare femeie și fiecare bărbat să poate exercita o muncă prin care să-i fie asigurată existența. Munca remunerată, munca în familie și în parteneriat, munca în forme colective în favoarea societății, precum și participarea la viața culturală și socială trebuie să fie posibile pentru toți oamenii” (pg. 7). În ceea ce privește munca remunerată, partidul „Die Linke” se poziționează în favoarea unei reglementări legale mai stricte a relațiilor de muncă, prin contractele colective de muncă. Se urmărește menținerea autonomiei contractului colectiv, „un salariu minim legal, la un nivel care să asigure efectiv existența”, un „nivel ridicat de protecție față de preavizele de concediere”, „drepturi de co-decizie puternice pentru toți lucrătorii”, precum și „validitatea globală a contractelor colective”. În continuare, se cere paritate de voturi în ceea ce privește participarea la deciziile întreprinderii (pg. 13) și introducerea dreptului la grevă politică – până acum imposibilă din cauza obligației legale de a păstra pacea socială pe durata valabilității contractului colectiv (pg. 13).

Aceste exemple arată că partidul „Die Linke” crede în controlul economiei de către stat și societate.

Sistemul de formare profesională inițială și continuă: În domeniul formării inițiale și continue, se face referire la inegalitățile din rândul societății și la datoria de a transforma sistemul educativ în direcția unei participări largi. În domeniul formării profesionale aceasta include cerința referitoare la un „drept fundamental la formare”: „Trebuie stopată tendința angajatorilor de a fugi de responsabilitatea pentru formarea profesională a lucrătorilor. Noi milităm pentru oferirea unei game largi de locuri de formare profesională. În acest scop, avem nevoie de un model legal de finanțare bazată pe solidaritate intergenerațională” (pg. 17). Formarea profesională și formarea continuă trebuie să fie subvenționate de stat (pg. 17).

În mare, partidul „Die Linke” se bazează mai mult decât oricare dintre celelalte partide pe stat. Atât cât poate fi întrevăzut din program, aceasta va continua să se întâmpne în cadrul unei economii de piață dirijate. Nu există însă o declarație clară de susținere în acest sens. Partidul „Die Linke” se detașează de celelalte în mod net în special în ceea ce privește două aspecte. În primul rând, sectoare-cheie ale economiei ar trebui să fie naționalizate. Cât de departe ar merge această naționalizare și în ce formă nu este specificat. În al doilea rând, în program sunt doar câteva fraze din care reiese cum ar urma să fie organizate finanțele statului, astfel încât să producă suficientă prosperitate pentru ca exigențele exprimate față de stat să fie îndeplinite. În mod cert, un program de partid nu trebuie să prezinte planul de finanțare și de transpunere în practică, totuși aceasta va fi o chestiune decisivă pentru implementarea realistă a propunerilor.

5.6. Evaluarea programelor în raport cu obiectivele democrației sociale

Conceptul de democrație socială — așa cum a fost el utilizat în manualul de față — se fundamentează pe validitatea formală și pe realizarea practică a pactelor fundamentale ONU din 1966, ratificate de vasta majoritate țărilor.

Este clar din tot ce a fost expus până acum că în special economiile de piață dirijate – cum sunt cele din Scandinavia – se apropie cel mai mult de cerințele normative ale democrației sociale.

Cu privire la programele de politică economică, Simon Vaut și Christian Krell au prezentat cele trei obiective de creștere, echilibru social și sustenabilitate ca fiind caracteristice democrației sociale. Din acest punct de vedere, se pune întrebarea, în ce mod se implică partidele pentru o continuare sau schimbare a economiei de piață dirijate.

Programele celor cinci partide reprezentate în Bundestag sunt „declarații de intenție” care informează asupra direcției pe care vor să o urmeze aceste partide, pentru a dezvolta sistemul economic și social german – în cazul în care dețin efectiv puterea politică. Despre respectarea sau nu de către partide a termenilor din programele lor, nu vom discuta în acest loc. Dar tocmai reacțiile și propunerile politice ale CDU și FDP cu privire la criza piețelor financiare din toamna anului 2008 au arătat că nu trebuie să existe întotdeauna o concordanță între orientarea globală și acțiunea politică concretă. Astfel, FDP a propus de curând un stat puternic, iar CDU s-a pronunțat – împotriva aripii sale economico-liberale – pentru garanții financiare și credite substanțiale.

Pe ansamblu și nu fără o doză de subiectivism, putem rezuma următoarele:

- **CDU** reprezintă în acest context o **conomie dirijată la un nivel mai redus** decât cel din prezent. Ideile din zestrea liberalismului economic sunt combinate cu cele ale unui antreprenoriat moral individual. Tendința este de a respinge formele colective de co-decizie și gestionare ori de a le reduce sau flexibiliza.
- **FDP** susține în programul său o **conomie de piață nedarjată și liberalistă**. Nu rezultă însă de ce acest model de societate prezentat ar trebui să fie o „conomie de piață socială și ecologică”.
- **Bündnis 90/Die Grünen** se pronunță **pentru o economie de piață dirijată**, care să fie transformată în direcția unei „societăți solare”. În acest scop, se

inspiră din idei liberale, elemente referitoare la societatea civilă, cât și elemente de gestiune colectivă. Pe ansamblu, programul partidului Bündnis 90/Die Grünen este cel mai lung dintre cele cinci, dar prea puțin clar în ceea ce privește reprezentarea concretă a unei economii dirijate.

- Partidul „**Die Linke**” recomandă emfatic o reglementare a economiei și se pronunță pentru un stat protector față de individ. Acest partid se distinge de celelalte prin două aspecte: pe de o parte, conține numai „reper programatic” și, pe de altă parte, nu este clar dacă consideră „economia de piață” drept model al său.
- **SPD** se pronunță clar în programul său **în favoarea unei economii dirijate** și a extinderii sale. Această extindere se referă la drepturile și libertățile comprehensive înscrise în Pactele Națiunilor Unite. În același timp, este inclusă și nevoia de adaptare a modului de gestionare socială, atenția fiind îndreptată în special asupra sustenabilității, internaționalizării piețelor financiare și flexibilizării proceselor economice și a securizării sociale.

În acești termeni, pe baza celor trei obiective de politică economică, partidele pot fi analizate după cum urmează:

CDU și FDP prezintă o afinitate evidentă pentru obiectivul dezvoltării și plasează celelalte obiective în poziția de subordonare față de acesta. Ceea ce se remarcă aici sunt refuzul față de ideea „echilibrului social”, respectiv scepticismul față de acest concept.

Cu conceptul lor de „transformare solară” a economiei de piață, socială și ecologică, Bündnis 90/Die Grünen urmăresc îndeosebi obiectivul sustenabilității ecologice. De sprijin beneficiază și obiectivul „echilibru social”, în timp ce obiectivul „creștere calitativă” poate fi considerat ca fiind unul de ordin secundar.

În cazul partidului „Die Linke”, se remarcă o orientare netă spre obiectivul „echilibrului social”.

SPD are o abordare egală și echilibrată a celor trei obiective.

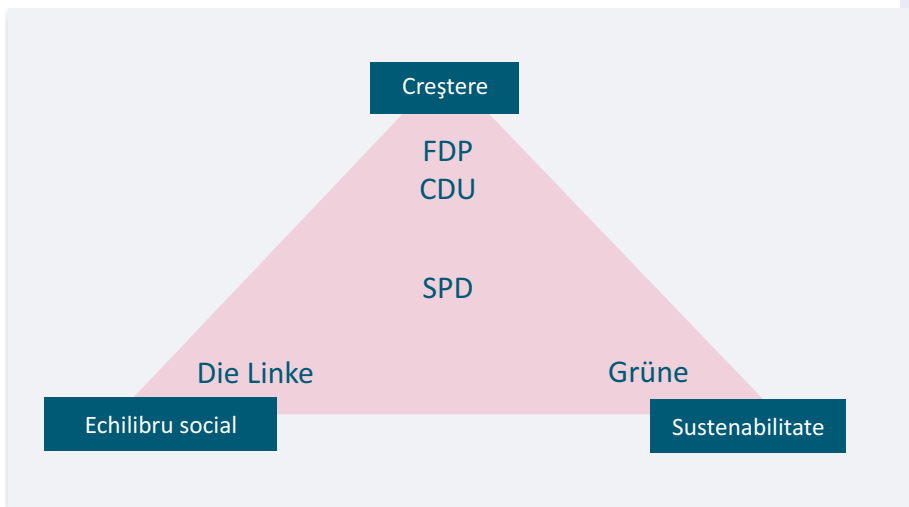

Fig. 8: Reprezentare schematică a poziționării partidelor după obiectivele de politică economică

Revenind la problematica de la care am pornit: este periculos să facem o distincție prea netă între competența economică și competența socială a partidelor, deoarece ar fi prea puțin pertinentă dacă este să facem o apreciere vizavi de politică. Analiza programelor partidelor evidențiază și faptul că acestea au obiective și puncte de vedere foarte diferite față de modul în care trebuie organizată și integrată economia în plan social. Doar un tur de orizont asupra unui cadru mai amplu permite orientarea în universul acestor partide și luarea unei decizii.

6. MODELE DE ORDINE ECONOMICĂ ÎN DIFERITE ȚĂRI

Capitolul de față cuprinde următoarele teme principale:

- Pe baza diferențierii pe care am efectuat-o anterior între tipurile de capitalism dirijat și nedirijat, sunt comparate diferitele sisteme economice în baza teoriei prezentate de David Soskice și Peter A. Hall.
- Analiza se referă la sistemul financiar, relațiile de muncă, sistemul de educație și relațiile dintre întreprinderi.
- Țările care sunt avute în vedere în acest studiu sunt SUA, Marea Britanie, Germania, Suedia și Japonia.
- Acestea acoperă o paletă largă. SUA corespunde mai degrabă tipului ideal al unei economii nedirijate, iar Suedia corespunde cel mai bine tipului economiei dirijate.
- Aceste modele economice diferite pot coexista, chiar în perioade în care piețele sunt deschise. Ele se disting prin premise diferite, iar din punctul de vedere al democrației sociale trebuie apreciate foarte diferit.

6.1. SUA¹⁶

Simon Vaut

*Economia
de piață
nedirijată
tipică*

Statele Unite ale Americii sunt un reprezentant tipic al economiei de piață nedirijate (Meyer 2005a: 279 și următ.) și se înscriu în tradiția liberalismului de piață, a scepticismului față de intervenția statului, a individualismului. Sistemul economic american are ca principale obiective: să servească consumatorului și să permită multiplicarea averii – în detrimentul drepturilor sociale fundamentale (Gilpin 2001: 150).

Acest raționament poate fi relativizat în funcție de etape istorice diferite. În anii '30 ai secolului al XX-lea, de exemplu, președintele Franklin D. Roosevelt a introdus o coordonare mai puternică a economiei prin al său „New Deal”, un program

---

16 Prezentarea exemplelor SUA și Germania reflectă, în mare parte, prezentarea după: Meyer (2005a: 279–282). Îi mulțumim autorului pentru acordul său.

economic de mare anvergură. De asemenea, politica președintelui Lyndon B. Johnson din anii '60, caracterizată prin „războiul împotriva sărăciei” („war on poverty”), a mers în această direcție. Totuși, și în aceste faze, economia SUA a continuat să fie o economie neregulată. Iar politica președinților Ronald Reagan (anii '80) și George W. Bush a vizat, pe de altă parte, să minimizeze coordonarea economică cât mai mult posibil.

Sistemul financiar

Finanțarea companiilor americane se realizează în special prin intermediul pieței de capital, ceea ce sporește transparența indicatorilor financiari, fiindcă întreprinderile cotate la bursă trebuie să-și publice bilanțurile în mod periodic. Interesul acționarilor pentru dividende cât mai mari determină strategia întreprinderii în mod decisiv. Iar acest principiu se numește principiul creării de valoare pentru acționari (*shareholder value*).

Accesul la capital depinde de evaluarea de către acționari a beneficiilor previzionate ale companiei. Spre deosebire de alte țări, sistemul fuziunilor și preluărilor de întreprinderi este mai puțin reglementat. Așa se explică de ce conducerea companiilor din SUA se află sub presiunea continuă de a obține cele mai mari câștiguri în cel mai scurt timp posibil. O rentabilitate mult prea scăzută poate avea ca urmare concedierea managementului, retrageri de capital generate pe bursă sau chiar preluarea firmei.

Relațiile de muncă

În SUA, uniunile care regroupează capitalul sau munca sunt mai mult organizații de lobby, pentru protejarea intereselor diverselor ramuri ale economiei decât actori responsabili ai vieții sociale în general. Sindicatele și uniunile patronale sunt în general slabe în raport cu cele din economiile de piață dirijate și nu dispun practic de federații influente. Totuși, în unele sectoare există sindicate puternice care reprezintă anumite interese particulare în mod eficace. De exemplu, în California există un sindicat bine organizat al gardienilor de penitenciar. Acesta exercită o influență politică care nu este deloc neglijabilă, care merge până la reglementarea executării pedepselor. Numai că și aici interesele particulare ale membrilor organizației primează față de interese comunitare. În SUA, nu există un sistem de protecție legală împotriva concedierii. Din acest motiv, relațiile de muncă sunt caracterizate prin ocupare de scurtă durată și negocieri salariale la nivel de companie.

Finanțarea prin intermediul pieței de capital

Presiune pentru beneficii pe termen scurt

Uniunile patronale și organizațiile lucrătorilor nu sunt orientate către întreaga societate

Fără protecție împotriva concedierii

Ținând cont de faptul că forța sindicatelor din SUA a scăzut tot mai mult în ultimele decenii, contractele colective din economiile de piață dirijate rămân o necunoscută în această țară. Regresul sindicatelor (de la 33% în 1955 la 8% în 2006) are două cauze, după Robert Reich: politica explicit agresivă a companiilor contra sindicalismului și politica tot mai agresivă a guvernului față de sindicate. În 1981, de exemplu, președintele Ronald Reagan a decretat o interdicție pe viață pentru exercitarea profesiei împotriva controlorilor de zbor care intră în grevă (Reich 2008: 108 și următ.).

Sistemul școlar și de formare

O piață a muncii pe ansamblu flexibilă este sprijinită de un sistem de formare care conduce mai degrabă spre obținerea de calificări generale, valabile pentru toate firmele și ramurile. În funcție de starea economiei, lucrătorii pot fi angajați sau concediați („hire and fire”) pe termen destul de scurt. Deoarece piața muncii este relativ nereglementată, iar fluctuația pe această piață este la un nivel ridicat, lucrătorii americani au tendința de a investi în pregătiri generale, pe care le pot utiliza și după ce schimbă locul de muncă. Deoarece uniunile patronale nu pot asigura decât o slabă coordonare, companiile nu reușesc să colaboreze în programe de formare specifice pentru diferitele ramuri industriale. În consecință, lucrătorii din SUA acumulează competențe generale, care sunt foarte bine adaptate sectoarelor de servicii sensibile la starea economiei. Pentru numeroase întreprinderi și sectoare, această situație conduce la lipsă de specialiști.

Deficitele domeniilor științifice finanțate de stat sunt parțial echilibrate prin subvenții provenind din sectorul de armament. Numeroase inovații transpuse în sectorul civil au rezultat din domeniul militar, spre exemplu construcțiile aeronautice, tehnica satelitară, tehnologia informației (Reich 2008).

Relațiile dintre întreprinderi

Companiile americane se află într-o concurență mult mai acerbă spre deosebire de firmele din economiile de piață dirijate, cum ar fi în Suedia sau Germania, unde se pune accentul pe cooperarea cu alte întreprinderi, cu statul și cu sindicatele (Hinchmann 2006: 350). Firmele au puține relații unele cu altele, nici băncile, nici alte firme nu sunt reprezentate în consiliile de supraveghere. Domină ideea de libertate de acțiune economică, ca întotdeauna în SUA, așa că statul intervine în procesul pieței doar pentru menținerea capacității sale de funcționare, precum și pentru a limita, spre exemplu, formarea de carteluri.

SUA		
PIB pe cap de locuitor 2008	38.800 €	PIB/loc. în standardul puterii de cumpărare (PPS); 1 PPS coresp. puterii de cumpărare a 1 € din media UE-27 (sursa: Eurostat)
Creștere economică medie, 1990–2007	2,0%	Creșterea economică anuală medie pe cap de locuitor la prețuri constante (sursa: Human Development Index 2009, pg. 195)
Datoria publică, în 2008	70,7%	Datoria publică în % din PIB (sursa: Ministerul Finanțelor din Germania, raportul lunar 12/2009, pg. 99)
Balanța contului curent 2008	- 4,9%	Soldul balanței tuturor exporturilor și importurilor de bunuri în % din PIB (sursa: FMI. World Economic Outlook 10/2009, pg. 187)
Procentul de ocupare 2008	70,9% (65,5%)	Ponderea persoanelor ocupate (femei) în vârstă de 15–64 de ani, din totalul populației (sursa: Eurostat)
Rata șomajului 2008	5,8%	Ponderea șomerilor din totalul populației ocupate (sursa: Eurostat)
Inegalitatea veniturilor măsurate în coeficientul GINI 2009	40,8%	Indicele repartiției inegale a veniturilor, 100% = inegalitate maximă (sursa: Human Development Report 2009, pg. 195)
Venitul femeilor raportat la venitul bărbaților	62%	Procentul veniturii realizat de femei în raport cu venitul bărbaților (sursa: Human Development Report 2009, pg. 186)
Indicele de sărăcie 2009	15,2%	Indicele de sărăcie este format din diferiți indici (de ex. speranța de viață, rata de alfabetizare, accesul la servicii medicale), 0 = min. sărăciei, 100 = max. sărăciei (sursa: Human Development Report 2009, pg. 180)
Gradul de organizare sindicală 2007	11,6%	Ponderea populației ocupate, organizată în sindicate (sursa: OECD)

*Relații reduse
între întreprinderi*

Legislația antitrust este foarte bine dezvoltată și are ca scop limitarea cooperărilor dintre întreprinderi în ceea ce privește, de exemplu, practicile anticoncurențiale (înțelegeri privind prețul).

*Persistența unei
economii de piață
nedirijate*

Rezumat privind SUA

Economia de piață a SUA, care continuă să fie o economie nedirijată, oferă posibilitatea pentru companii de a reacționa flexibil la evoluțiile pieței. Presiunea exercitată în acest mod asupra companiilor le obligă să se adapteze rapid, pe termen scurt, la schimbările intervenite în piață. De aceea, se poate aprecia că sistemul american de relații de muncă este mai puțin efectiv în ceea ce privește dezvoltarea de strategii de producție, care necesită investiții mari și locuri de muncă stabile pe termen lung. Sistemul american favorizează, în schimb, sectoarele inovației, axate pe capital de risc, cum ar fi tehnologia informației, precum și un vast sector de servicii bazat pe un profil de formare de tip generalist și un nivel salarial scăzut.

*Coexistența dintre
bogăție privată
și sărăcie publică*

Cu sistemul lor economic, SUA au reușit, pe ansamblu, să obțină rate de creștere mai înalte față de țările europene: din anii '90, economia americană a crescut în medie cu 3%, în timp ce statele UE au înregistrat 2,2%. Însă acest beneficiu înregistrat de SUA în materie de prosperitate este tot mai mult marcat de o redistribuire inegală. În anii '50, salariile membrilor managementului erau de 25 de ori mai mari decât ale muncitorilor angajați, în prezent, sunt de 350 de ori mai mari (Reich 2008: 144). În SUA, coexistă bogăția particularilor și sărăcia publică, bugetele publice suferind de subfinanțare cronică. Rezultatul este, printre altele, o infrastructură publică slab echipată comparativ cu alte țări (Hinchmann 2006: 352).

*Schimbarea
sistemului fiscal
după alegerea
lui Barack Obama?*

Alegerea lui Barack Obama în anul 2008 s-a realizat sub sloganul „Schimbare” („Change”). Sunt multe indiciile care arată că se va produce realmente o schimbare politică (Vaut 2007 și 2008). Interesant este faptul că unul dintre mentorii Partidului Democrat din SUA, William Galston, a publicat în iunie 2008 un articol cu impact semnificativ, intitulat „How Big Government Got Its Groove Back”. Teza sa: ideologia statului zvelt, care reglementează puțin și intervine puțin, ar fi de domeniul trecutului. Acum ar începe o eră nouă a „big government”, cu mai multă reglementare, mai multă dirijism și o pondere mai mare a statului (Galston 2008).

6.2. Marea Britanie

Christian Krell

Marea Britanie este descrisă adesea ca pionier al capitalismului. Aceasta este țara în care s-au dezvoltat industrializarea, comerțul liber și liberalismul mai devreme decât în alte state. În același timp, tot aici au putut fi constatate foarte clar petele întunecate ale capitalismului sălbatic. Nu a fost întâmplător faptul că Friedrich Engels a descris condițiile de viață și de muncă adesea inumane ale muncitorilor dependenți de la mijlocul sec. al XIX-lea, pornind de la exemplul „situației claselor muncitoare din Anglia”.

De la apariția studiului lui Engels, s-au produs schimbări decisive în capitalismul britanic. Totuși există și continuități. Ordinea economică britanică este și astăzi încă deosebit de liberală. Cercetarea comparată internațională asupra capitalismului descrie Marea Britanie drept o economie de piață neregulată și liberală.

În continuare, vom descrie dimensiunile cele mai importante ale economiei britanice.

Sistemul de finanțare și structura proprietarilor

În capitalismul britanic, situația actuală a randamentului unei companii este decisivă pentru finanțarea sa. Companiile britanice au nevoie pentru investiții de banii „nerăbdători” ai piețelor de acțiuni și financiare dinamice. În mod corespunzător, accesul la capital depinde, în primul rând, de nivelul ridicat al rentabilității. Așadar, Marea Britanie diferă, de exemplu, de sistemul economic care caracterizează Germania de mult timp, unde băncile colaborează cu o întreprindere pe termen lung, așa încât acestea dispun de o viziune justă asupra întreprinderii, asupra strategiilor și structurilor acesteia. În Regatul Unit, investitorii și finanțistii sunt cei care decid pe baza criteriilor de evaluare public accesibile. În centrul atenției se află rentabilitatea companiei.

Structura proprietarilor în Marea Britanie este fundamental diferită de cea din economiile de piață dirijate. Participațiile la o firmă sau întreprindere dintr-o economie de piață dirijată depind adesea de investitori cu interese strategice, axate pe termen lung – spre exemplu alte întreprinderi, bănci sau sectorul public – în Marea Britanie însă, aceste participații se prezintă cu totul altfel.

Pionier al capitalismului...

... și al petelor sale întunecate

Economie de piață liberală neregulată

Finanțare prin piața financiară și de acțiuni

Structura proprietarilor: predomină investitorii financiari și deținătorii de capital privați

Circa 80% dintre proprietarii companiilor britanice sunt investitori financiari și persoane particulare al căror interes primordial este, de regulă, ca întreprinderea să obțină un maximum de profit.

Așa numitele preluări ostile, chiar dacă vizează o creștere rapidă a beneficiilor, sunt mai facile decât în economiile de piață dirijate, din cauza finanțării extensive a pieței și a structurii piețelor financiare.

*Orientarea
spre rezultate
pe termen scurt*

Având în vedere puternica orientare spre rentabilitate, în condițiile unei structuri interne eminentemente ierarhice, companiile britanice reușesc restructurări rapide în direcția unor piețe noi profitabile; domeniile mai puțin rentabile ale întreprinderii sunt eliminate rapid). Însă, această orientare conferă un caracter sistematic obligației de a obține rezultate pe „termen scurt” („short-termism“), ceea ce este tipic pentru economia britanică.

Relațiile de muncă

Au existat faze în care sindicatele britanice păreau realmente puternice. Așa numita „iarnă a nemulțumirii“ este un exemplu în acest sens. În 1978/1979, o grevă organizată la nivel național a paralizat întreaga viață publică a Marii Britanii: nu au mai fost asigurate serviciile de salubritate, iar gunoiul a rămas pe străzi, transportul în comun din orașe s-a oprit, iar persoanele decedate nu mai puteau fi înhumate. Totuși, fazele de grevă intensă nu trebuie să ne lase să credem că sindicatul ar fi puternic. Sindicatele puternice și bine organizate au, de regulă, posibilitatea impunerii intereselor lucrătorilor în cadrul negocierilor, fără să mai fie nevoie de greve. În mod corespunzător, „iarna nemulțumirii“ a fost mai degrabă expresia unei capacități insuficiente de a negocia. Comparativ cu alte țări de pe glob, sindicatele britanice sunt slabe. Un motiv ar fi relativa lor fragmentare. În anii '90, existau încă peste 300 de sindicate. Acestea nu sunt organizate pe ramuri, ci pe categorii profesionale, așa încât în întreprinderi sunt reprezentate adesea mai multe sindicate. Un al doilea motiv ar fi faptul că, așa cum se întâmplă în economiile de piață liberale, companiile din Marea Britanie nu au obligația să integreze comitete de întreprindere sau alte forme de reprezentare a lucrătorilor. În Marea Britanie, nu există forme de co-decizie ca în industria minieră germană. În al treilea rând, drepturile sindicatelor din Marea Britanie au fost sistematic reduse de către guvernul Thatcher (1979-1990).

*Sindicate
puternice
doar aparent*

*Mare
disparitate
a sindicatelor*

*Reprezentarea
lucrătorilor
nu este obligatorie*

De aceea, gradul de organizare sindicală este comparativ scăzut în prezent față de alte țări. În Marea Britanie, procentul de populație activă organizată în sindicate este de aproximativ 30%, sectorul public fiind mai bine organizat decât cel privat.

Nici angajatorii nu au o organizare mai bună. Nu există aproape deloc federații și nici uniuni patronale capabile să se impună, iar importanța uniunilor patronale este în scădere.

Ținând cont de aceste structuri, salariile sunt în general negociate la nivel de întreprindere sau reprezintă rezultatul proceselor de negociere individuală între angajatori și lucrători. Însă, începând din 1999, există o limită minimă de salariu care reprezintă un salariu minim global, sub valoarea căruia nu se poate coborî.

Relațiile dintre companii și angajații individuali sunt mult mai puternic determinate de forțele pieței decât în economia de piață dirijată. Comparativ, lucrătorii nu rămân mult timp în întreprindere și nici nu sunt, în general, atașați de aceasta. Concedierile sunt relativ ușor de realizat, fiindcă sindicatele sunt slabe și nu pot împiedica asemenea măsuri, iar protecția împotriva concedierii este redusă. În același timp, lucrătorii calificați pot să obțină mai facil un nou loc de muncă, ținând cont de marea flexibilitate de pe piața muncii.

În general, companiile britanice sunt mai ierarhizate decât cele din economiile de piață dirijate. Pe lângă poziția dominantă a președintelui director general (CEO), și organizarea muncii este diferită. Astfel, munca în echipă a lucrătorilor cu înaltă calificare, întâlnită frecvent în Germania, este mai degrabă rară în Marea Britanie. Caracteristica țării este o diviziune a muncii convențională care este respectată cu strictețe (Wood 2001: 250).

Sistemul de educație și de formare continuă

Pe piețele de muncă flexibile din Marea Britanie, calificările profesionale specifice sunt mai degrabă slab reprezentate. Din perspectiva angajatorului, motivele sunt ușor de înțeles: lucrătorii și angajații lucrează, în medie, destul de puțin timp în întreprindere, așa încât nu merită să investească în persoane, printre altele fiindcă există și riscul ca acestea să plece, ceea ce înseamnă că investiția ar putea fi în favoarea unei întreprinderi concurente. În al doilea rând, ținând cont de marea flexibilitate a piețelor muncii, este facilă găsirea de personal calificat în scurt timp, ca de altfel și concedierea acestui personal.

Grad de sindicalizare redus

Negociere salarială la nivel de întreprindere, dar cu salariu minim

Protecție redusă împotriva concedierii

Ierarhizare puternică în întreprindere

Transmiterea de cunoștințe generale

Lucrătorii, la rândul lor, nu sunt interesați de calificări specifice unei firme, fiindcă rămân scurt timp într-o întreprindere, așa încât pare mai profitabilă concentrarea pe competențe generale care pot fi utilizate tot timpul și în alte firme sau sectoare. Rezultatul acestei lacune în materie de calificare profesională este evident: productivitatea companiilor britanice este, în comparație cu cea a întreprinderilor germane, spre exemplu, relativ scăzută; iar economiile de piață liberale manifestă o tendință generală de focalizare pe produse ușor de prelucrat și procese de producție deja standardizate.

Relațiile dintre întreprinderi

Relațiile dintre întreprinderi se bazează pe relații comerciale și relații juridice marcate de formalism. Companiile au puține legături între ele. Transferul de tehnologie reușește aici mai ales prin schimb de personal științific și tehnic cu înaltă calificare. De asemenea, se întâlnește mai frecvent decât în economiile de piață dirijate clasice trecerea oamenilor de știință și inginerilor din institutele de cercetare în economie și invers. În schimb, sunt mai rare grupele de cercetare dintre întreprinderi sau rețelele de cooperare constituite pe termen mai lung.

Evaluare și sinteză

Tipul de capitalism britanic seamănă mai mult cu sistemul economic al SUA decât cu economiile Europei continentale. Avantajele capitalismului britanic sunt o rată de ocupare relativ ridicată și a rată a șomajului relativ scăzută. Dezavantajele continuă să fie productivitatea redusă a întreprinderilor britanice comparativ cu cele din SUA sau Germania, precum și orientarea lor spre obținerea de profit pe termen scurt. În faza actuală de recesiune economică devin evidente și dezavantajele pieței muncii deosebit de flexibile: lucrătorii pot fi concediați în scurt timp, iar șomajul crește rapid.

Totuși, trebuie ținut cont de faptul că asemenea categorizări nu sunt niciodată definitive. Sistemul politic al Marii Britanii, cu sistemul său electoral majoritar simplu și o structură de stat centralizată, permite guvernului să întreprindă schimbări structurale foarte rapid și în profunzime.

Marea Britanie		
PIB pe cap de locuitor 2008	29.200 €	PIB/loc. în standardul puterii de cumpărare (PPS); 1 PPS coresp. puterii de cumpărare a 1 € din media UE-27 (sursa: Eurostat)
Creștere economică medie, 1990–2007	2,4 %	Creșterea economică anuală medie pe cap de locuitor la prețuri constante (sursa: Human Development Index 2009, pg. 195)
Datoria publică, în 2008	52,0 %	Datoria publică în % din PIB (sursa: Ministerul Finanțelor din Germania, raportul lunar 12/2009, pg. 99)
Balanța contului curent 2008	– 1,7 %	Soldul balanței tuturor exporturilor și importurilor de bunuri în % din PIB (sursa: FMI. World Economic Outlook 10/2009, pg. 187)
Procentul de ocupare 2008	71,5 % (65,8 %)	Ponderea persoanelor ocupate (femei) în vârstă de 15–64 de ani, din totalul populației (sursa: Eurostat)
Rata șomajului 2008	5,6 %	Ponderea șomerilor din totalul populației ocupate (sursa: Eurostat)
Inegalitatea veniturilor măsurate în coeficientul GINI 2009	36 %	Indicele repartiției inegale a veniturilor, 100% = inegalitate maximă (sursa: Human Development Report 2009, pg. 195)
Venitul femeilor raportat la venitul bărbaților	67 %	Procentul veniturii realizat de femei în raport cu venitul bărbaților (sursa: Human Development Report 2009, pg. 186)
Indicele de sărăcie 2009	14,6 %	Indicele de sărăcie este format din diferiți indici (de ex. speranța de viață, rata de alfabetizare, accesul la servicii medicale), 0 = min. sărăciei, 100 = max. sărăciei (sursa: Human Development Report 2009, pg. 180)
Gradul de organizare sindicală 2007	28 %	Ponderea populației ocupate, organizată în sindicate (sursa: OECD)

6.3. Germania

De Simona Maut

Germania este o economie de piață dirijată

Germania este considerată o economie de piață dirijată tipică (Meyer 2005a: 280 și următ.). Mult timp, a fost considerată modelul de combinație exemplară dintre dinamism economic, stabilitate politică și echilibru social (Egle 2006: 273–326). Ca urmare a creșterii șomajului și a stagnării economice începând din anii '90, modelul Germania a început să piardă din tăria oțelului, așa încât revista britanică „The Economist” a descris țara drept bolnavul Europei. Creșterea economică a anilor trecuți pare să contrazică această apreciere, dar nici Germania nu a trecut proba crizei piețelor financiare.

Finanțarea întreprinderilor prin intermediul băncilor

Sistemul de finanțare

În Germania, finanțarea întreprinderilor prin intermediul pieței de capital joacă un rol nesemnificativ. Managementul întreprinderii este evaluat nu numai de piață, ci și de băncile și celelalte firme cu care are legături întreprinderea, precum și cu reprezentanții lucrătorilor și actorii de stat. În acest mod, este posibil schimbul personal de informații și realizarea unei relații de încredere. Finanțarea întreprinderii se realizează, în esență, prin credite bancare. Pentru obținerea acestor credite, reputația și rețelele firmei joacă un rol important, alături de datele financiare. Investitorii obțin informații despre reputația și modul de funcționare ale unei întreprinderi prin intermediul rețelei relaționale strânse. Acest acces la „capitalul răbdător” care nu are legătură cu câștigurile pe termen scurt permite companiei să investească în proiecte pe termen lung și să mențină un personal bine format, chiar în perioade de criză economică. În consecință, managementul din Germania stă sub o presiune mai scăzută de a maximiza profituri rapide sau de a reacționa rapid la căderi în valoarea acțiunilor companiei. Dispozițiile fiscale, legile și rețelele dintre întreprinderi au tendința de a descuraja eventualele preluării ostile. Aceste legături dintre întreprinderi și bănci sunt criticate, descrierea folosită pentru ele fiind de „cartel bancar” (Bury/Schmidt 1996), pentru că nou veniții pe piață au greutate să ajungă la capital, însă sunt favorizați cei din interior. Evoluțiile din ultimii ani arată totuși că astfel de relații industriale se destramă în Germania, iar ponderea capitalului internațional crește, așa cum este arătat în secțiunea următoare.

Acces la „capitalul răbdător”

Digresiune: sfârșitul S.C. Germania S.A.?

Inițial neluată în seamă în dezbaterile politice, în anii '90 s-a instalat lent, dar sigur, o schimbare de amploare în Germania, care a fost descrisă ca destrămarea așa-numitei societății germane pe acțiuni „S.C. Germania S.A.". Cu această formulă se avea în vedere faptul că băncile și industria au legături foarte strânse, în mod tradițional, în Germania. Originile acestor legături coboară până în perioada imperială. Legăturile strânse trebuiau să asigure firmelor germane, printre altele, protecție spre exterior și stabilitate în interior. Sub presiunea globalizării, sistemul de bănci personale și de participării încrucișate s-a dovedit a fi o piedică, mai ales atunci când companiile germane doresc să participe la piața globală de capital (Egle 2006: 291).

Acesta este motivul pentru care participațiile încrucișate la capital între bănci și industrie au cunoscut un regres puternic în anii care au trecut. Companiile germane s-au specializat și internaționalizat.

Relațiile dintre întreprinderi, în special dintre bănci și industrie, din Germania încep să dispară. Acest proces ne arată cât de mult se schimbă sistemul economic german în contextul globalizării.

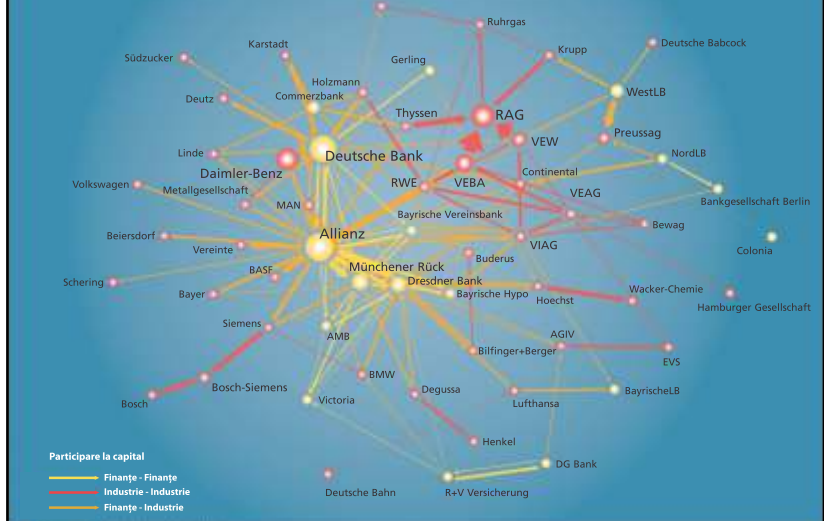
Din rapoartele Institutului Max Planck din Köln pentru Cercetări Sociale reiese că acolo unde mai exista încă o rețea strânsă în 1996, se constată un regres net al relațiilor dintre capitaluri.

Companiile germane au devenit mult mai deschise pentru piața de capital internațională. Astfel, Germania se îndepărtează întrucâtva de modelul capitalismului dirijat, îndreptându-se spre un model nedirijat. Preluarea venerabilei firme germane Mannesmann de către concernul britanic de telefonie mobilă Vodafone în anul 2001 ar fi fost de neconceput pe vremuri și a reprezentat un moment semnificativ în economia germană. Astăzi, opt dintre cele 30 de întreprinderi Dax (piața bursieră germană) sunt deținute în majoritate de grupări internaționale - în 2000 erau doar trei. În aceeași perioadă, aportul de investiții străine directe s-a triplat, iar participațiile germane pe piețele internaționale au înregistrat și ele creșteri.

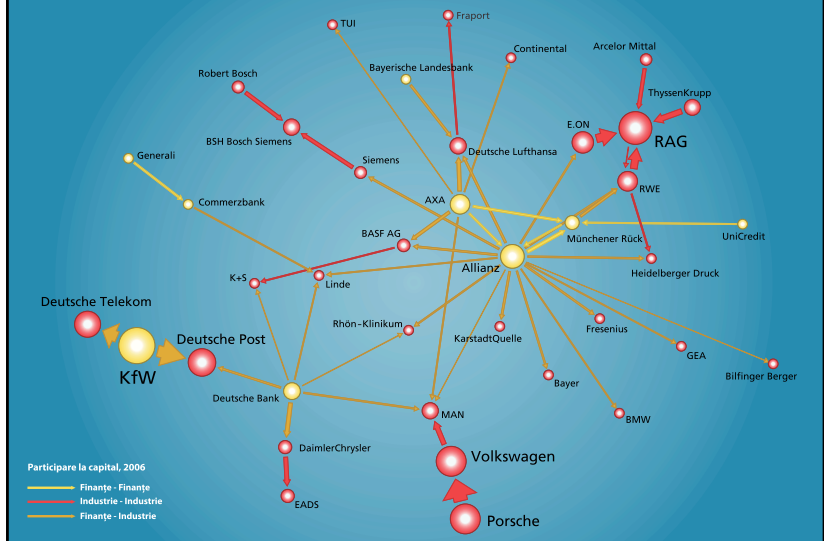
Se destramă legăturile dintre bănci și industrie?

Tendința spre un capitalism nedirijat

Legăturile dintre capitaluri în Germania, 1996

Legăturile dintre capitaluri în Germania, 2006

© 2008 Deutscher Monopolkartell und Wettbewerbsrechtswissenschaftlervereinigung e.V. /
 people/ilk, Date: 2008-11-10, URL: <http://www.monopolkartell.de>

Această descongestionare relațională a fost favorizată de eliminarea impozitului pe cesiuni. Această taxă de 53% făcuse înainte neatractivă vânzarea de acțiuni și contribuise la imobilitatea acestor relații dintre industrie și bănci.

Tendința de internaționalizare și de creștere a investițiilor străine directe se menține. Se prefigurează totuși o dezbatere despre eventuala limitare a deschiderii pentru finanțarea din fonduri suverane („sovereign wealth funds“) și din fonduri *private equity*.

Bilanțul dispariției Germaniei S.A. poate fi descris drept ambivalent. Pe de o parte, Deschiderea față de capitalul internațional prin aporturi de investiții și know-how a contribuit la menținerea competitivității întreprinderilor germane, acestea având posibilitatea să-și afirme poziția pe piețele mondiale. Spre deosebire de toate celelalte țări europene, costul unitar al muncii a scăzut în mod evident. În aceste condiții, exportul a putut să crească cu 50% în interval de un deceniu – cu mult mai mult decât în țările vecine (sursa: Economist Intelligence Unit 2006). Pe de altă parte, presiunea cursei pentru obținerea de profit și orientarea spre termene scurte s-au amplificat, ceea ce se exprimă printre altele în termeni de insecuritate în relațiile de muncă.

Riscurile preluărilor de întreprinderi germane de către societăți de private equity și fonduri speculative (hedge) au fost ample discutate, mai ales în contextul imaginii elocvente a roiurilor de lăcuste. Critica exprimată se referă la faptul că aceste societăți sunt interesate exclusiv de reușita pe termen scurt.

Consiliul de experți pentru evaluarea dezvoltării globale a economiei scria în evaluarea pentru 2005: „În prim-planul dezbaterii din Germania s-au aflat riscurile pentru întreprinderi. Au existat temeri că investitori financiar orientati spre termene scurte ar putea obține participații într-o companie ar putea să o descompună în unități mici și să-i epuizeze rezervele pentru ca, ulterior, să își vândă iarăși participația și să lase în urmă o companie slăbită.“ Ca reacție la această situație, în 2008 a intrat în vigoare Legea privind limitarea riscurilor. Astfel, investitorii sunt obligați să arate clar originea mijloacelor lor financiare, precum și obiectivele și finalitățile pe care le au în vedere. (Consiliul de experți 2005: 35)

Relațiile de muncă

În Germania, gradul de organizare sindicală este moderat (20%) comparativ cu situația la nivel internațional (situația în 2007, a se vedea pg. 111). Dar dacă vom avea în vedere negocierile colective, vom remarca faptul că ele dețin încă o influență apreciabilă în ceea ce privește configurarea salariilor și a condițiilor de muncă (Egle 2006: 290). Sindicatelor și uniunilor patronale sunt organizate pe ramuri de activitate, de exemplu pentru industria metalurgică există IG Metall (sindicat) și Gesamtmetall (patronat). Cu alte cuvinte, negocierea contractelor colective se realizează în limitele acestor sectoare, așa încât lucrătorii din aceeași ramură industrială trebuie să se aștepte la aceleași salarii. Ca urmare a existenței acestei omogenități salariale, nu există concurență salarială între lucrătorii specializați bine pregătiți (Hassel 2006: 14).

Co-decizia

Co-decizia în materie de configurare a muncii și de adoptare a deciziilor cu privire la personal este foarte avansată în Germania în comparație internațională. Legea privind relațiile industriale reglementează mărimea, atribuțiile comitetelor de întreprindere, precum și excepțiile care li se aplică. Societățile de capital se supun prin lege sistemului de co-decizie, dacă au mai mult de 500 de angajați. Cu alte cuvinte, lucrătorii din întreprindere pot trimite reprezentanți în consiliul de supraveghere.

Sistemul de formare

Sistemele de producție complexe din multe întreprinderi germane necesită adesea lucrători bine pregătiți. Așa se explică succesul sistemului dual de formare, datorită ponderii apreciable a practicii și a specializării aprofundate (Egle 2006: 287). Acest sistem este denumit „instituția cheie a capitalismului german” (Hassel 2006: 13). Ucenicii câștigă puțini bani comparativ cu cei din alte țări, dar, ca o regulă generală, tinerilor le este asigurată integrarea profesională pe piața muncii, dacă sunt bine calificați, așa încât Germania este unul dintre statele OECD cu cea mai scăzută rată a șomajului în rândul lucrătorilor tineri (ca pondere din rata șomajului în rândul adulților) (Hassel 2006: 15).

În raport cu alte țări, care au sisteme de formare generalistă, ceea ce permite înlocuirea facilă a lucrătorilor, forța de muncă germană este de înaltă calificare, grație sistemului dual de formare. Datorită bunei calificări, lucrătorii germani au mai multă putere la negocieri. Deoarece în activitatea productivă se pune accentul pe calitate, se creează în mod evident o dependență specifică de specializarea lucrătorilor calificați. Pentru a se proteja față de exigențele crescânde

ale lucrătorilor, cât și pentru a evita preluarea lucrătorilor înalt calificați de către alte firme, întreprinderile germane s-au organizat într-un sistem de relații industriale care să permită instituționalizarea coordonării negocierilor salariale între patroni și sindicate. Rezultă astfel o echilibrare a salariilor pentru competențe asemănătoare în întregul sector industrial. În felul acesta, este dificilă preluarea lucrătorilor calificați pentru un sector industrial anume.

Trei sunt motivele pentru care este în pericol sistemul dual de formare profesională: în primul rând, acest sistem depinde de starea economiei. În fazele de expansiune, întreprinderile sunt interesate să angajeze ucenici ca mână de lucru ieftină și flexibilă. În perioade de stagnare, lipsesc locurile de pregătire profesională. Dacă lipsa se manifestă pe o perioadă mai îndelungată, cei care nu găsesc loc de ucenicie, vor încerca și anul viitor, așa că atunci concurența va fi mai mare. În al doilea rând, întreprinderile evită să își asume răspunderea în materie de formare profesională. În al treilea rând, „jumătatea de viață” pentru însușirea de cunoștințe și de know-how se reduce tot mai mult. Aproape că nu mai există formare profesională pentru întreaga viață. Răspunsul la provocările generate de o piață a muncii în schimbare tot mai rapidă nu a fost încă găsit în Germania, țara în care oferta de perfecționare și formare profesională continuă este foarte slab dezvoltată.

Relațiile dintre întreprinderi

Managementul marilor companii germane are rareori posibilitatea să ia decizii unilaterale, deoarece trebuie să-și asigure acordul consiliilor de supraveghere și al rețelelor în care sunt reprezentate băncile, dar și alte întreprinderi, lucrători, precum și actori de stat. Drept urmare, nu interesele pe termen scurt pentru profit ale acționarilor (*shareholders*) sunt determinante pentru decizia din întreprindere; contează mai degrabă interesele unui număr de actori implicați (*stakeholders*).

Rolul statului în politica economică a Germaniei după cel de-al doilea război mondial poate fi cel mai bine descris drept rolul unui stat care oferă posibilități și își încurajează cetățenii să facă uz de capacitățile lor. Deși posibilitățile sale de intervenție directă în procesul economic au fost limitate de structurile federale și de un număr de instituții independente, precum Banca Centrală a Germaniei și Oficiul Federal pentru Carteluri, statul și-a dezvoltat capacitatea de a promova grupuri sociale și actori corporativi cvasi-publici în eforturile acestora de organizare, precum și de a le pune la dispoziție mijloacele necesare, parțial constituționale,

*Un sistem
de formare
în pericol*

*Mai multe grupuri
de interese participă
la deciziile din cadrul
conducerii
întreprinderii*

În vederea reglementării și administrării anumitor domenii ale politicii economice care, în alte țări, sunt reglementate de stat sau de piață. Banca Centrală Europeană (ECB), cu independența sa monetară, precum și entitățile europene de supervizare a concurenței respectă principiile politico-economice care sunt valabile și în Germania, fără să pună probleme pentru sistem. În plus, statul alocă o parte importantă din PIB pentru sistemul de securitate socială, conform prevederilor constituționale privind „condițiile de viață egale” în toate landurile statului german, prin intermediul unui sistem de redistribuire regională (Streeck 1995).

Evaluare

Sistemul economic german este o cale de mijloc între economia de piață anglo-saxonă și statul providențial scandinav (Schmidt 2000).

În Germania, relațiile de muncă sunt mai degrabă de lungă durată: angajații lucrează mai bine de zece ani la același angajator, în Marea Britanie, doar opt ani, iar în SUA, șapte ani (Streeck 1995). Relațiile de muncă de tip cooperativ, precum și un nivel ridicat de calificare a lucrătorilor contribuie la creșterea productivității, ceea ce a permis ca lucrătorii calificați să fie bine plătiți, iar timpul de lucru să scadă (Hassel 2006).

Din aceste motive, diferența dintre salarii este relativ redusă în Germania, iar lucrătorii calificați fac parte din clasa de mijloc, spre deosebire de situația din alte țări. Clasa de mijloc germană este dezvoltată: 66% din populație intră în această categorie, spre deosebire de 26% la britanici și 44% în SUA (Rössel 2005).

În contextul crizei economice, începând cu anii '90 a fost criticat și modelul german. În special campania electorală din 2005 le-a oferit ocazia conservatorilor să inițieze o dezbatere de fond despre faptul că Germania nu ar mai fi capabilă să fie competitivă pe plan internațional. Cu toate acestea, Germania a putut să demonstreze periodic că are un nivel de competitivitate ridicat și că este campioană la exporturi. Explicația constă în faptul că bunurile industriale germane sunt complexe și de înaltă calitate, în special în industria auto și a construcției de utilaje. În Germania, ponderea personalului ocupat în industrie este, în mod constant, de circa 10% peste celelalte țări OECD (Egle 2006: 292).

Germania		
PIB pe cap de locuitor 2008	29.100 €	PIB/loc. în standardul puterii de cumpărare (PPS); 1 PPS coresp. puterii de cumpărare a 1 € din media UE-27 (sursa: Eurostat)
Creștere economică medie, 1990–2007	1,4 %	Creșterea economică anuală medie pe cap de locuitor la prețuri constante (sursa: Human Development Index 2009, pg. 195)
Datoria publică, în 2008	65,9 %	Datoria publică în % din PIB (sursa: Ministerul Finanțelor din Germania, raportul lunar 12/2009, pg. 99)
Balanța contului curent 2008	6,4 %	Soldul balanței tuturor exporturilor și importurilor de bunuri în % din PIB (sursa: FMI. World Economic Outlook 10/2009, pg. 187)
Procentul de ocupare 2008	70,7 % (65,4 %)	Ponderea persoanelor ocupate (femei) în vârstă de 15–64 de ani, din totalul populației (sursa: Eurostat)
Rata șomajului 2008	7,3 %	Ponderea șomerilor din totalul populației ocupate (sursa: Eurostat)
Inegalitatea veniturilor măsurate în coeficientul GINI 2009	28,3 %	Indicele repartiției inegale a veniturilor, 100% = inegalitate maximă (sursa: Human Development Report 2009, pg. 195)
Venitul femeilor raportat la venitul bărbaților	59 %	Procentul veniturii realizat de femei în raport cu venitul bărbaților (sursa: Human Development Report 2009, pg. 186)
Indicele de sărăcie 2009	10,1 %	Indicele de sărăcie este format din diferiți indici (de ex. speranța de viață, rata de alfabetizare, accesul la servicii medicale), 0 = min. sărăciei, 100 = max. sărăciei (sursa: Human Development Report 2009, pg. 180)
Gradul de organizare sindicală 2007	19,9 %	Ponderea populației ocupate, organizată în sindicate (sursa: OECD)

6.4. Japonia

Werner Pascha

Japonia este considerată un caz tipic de economie de piață dirijată. Dintre economiile de piață dirijate, Hall/Soskice (2001: 34) clasează această țară printre cele care au tendința de formare de grupări (industriale). Aceasta înseamnă că anume coordonarea activităților economice se realizează prin intermediul grupurilor mixte de întreprinderi reprezentând mai multe ramuri industriale: în Japonia, acestea sunt denumite „keiretsu”.

*Japonia:
mult timp,
a fost un model
de bunăstare
economică și
echilibru social*

Precum Germania, Japonia a fost considerată în perioada postbelică drept un exemplu de țară care a reușit să asigure prosperitate economică și echilibru social (Kevenhörster/Pascha/Shire 2003).

Cel târziu odată cu criza economică de la începutul anilor '90, această aură s-a estompat. Criza economică a fost declanșată de sfârșitul himerei economice („bubble economy”), respectiv atunci când a „plesnit un balon de săpun speculativ”. La început ezitant, apoi tot mai amplu, au fost parcurse reforme pentru liberalizarea pieței, în special în timpul guvernului Koizumi (2001–2006).

Sistemul de finanțare

Sistemul de finanțare al Japoniei în perioada postbelică este unul axat pe bănci. Creditele bancare au constituit cele mai importante instrumente de finanțare a întreprinderilor pe parcursul mai multor decenii.

Băncile însele au fost în mare parte tributare creditelor din partea Băncii Centrale, ținând cont de lipsa de capital de la începutul perioadei postbelice. Prin intermediul băncii naționale japoneze, statul a continuat să aibă un rol important: atât în ceea ce privește băncile – direct – cât și întreprinderile (în mod indirect).

În ansamblu, marile companii au fost cele care au profitat de pe urma acestui sistem. Statul le facilita condiții adecvate (dobânzi convenabile la credite) dacă firmele își îndeplineau obiectivele strategice vizate. Urmările au fost o rată ridicată de investiții, precum și o creștere puternică, de care a putut beneficia și forța de muncă (Aoki/Saxonhouse 2000). Din anii '70 au început schimbările. Întreprinderile și băncile s-au putut decupla de la relația strânsă cu statul, în contextul internaționalizării și a liberalizării economice.

*Finanțarea
întreprinderilor
prin bănci*

În special întreprinderile mari au avut acces la finanțări prin intermediul pieței de capital. O consecință involuntară a acestei schimbări a fost apariția economiei de tip „balon de săpun” de la sfârșitul anilor '80 (Amyx 2004). În 1997, a fost adoptat pachetul de măsuri denumit „Big Bang”. Ideea era de a prezenta Japonia drept o piață financiară foarte atrăgătoare, datorită deschiderii și transparenței sale. Totuși, abia în anul 2003 a fost posibilă înlăturarea ultimelor consecințe târzii ale spargerii „balonului de săpun”.

Relațiile de muncă

Din perioada antebelică, în Japonia există elemente ale sistemului de muncă bazat pe relații profesionale pe termen lung. Acest sistem a atins apogeul în perioada postbelică (Demes 1998). Creșterile de salariu periodice, bonusurile semestriale în raport de evoluția activității de afaceri, prestațiile sociale atrăgătoare și bunele ocazii de promovare trebuiau să mențină lucrătorii calificați în întreprinderea lor.

Acest sistem a permis firmelor folosirea flexibilă a colaboratorilor demni de încredere, interesați de reușita întreprinderii pe termen lung. Totuși, au fost lucrătorii de sex masculin, cu activitate permanentă în întreprinderile mari cei care au profitat în primul rând de existența acestui sistem, în total aproximativ o treime din populația activă.

Un alt inconvenient a fost și acela că lucrătorii, chiar și cei foarte căutați, au devenit foarte dependenți de companiile lor. Experiența profesională era foarte strâns legată de firma în care lucrau. Drept urmare, mobilitatea între diferite firme era scăzută, numărul de ore suplimentare ridicat, iar detașările de personal nu respectau prea mult viața de familie.

Totuși, a fost benefic faptul că diferențele dintre salarii au rămas rezonabile în Japonia, chiar și cele dintre managementul de vârf și lucrătorii obișnuiți.

În Japonia au reușit să se impună în perioada postbelică sindicate de întreprindere. Chiar dacă au existat conflicte, conducerea firmei și sindicatele de întreprindere au reușit să ajungă la o înțelegere. Interesele lucrătorilor din întreprinderile mai mici sau ale persoanelor fără ocupație permanentă nu au reușit între timp să fie reprezentate. Pe ansamblu, rolul sindicatelor tinde să scadă din nou, pe fondul diferențelor tot mai mari între raporturile de muncă și între interesele angajaților.

*Condiții de muncă
pe termen lung...*

*... și partea lor
întunecată*

*Sindicate
de întreprindere*

Regresul se manifestă și în sistemul raporturilor de muncă pe termen lung (Haak 2006). În perioada de criză din anii '90, au fost afectați mai ales colaboratorii mai înaintați în vârstă și bine plătiți. În schimb, a crescut importanța relațiilor de muncă nepermanente, cum ar fi programul parțial de lucru sau leasingul de personal. Salariul mediu nu a crescut din 2003, în ciuda situației economiei relativ bune.

*Formare
generală
publică...*

Sistem școlar și sistem de formare

De la sfârșitul sec. al XIX-lea, statul japonez a asigurat educația școlară primară în instituții de stat. Între timp, aproape toți adolescenții finalizează mai mult decât cei nouă ani de școlarizare obligatorie. Pentru mult timp, obiectivele educației școlare au fost hărnicia și perseverența, atașamentul față de societate, transmiterea de cunoștințe esențiale, fără a susține creativitatea și fără a lucra la autonomia personalității proprii (Münch/Eswein 1998). În felul acesta, absolvenții erau perfect pregătiți pentru firmele care doreau să asigure în regie proprie transmiterea de cunoștințe specifice întreprinderii.

*... și specializare
în întreprindere*

În întreprindere sunt reglementate, de obicei, diferite activități („rotație pe posturi“, „formare continuă la locul de muncă“), competențele dobândite fiind atât de specifice, încât mutarea la alt angajator este cu greu posibilă. O altă caracteristică a sistemului de educație rezidă din faptul că se poate face o „sortare“ a adolescenților, în funcție de performanțele acestora, în sensul mai sus descris. Pe baza acestei funcții de filtrare, întreprinderile mari, care plătesc salarii mari, pot identifica cu ușurință acei candidați care sunt cei mai buni, în timp ce absolvenții de școală mai puțin bine poziționați trebuie să se mulțumească cu posturile mai puțin bine plătite.

De ceva timp încoace, a crescut îngrijorarea că nu poate fi obținută o poziție la vârful progresului tehnic și organizatoric cu angajați harnici, dar puțin creativi. Totodată, focalizarea exclusiv pe cei care intră pe piața muncii este adaptată realităților unei societăți care îmbătrânește rapid. Școlile și universitățile trebuie să dezvolte subiecte care să stimuleze creativitatea și individualitatea, cât și să propună cursuri suplimentare pentru persoanele mai înaintate în vârstă. Totodată, firmele încearcă să se detașeze de formele de gândire tradiționale și de măsurile de calificare internă moștenite din trecut. Angajarea de absolvenți din străinătate și acceptarea femeilor calificate la nivel de management reprezintă încă provocări majore.

Relațiile dintre întreprinderi

Legăturile dintre întreprinderile japoneze sunt variate, unii observatori vorbind chiar despre o economie în rețea (Lincoln/Gerlach 2004). Concentrările orizontale mixte, cum sunt Mitsubishi sau Sumitomo, sunt compuse din întreprinderi aparținând unor ramuri diferite. Acestea au legături unele cu altele în ceea ce privește schimbul de personal, capitalul și alte mecanisme. Avantajele concurențiale importante față de alte grupări de întreprinderi s-au conturat fără să se piardă specializările de ramură mai vechi.

Concentrările verticale de grupări de întreprinderi prezintă legături pe toată întinderea lanțului creării de valoare. Societatea-mamă, Toyota spre exemplu, poate asigura calitatea montajului final și este responsabilă pentru chestiuni de ordin strategic, în timp ce o primă grupare de furnizori preia componentele centrale ale sistemului. Nivelurile inferioare ale furnizorilor preponderent mici se ocupă de componente individuale. Astfel de piramide de furnizori reușesc să ajungă la flexibilitate și versatilitate, chiar dacă nivelurile inferioare trebuie să suporte sarcini apreciabile în caz de dificultăți economice.

Alte relații între bănci și întreprinderi rezultă prin intermediul sistemului financiar axat pe credite. În perioada postbelică, băncile au exercitat o funcție de supervizare ca bănci personale ale întreprinderilor, așa încât, frecvent, au avut o importanță mai mare decât acționarii. Sistemul japonez de gestiune a întreprinderii se caracteriza prin ierarhia managerilor pe plan intern și influența băncilor în plan extern (Dirks/Otto 1998). Dacă o întreprindere ajungea să aibă dificultăți, băncile trebuiau să intervină în sprijinul acesteia, pentru a putea fi evitate crizele de sistem. În contrapartidă, statul trebuia să asigure o garanție de existență, chiar pentru instituțiile bancare cele mai slabe. Datorită relațiilor personale dintre bănci și întreprinderi, parțial și cu funcționarii abilitați, au fost posibile strategii gândite pe termen lung. Pe de altă parte însă puteau exista și înțelegeri problematice, ajungându-se până la corupție.

Între timp, sistemul a ajuns sub presiune considerabilă. Dependența crescândă față de piața internațională de capital obligă întreprinderile să-și prezinte relațiile și modul de gestiune în mod mai transparent. În acest fel, există pericolul ca întreprinderile japoneze să trebuiască să ia măsuri pe termen scurt la fel ca multe firme din Occident. Pe acest fond, se pierd avantajele orientate pe termen lung și bazate în special pe relații de încredere.

Evaluare

Capitalismul japonez, coordonat și axat pe formarea de grupări, a fost cel mai potrivit în perioada postbelică pentru dezvoltarea optimă a forțelor din sectorul industrial japonez. A reușit în mod deosebit să amelioreze progresiv produsele industriale standardizate și să plaseze pe piața mondială mari cantități de produse de bună calitate, concomitent cu creșterea continuă a productivității. Finanțarea și controlul bancar au făcut posibilă stabilirea de strategii pe termen lung. Conglomerate puternice de întreprinderi au organizat resursele necesare pentru aceste strategii. Lucrători harnici au transpus strategiile în practică. Sistemul educativ a pus la dispoziție un număr mare de astfel de lucrători.

Acest mecanism a condus la apariția unor probleme sociale și politice, cum ar fi diferențe între întreprinderile mari și mici, șanse reduse de dezvoltare personală, o anumită propensiune pentru corupție. Dar pe ansamblu, cei mai mulți cetățeni au putut profita de pe urma avântului general al economiei.

Ca urmare a internaționalizării și a progresului tehnic și organizațional, sistemul și-a atins limitele între timp. Echilibrul social este subminat, supunând guvernul unor presiuni apreciabile – acesta fiind unul dintre motivele importante pentru instabilitatea guvernamentală după plecarea lui Koizumi, reformatorul pieței.

Între timp, se pune problema în ce măsură se îndreaptă sistemul economic japonez tot mai mult spre modelul nederijat, de inspirație anglo-americană (Dore 2000, Pascha 2004, Streeck/Yamamura 2003). Cel mai important indiciu este evoluția de la nivelul conducerii întreprinderii. În mod deosebit, sunt slab reprezentate până acum situațiile specifice modelului nederijat: orientarea spre piața de capital, concomitent cu politica de personal axată pe piață, precum și transparența structurilor de coordonare a întreprinderii. Domină mai degrabă formele intermediare, de exemplu integrarea unei politici de personal mai deschise într-un model postbelic cu caracter tradițional (Aoki/Jackson/Miyajima 2007).

Încă nu a fost găsit un sistem general nou și coerent intern.

Japonia		
PIB pe cap de locuitor 2008	27.800€	PIB/loc. în standardul puterii de cumpărare (PPS); 1 PPS coresp. puterii de cumpărare a 1 € din media UE-27 (sursa: Eurostat)
Creștere economică medie, 1990–2007	1,0 %	Creșterea economică anuală medie pe cap de locuitor la prețuri constante (sursa: Human Development Index 2009, pg. 195)
Datoria publică, în 2008	173,1 %	Datoria publică în % din PIB (sursa: Ministerul Finanțelor din Germania, raportul lunar 12/2009, pg. 99)
Balanța contului curent 2008	3,2 %	Soldul balanței tuturor exporturilor și importurilor de bunuri în % din PIB (sursa: FMI. World Economic Outlook 10/2009, pg. 187)
Procentul de ocupare 2008	70,7 % (59,7 %)	Ponderea persoanelor ocupate (femei) în vârstă de 15–64 de ani, din totalul populației (sursa: Eurostat)
Rata șomajului 2008	4,0 %	Ponderea șomerilor din totalul populației ocupate (sursa: Eurostat)
Inegalitatea veniturilor măsurate în coeficientul GINI 2009	24,9 %	Indicele repartiției inegale a veniturilor, 100% = inegalitate maximă (sursa: Human Development Report 2009, pg. 195)
Venitul femeilor raportat la venitul bărbaților	45 %	Procentul veniturii realizat de femei în raport cu venitul bărbaților (sursa: Human Development Report 2009, pg. 186)
Indicele de sărăcie 2009	11,6 %	Indicele de sărăcie este format din diferiți indici (de ex. speranța de viață, rata de alfabetizare, accesul la servicii medicale), 0 = min. sărăciei, 100 = max. sărăciei (sursa: Human Development Report 2009, pg. 180)
Gradul de organizare sindicală 2007	18,3 %	Ponderea populației ocupate, organizată în sindicate (sursa: OECD)

6.5. Suedia

Erik Gurgsdies

*Ocupare deplină
printr-o
„politică salarială
solidară”*

Modelul Rehn-Meidner

Economia suedeză se bazează pe ceea ce denumim modelul Rehn-Meidner, după numele celor doi economiști specialiști în sindicalism: Gösta Rehn și Rudolf Meidner. În 1951, cei doi au dezvoltat un model economic general destinat să reconcilieze ocuparea deplină cu o „politică salarială bazată pe solidaritate”, fără să genereze procese inflaționiste.

Ideea inițială era aceea că ocuparea deplină de durată nu se poate realiza printr-o cerere agregată ridicată, fie că este generată de o evoluție favorabilă a economiei globale, fie de programe naționale de stimulare economică. Deoarece diferitele ramuri ale economiei evoluează mereu în ritmuri diferite, o cerere agregată ridicată continuu duce rapid la apariția de blocaje în anumite sectoare. Pentru a putea continua creșterea, acolo unde se produce impasul se încearcă racolarea de lucrători din alte sectoare. În cazul ocupării depline, acest lucru este posibil numai prin propuneri salariale superioare salariilor existente, ceea ce conduce la creșterea prețurilor în acele sectoare. Aceasta va antrena - pentru echilibrarea puterii de cumpărare pierdute – creșteri salariale în celelalte branșe, implicând astfel creșteri generale ale prețurilor și, prin urmare, evoluții inflaționiste în ansamblul economiei.

Politica salarială solidară

O altă dificultate rezida din faptul că, până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, sindicatul lucrătorilor suedezi a urmărit o așa numită „politică salarială solidară”. Aceasta urmărea două obiective esențiale: „salariu egal pentru muncă egală”, orientarea făcându-se în funcție de evoluția productivității medii a muncii, și reducerea globală a decalajului dintre salarii pentru diferitele activități. Condiția pentru atingerea acestor obiective era acordarea de prioritate negocierilor salariale la nivel central în dauna nivelurilor imediat inferioare.

Pentru a evita pierderea rezultatelor „politicii salariale solidare” în urma inflației, modelul Rehn-Meidner recomandă o politică financiară publică restrictivă în scopul limitării cererii agregate cu ajutorul surplusurilor bugetare.

*Avantaje și
dezavantaje
în modelul
Rehn-Meidner*

Un astfel de concept de politică economică împinge întreprinderile cu productivitate redusă într-o dublă defensivă: pe de-o parte, se confruntă cu probleme de desfacere ca urmare a propriei structuri deteriorate a costurilor și prețurilor, în condiții de cerere medie, iar pe de altă parte, „politica salarială solidară” exacerbează situația deja problematică a costurilor și concurenței, impunând exigențe salariale corespunzătoare evoluției productivității medii a muncii în toate ramurile și în toate întreprinderile.

În oglindă, această situație favorizează întreprinderile cu productivitate ridicată în dublu sens: pe de-o parte, ele răspund unei cereri suficiente grație unui bun nivel al costurilor și, în consecință, unor condiții favorabile de stabilire a prețurilor. Pe de altă parte, înțelegerile de ordin salarial sunt deliberat bazate pe productivitatea medie, astfel creând un anumit spațiu de manevră ca rezultat al productivității înalte. În acest fel, întreprinderile respective beneficiază de un aport suplimentar de capital pentru crearea de locuri de muncă de înaltă productivitate.

Marii perdanți ai acestei politici financiare publice restrictive și ai „politicii salariale solidară” sunt întreprinderile cu productivitate redusă, precum și lucrătorii acestora. Șomajul care rezultă nu este considerat în mod defensiv drept o problemă publică, ci mai degrabă de manieră ofensivă, drept o misiune publică de adaptare structurală. În perioada care a urmat, a fost dezvoltată o „politică selectivă a pieței muncii”, tot mai extinsă și rafinată. Grație multiplelor activități de formare și a sprijinului pentru mutare au fost căutate căi de calificare a persoanelor aflate în șomaj și a celor care căutau să intre pe piața muncii pentru prima dată sau după o perioadă de întrerupere pentru ocupațiile productive, și asta înseamnă pentru ocupațiile bine plătite.

În modelul Rehn-Meidner își fac efectul politica fiscală restrictivă, „politica salarială solidară” și „politica selectivă a pieței muncii” în direcția unei permanente înnoiri și adaptări structurale a economiei suedeze. Modelul funcționează din anii '60 – când mai mult, când mai puțin – ca linie directoare a politicii economice suedeze. În felul acesta, a conferit modelului economic suedez în ansamblul său o „coerență conceptuală [unitate în gândire] și un grad de acceptare politică care nu au putut fi obținute, nici măcar cu aproximație, în nici una dintre țările cu care se face comparația” (Scharpf 1987: 119). Această constatare din 1987 îi aparține lui Fritz W. Scharpf după compararea politicii social-democrate din Germania, Marea Britanie, Austria și Suedia. Constatarea sa continuă să fie valabilă și astăzi.

Presiune pe
întreprinderile
cu producție
redușă

Favorizarea
întreprinderilor
cu productivitate
ridică

Șomajul este
considerat de
manieră ofensivă
drept o misiune
de adaptare
structurală

Grad ridicat de
acceptare a
modelului suedez

Cu toate că piața internă este una restrânsă, cu mai puțin de 10 milioane de locuitori, Suedia a reușit să mențină o economie puternic concurențială pe piața mondială, în ciuda tuturor dificultăților globalizării. Totodată, și-a intensificat schimbul de bunuri și servicii. Între timp, țara exportă jumătate din produsul său intern brut.

Sistemul de finanțare și structura proprietarilor

În Suedia, finanțarea întreprinderilor se compune din diferite elemente. În primul rând, este sistemul bine conturat al băncilor de întreprindere. Aceștia i se adaugă elemente de finanțare prin intermediul pieței acțiunilor. Numai că aici trebuie ținut cont de particularitatea Suediei, unde întreprinderile dispun de proprietate încrucișată de acțiuni. Caracteristica finanțării întreprinderilor din Suedia rezidă, global, dintr-o perspectivă gândită pe termen lung. Sistemul de finanțare suedez se aseamănă sistemului de finanțare care, pentru mult timp, a purtat marca dată de Germania, prin conceptul de „capitalism renan”.

Sistemul de formare

Suedia a recunoscut din timp că educația este principala „materie primă” a unei economii concurențiale puternice într-o economie globalizată. Formarea profesională suedeză se realizează în ciclul secundar de educație (între anii 16 și 20). Aproape toți elevii merg de bunăvoie ale aceste cursuri. În paralel cu pregătirea universitară, există 14 programe naționale pentru formare profesională specifică.

Un principiu fundamental al politicii de formare suedeză a fost și este evitarea, pe cât posibil, a impasurilor educative. Din acest motiv, chiar și formarea profesională specifică este completată cu un conținut general, pentru ca la finalizarea pregătirii profesionale să fie deschisă calea pentru studiile generaliste. Spre exemplu, în 2006, procentul de reușită la bacalaureat a fost de 94,6 %.

O altă caracteristică o reprezintă posibilitățile multiple de formare pe parcursul întregii vieți profesionale. Am explicat că obiectivul politicii economice și de ocupare din Suedia nu este cel de asigurare a protecției unui anumit loc de muncă existent. Contează mai mult ca omul, în contextul concurenței internaționale, să fie capabil să ocupe locurile de muncă productive și să fie apt să facă față concurenței. Din acest motiv, conținutul educațional generalist și cel specific din sistemul educațional sunt strâns legate și destinate întregii populații.

Relațiile de muncă

Atunci când a devenit evident că social-democrații nu vor putea fi înlăturați din posturile guvernamentale, angajatorii au acceptat sindicatele ca parteneri de negociere cu drepturile depline în ceea ce s-a numit acordul principal de la Saltsjöbaden din anul 1938.

Prin acest acord, statul trebuia să fie cât mai puțin implicat în reglementările privind piața muncii. Iar acest demers a reușit timp de 30 de ani. Piața muncii era stabilizată, gestionarea evoluției salariilor era asigurată centralizat prin contracte colective. Cu alte cuvinte, nu exista practic nici un fel de legislație privind piața muncii.

Această perioadă a cooperării a fost urmată, de la începutul anilor '70 până în 1998 de una a confruntărilor. Sistemul centralizat de negociere salarială se dezintegra tot mai mult. În special ca rezultat al constrângerilor impuse de Pactul de Stabilitate și Creștere în urma aderării la UE a devenit clar pentru ambele părți că sistemul negocierilor salariale trebuie așezat pe o bază nouă. La inițiativa guvernului social-democrat cele mai importante sindicate și patronate din industrie au încheiat în anul 1998 un așa-numit „Acord colectiv pentru industrie”.

Acest contract colectiv pentru industrie se bazează pe mai mulți piloni. În primul rând, există un ansamblu de reguli care vizează reducerea la minimum a perioadelor în care nu există acord și deci a situațiilor de conflict. Din acest motiv, este necesar ca înaintea expirării contractului colectiv vechi să înceapă negocierile pentru cel nou. În al doilea rând, sunt numiți mediatori imparțiali, desemnați public, care trebuie să influențeze negocierile în direcția unor acorduri „în baza normelor UE”. În al treilea rând, a fost revitalizată ideea că sectorul privat orientat pe exporturi să servească drept ghid pentru fixarea salariilor. Porțiuni substanțiale din acordul colectiv pentru industrie au fost adoptate mai târziu pentru sectorul public.

În Suedia, sindicatele au o poziție extrem de puternică și un grad ridicat de organizare, de peste 70 % la ora actuală. Evident că participarea lucrătorilor la adoptarea deciziilor în întreprindere este asigurată tot prin intermediul sindicatelor. Suedia nu cunoaște însă sistemul german al dublei reprezentări, prin intermediul comitetelor de întreprindere.

*Sindicatele și
angajatorii
pe picior
de egalitate*

Evitarea conflictelor

Spre deosebire de Germania, nici co-decizia nu este instituționalizată prin lege.

Calea aleasă în Suedia a fost să se acorde sindicatelor dreptul de negociere cu privire la orice chestiune privind co-decizia. În caz de conflicte privind co-decizia există un drept la grevă chiar pe durata contractului colectiv (privind salariile).

Relațiile dintre întreprinderi

Nu doar sindicatele, ci și patronatele prezintă un grad ridicat de organizare în Suedia. Una dintre condițiile esențiale pentru succesul acordurilor mai sus menționate dintre patronate și sindicate a fost existența unor parteneri puternici de ambele părți. O altă caracteristică suedeză sunt legăturile puternice dintre capitalurile întreprinderilor. Pe lângă relațiile de piață, există diverse tipuri de rețele informaționale de afaceri, fie pentru obținerea de capital pentru companii, fie în scopul asigurării transferului de tehnologie în cazul cooperărilor între firme.

Evaluare

Dintre toate țările avute în vedere în acest volum, Suedia este cea mai apropiată de tipul ideal al unei economii de piață dirijate. Economia suedeză se caracterizează prin faptul că angajatorii și lucrătorii cooperează intens la determinarea salariilor. De asemenea, ambii parteneri de pe piața sunt implicați în misiunea publică de formare profesională, finanțarea întreprinderii se compune dintr-un amestec de sistem de bănci de întreprindere, proprietate încrucișată de acțiuni și de rețele informaționale de afaceri, în ceea ce privește obținerea capitalului pentru companii. Aceste rețele informaționale pentru transferul de tehnologie sunt folosite și pentru stabilirea de cooperări între firme.

Suedia este un caz particular, remarcabil prin faptul că, grație sistemului său de economie dirijată și a statului providențial efectiv, țara este capabilă să combine o creștere economică ridicată, o repartiție justă a prosperității și o rată scăzută a șomajului. În comparație cu SUA, Marea Britanie, Germania și Japonia, Suedia este țara care corespunde cel mai bine aspirațiilor democrației sociale.

Suedia		
PIB pe cap de locuitor 2008	30.100 €	PIB/loc. în standardul puterii de cumpărare (PPS); 1 PPS coresp. puterii de cumpărare a 1 € din media UE-27 (sursa: Eurostat)
Creștere economică medie, 1990–2007	2,3 %	Creșterea economică anuală medie pe cap de locuitor la prețuri constante (sursa: Human Development Index 2009, pg. 195)
Datoria publică, în 2008	38,0 %	Datoria publică în % din PIB (sursa: Ministerul Finanțelor din Germania, raportul lunar 12/2009, pg. 99)
Balanța contului curent 2008	7,8 %	Soldul balanței tuturor exporturilor și importurilor de bunuri în % din PIB (sursa: FMI. World Economic Outlook 10/2009, pg. 187)
Procentul de ocupare 2008	74,3 % (71,8 %)	Ponderea persoanelor ocupate (femei) în vârstă de 15–64 de ani, din totalul populației (sursa: Eurostat)
Rata șomajului 2008	6,2 %	Ponderea șomerilor din totalul populației ocupate (sursa: Eurostat)
Inegalitatea veniturilor măsurate în coeficientul GINI 2009	25 %	Indicele repartiției inegale a veniturilor, 100% = inegalitate maximă (sursa: Human Development Report 2009, pg. 195)
Venitul femeilor raportat la venitul bărbaților	67 %	Procentul veniturii realizat de femei în raport cu venitul bărbaților (sursa: Human Development Report 2009, pg. 186)
Indicele de sărăcie 2009	6,0 %	Indicele de sărăcie este format din diferiți indici (de ex. speranța de viață, rata de alfabetizare, accesul la servicii medicale), 0 = min. sărăciei, 100 = max. sărăciei (sursa: Human Development Report 2009, pg. 180)
Gradul de organizare sindicală 2007	70,8 %	Ponderea populației ocupate, organizată în sindicate (sursa: OECD)

7. POLITICI ECONOMICE: EXEMPLE DIN PRACTICA CURENTĂ

Socio-psihologul Kurt Lewin i se atribuie afirmația: „Nimic nu este mai practic decât o teorie bună“. Pentru a clarifica relevanța practică a teoriilor prezentate în capitolele precedente cu privire la aspecte ce țin de economie și de democrația socială au fost incluse exemple practice în textul de mai jos.

În acest capitol care încheie manualul de față, exemplele practice sunt preluate și din câteva domenii controversate politic, pentru a putea înțelege în ce măsură valorile fundamentale ale democrației sociale se reflectă în proiectele de politică economică ale politicii cotidiene și în ce măsură principiile sale de politică economică servesc drept bază pentru acest cotidian.

În această serie de manuale, nici un volum nu este dedicat special politicii pieței muncii, deoarece acest domeniu politic vital pentru democrația socială este tratat ca subiect transversal în toate manualele. Evident că politica pieței muncii ocupă un loc parte în volumul de față consacrat subiectului „Economie și democrație socială“.

În acest sens, sunt aduse în discuție două exemple practice cu privire la „munca decentă“ și „salariul minim“.

Culegerea noastră include contribuții de la autori foarte diverși, care prezintă perspective diferite. Exemplele nu pot oferi răspunsuri definitive pentru contexte aflate permanent în plină evoluție, ci încearcă să fie o sursă de idei pentru cititor și să incite la reflecție.

În acest capitol, exemplele din practică

- se referă la politica industrială ecologică: cum pot fi create, cu sprijin din partea statului, piețe cu rol de promovare a inovației, creșterii și ocupării;
- se referă la bugetul statului: în ce condiții poate fi oportună contractarea de credite pentru bugetele publice, în cadrul unei politici de investiții;
- se referă la privatizări: ce avantaje pot crea acestea, cum trebuie ele prezentate în plan politic, precum și în ce caz ar trebui evitate acestea;
- se referă la muncă decentă și co-decizie: cele două aspecte sunt legate între ele și reprezintă aspecte centrale pentru democrația socială;
- se referă la salariile minime: acestea sunt necesare pentru limitarea precarității relațiilor de muncă și mai ales când este vorba despre aspectele de gen.

7.1. Politica industrială ecologică

O politică a creșterii pentru un viitor durabil¹⁷

Peter Franz, Florian Mayer și Stefan Tidow

Ecologia devine în sec. al XXI-lea un factor de progres pentru economie. Cererea de energie și de materii prime a crescut enorm în ultimii ani și va continua să crească. În următoarele patru decade, numărul de locuitori ai Terrei va crește de la actualmente șase miliarde la nouă miliarde de oameni. Numărul celor care trăiesc în societăți industriale se va tripla, cu alte cuvinte va crește drastic necesarul de produse de consum de fabricație industrială. Există prognoze conform cărora clasa de mijloc cu putere de cumpărare și cu predispoziție pentru consum se va dubla în următorii trei ani în Brazilia, Rusia, India și China. Numai că materiile prime ale planetei noastre sunt limitate, la fel ca suprafețele care trebuie cultivate și exploatate. Aerul și apa sunt resurse prețioase. Iar energia nu este nici ea inepuizabilă, cel puțin cea care provine din surse convenționale, aceasta având actualmente ponderea cea mai mare în exploatare.

Pe scurt: există implicații tot mai strânse între provocările ecologice și economice. Au trecut vremurile în care mediul și economia erau considerate domenii opuse. Ceea ce se impune din punct de vedere ecologic, este tot mai necesar din perspectivă economică, dar nu numai sub aspectul unei necesități economice, ci și în planul economiei întreprinderii, la nivel microeconomic. Sir Nicholas Stern, fostul economist șef al Băncii Mondiale, estimează costurile economice ale unor schimbări climatice necontrolate la până la 20% din PIB-ul mondial.

Această schimbare în raportul dintre economie și ecologie are urmări nemijlocite pentru politică. Am putea spune chiar că politica mediului a devenit tot mai mult o politică economică. Această evoluție corespunde strategiei politicii industriale ecologice a lumii industriale și suportă consecințele: problemele de energie și resurse au devenit chestiuni cruciale în plan economic și social, precum și din punct de vedere al politicii mediului – la nivel național și global.

---

¹⁷ Informații suplimentare cu privire la legătura strânsă dintre ecologie și economie oferă raportul „Economia Verde” publicat în 2009 în comun de Ministerul Mediului și Biroul pentru Mediu din Germania: www.umweltwirtschaftsbericht.de

► Politica de dezvoltare durabilă devine parte a agendei pentru inovație, creștere și ocupare

Politica industrială ecologică îmbină o strategie de modernizare ecologico-economică pentru mai multă sustenabilitate cu o strategie de specializare ecologico-economică. Nu este doar un răspuns ideologic la provocările epocii noastre, ci marchează o cale pragmatică, orientată spre realizarea obiectivelor definite.

În fond, este vorba despre două lucruri. În primul rând, reformarea economiei noastre în sensul respectării sustenabilității. Aceasta este o problemă a structurilor de producție – așadar, o chestiune de eficiență energetică și a resurselor. Nu vorbim doar despre o utilizare mai eficientă, ci și despre trecerea la materiile prime regenerabile. Carburanții de astăzi se pot produce nu doar din petrol, ci și din biomasă, din plastic și materiale moderne. De asemenea, se pune problema unei mai bune utilizări – din perspectiva politicii energetice – a așa numitelor surse de energie regenerabile, adică soare, vânt, apă, energie geotermală și biomasă, precum și a valorificării lor depline. Această politică nu are alternativă pe termen lung. Este singura posibilitate de a ieși din dilema structurală a resurselor naturale limitate și a cererii crescânde și de a decupla creșterea de consumul de resurse. Politica industrială ecologică nu se reduce doar la această schimbare, ci – în al doilea rând – privește folosirea optimă a oportunităților practice ivite pentru economie. Tocmai fiindcă peste tot în lume se scumpește energia, iar materiile prime devin tot mai rare, tehnologiile verzi dobândesc un potențial enorm, făcându-le cu adevărat liderii de piață ai viitorului. Tehnologiile eficienței și tehnologiile de mediu devin tehnologii-cheie.

Consultanți de management estimează că piața mondială pentru tehnologii de mediu valorează deja 1.000 de miliarde de euro. Conform pronosticurilor, valoarea acesteia va crește de mai mult de două ori, ajungând în 2020 la peste 2.000 de miliarde de euro. Germania este deja principalul exportator de produse ecologice și lider de piață în multe domenii tehnologice. Acestea sunt condiții excelente de start pentru a putea profita și în viitor de piețele ecologice, presupunând că va reuși să se mențină la nivelul tehnologiilor de vârf. Cu toate acestea, experiența arată că totul depinde de o politică ambițioasă de mediu, care să devină un motor al modernizării și care să stabilească exigențe ridicate pentru procesele de producție și pentru produse.

Politica industrială ecologică va conduce și la o îmbinare a celor două dimensiuni. În acest scop, este nevoie de un stat care formulează obiective ambițioase și stabilește condițiile generale corecte, un stat care face muncă de pionierat, arătând calea de urmat, iar dacă este necesar, pornind primul la drum. Piața reacționează și ea tot mai mult la realitățile în schimbare, însă este încă prea lentă în multe aspecte. Până acum, piața nu a reușit să anticipeze în mod satisfăcător nici provocările, nici oportunitățile. Dacă luăm în serios ce ne spune știința cu privire la schimbările climatice, înseamnă că mai rămân doar câțiva ani la dispoziție pentru a schimba direcția. În orice caz, timpul este prea scurt pentru a-l pierde cu dezbateri „de fond” fără consecințe referitoare la demersul politic. Este nevoie de un mix pragmatic de instrumente și abordări politice variate, precum și de o abordare inteligentă a politicii de mediu cu politica inovației, în contextul creat de ineficacitatea pieței și cea a statului. În acest scop, statul trebuie să utilizeze numeroasele instrumente politice și economice, precum și să le raporteze pe acestea unele la altele, așa încât să fie generate inovații, să fie aplicate tehnologii eco-eficiente, să fie asigurate impulsuri pentru o restructurare a economiei și a societății în sensul utilizării și exploatării energiei și a resurselor, precum și pentru ca, în același timp, să fie stimulate creșterea și ocuparea.

➤ Principiile politicii industriale ecologice

Abordarea politicii industriale ecologice se caracterizează prin combinarea mai multor aspecte.

1. Trebuie combinate inteligent instrumentele care privesc atât oferta, cât și cererea. Frecvent, cele două politici sunt considerate a fi două poziții contradictorii ireconciliabile. Totuși, cercetări în domeniul inovației arată că cea mai bună premisă pentru promovarea tehnologiilor inovatoare și de impunere a acestora pe piață este interacțiunea dintre un bun cadru de politică a ofertei și o cerere activatoare. Dar asta nu se întâmplă decât dacă politica ia în calcul concomitent și oferta și cererea.

2. Condițiile-cadru calculabile sunt la fel de importante ca definirea și exprimarea clară de obiective ambițioase. Companiile trebuie să fie în temă. Cu alte cuvinte, politica nu are voie să acționeze arbitrar. În același timp însă, siguranța unei bune planificări nu trebuie să conducă companiile să se culce pe lauri sau să refuze

provocările viitorului. Concurența nu doarme niciodată. Economii emergente asiatice fac presiune asupra piețelor globale. Obiective ambițioase, care să fie și predicibile pe termen lung, sunt o componentă importantă a unei politici care urmărește echilibrul dintre capacitatea de planificare și dinamism.

Un alt exemplu este abordarea de tip „top runner” - axată permanent pe cel mai înalt nivel al tehnologiei. Companiilor le poate fi solicitat, prin urmare, să facă ceea ce este fezabil și realizabil, dar complacerea nu este o opțiune.

3. Prețurile trebuie să „spună adevărul”, fără să submineze competitivitatea. Prețurile sunt instrumente importante pentru măsurarea rărității produselor și nu trebuie să mai ascundă adevărul ecologic. Internalizarea costurilor externe și piețele funcționale sunt elemente de susținere importante pentru o politică industrială ecologică. Includerea „costurilor reale” în prețuri continuă să nu fie facilă în practică, spre exemplu atunci când costurile nu sunt luate în considerare în contextul condițiilor internaționale de competitivitate ori când se pune problema realizării unei calculații dificile, cum ar fi cea a costurilor care se creează abia în viitor.

4. Cercetarea trebuie să fie deschisă față de tehnologie și, în același timp, să promoveze progresul și să arate direcția. Nimeni nu știe astăzi ce soluții tehnologice se vor impune în viitor. Din acest motiv, politica trebuie să manifeste deschidere față de tehnologie și să nu mizeze pe o singură carte. O politică axată pe „technology forcing”, pe îmbunătățirea eficienței tehnologice, mizează pe obiective ambițioase, dar nu vede și strategiile pentru atingerea acestor obiective. De asemenea, există linii tehnologice concrete pe care piața nu le dezvoltă singură, dar care promit să rezolve multe probleme. Politica de stat în materie de cercetare și tehnologie trebuie să le recunoască și să își asume responsabilități investind în proiecte-pilot experimentale, cât și în proiecte exemplare, cu valoare simbolică majoră.

5. Abordările orizontale și politicile sectoriale trebuie să se completeze. Condițiile cadru trebuie formulate de așa manieră încât să imprime un curs de inovație ecologică în ansamblul economiei. Nu se pune aici doar o problemă de reglementare a politicii de mediu, ci și de configurare a competiției, a fiscalității și a politicii economice. De aceea, este nevoie de o infrastructură performantă, modernă, în acord cu normele de mediu, precum și de lucrători calificați.

Această dimensiune orizontală este importantă. Însă vor exista întotdeauna domenii în care transformarea structurală va trebui forțată într-un sector sau altul. Asta implică promovarea țintită de tehnologii și industrii-cheie, pentru că nu va fi posibilă spargerea unor structuri de piață decrepite și anchilozate sau asigurarea ca interesele strategice pe termen lung să joace un rol în competiția internațională; mai mult, salturile tehnologice nu pot fi inițiate doar prin intervenție la nivelul cadrului general. O restructurare a societății industriale axată pe resurse necesită nu doar întreprinzători inovatori și un stat pionier, ci și lucrători performanți cu locuri de muncă decentă, precum și consumatori activi care, prin cererea lor, dau impulsuri importante modernizării „de jos în sus”. În fine, este nevoie de un nou „New Deal” al tuturor celor implicați, pentru a putea face față provocărilor unei lumi aflate în transformare și pentru a impune o strategie ecologică și economică de modernizare.

Arena politică și economică s-a schimbat considerabil. Este clar că economia și ecologia sunt mai mult ca oricând legate între ele, iar o Germanie care dorește să se profileze ca locație de afaceri favorabilă are nevoie de o producție industrială în acord cu normele de mediu și sociale, cu produse și servicii durabile, lucrători bine calificați și formare de calitate. Iar politica industrială ecologică dorește să investească în această înnoire.

7.2. Politica bugetară: ce datorăm Germaniei

*Michael Dauderstädt*¹⁸

Datoria statului german a ajuns la peste 1,5 trilioane de euro. Serviciul datoriei publice consumă o parte importantă din impozite sau necesită o îndatorare suplimentară. Se spune că această datorie grevează asupra generațiilor viitoare, ele fiind cele care trebuie să o plătească. Acesta este motivul pentru care în dezbaterile publice sunt avute în vedere concepte privind stoparea creșterii datoriei publice (*Schuldenbremse*, adică „frânarea datoriilor”).

---

¹⁸ Acest text reprezintă versiunea scurtă și revizuită, în lumina crizei pieței financiare din 2008, a publicației „Was wir Deutschland schulden” (Ce datorăm Germaniei), WISO, august 2007.

Astfel de concepte coincid cu filozofia fundamentală a Pactului european de Stabilitate și Creștere, care pornește tot de la principiul conform căruia, pe termen lung, dincolo de ciclul economic, nu se poate produce o nouă îndatorare. O politică financiară inteligentă, în sensul însănătoșirii și al relansării investițiilor, ar trebui, în paralel cu efortul reducerii datoriei, să mențină și opțiunea unei politici active de redresare economică.

În plan politic și economic, trebuie făcută diferența între două dimensiuni ale îndatorării statului: deficitul rezultat ca o consecință a unor factori economici conjuncturali și îndatorarea pe termen lung, în vederea finanțării investițiilor care promovează creșterea. Pentru cei mai mulți economiști ambele dimensiuni sunt discutabile pentru semnificațiile lor, dacă nu și pentru amploarea lor.

➤ Creștere prin îndatorare?

În perioade de recesiune economică, încasările statului se diminuează, în timp ce cheltuielile, mai ales cele pentru asigurarea de șomaj cresc. Deficitul care rezultă de regulă stabilizează cererea, altfel în pericol de prăbușire. Acești stabilizatori automați sunt considerați rezonabili și utili de către cele mai multe dintre conceptele moderne de consolidare bugetară, printre altele și de către Pactul european de Stabilitate și Creștere. În Germania, legea din 1967 pentru stabilitate și creștere prevede o astfel de politică bugetară anti-ciclică. Cu toate acestea, politica a fost una prociclică.¹⁹ În caz de recesiune, politica financiară a reacționat adesea la deficitul în creștere prin măsuri de economisire dictate de panică, situație care a agravat și a prelungit recesiunea. În schimb, în perioadele de creștere nu s-a realizat consolidarea bugetară, așa încât datoria globală a crescut.

O politică activă de redresare economică ar trebui să definească cheltuielile statului în așa fel încât impact să fie unul anti-ciclic. În caz ideal, cheltuielile ar crește în perioade de recesiune, chiar dacă deficitul și datoriile cresc, pentru compensarea cererii mai slabe a sectorului privat.

Din punct de vedere economic, nu contează dacă este vorba de investiții publice sau de consum, chiar dacă efectul de creștere este mai durabil în cazul investițiilor. Cheltuielile trebuie să scadă în perioade de boom, pentru evitarea unei supraîncălziri nedorite și pentru consolidarea bugetului.

---

¹⁹ Conform concluziei dezvoltate de Solow/Wyplosz (2007).

În Germania, Constituția a stabilit, înainte de introducerea mai sus-menționatei *Schuldenbremse*, că orice credit contractat de stat nu poate fi folosit decât pentru finanțarea de investiții. Cu alte cuvinte, sarcina finanțării cheltuielilor nu va fi imputată unui singur an bugetar, dacă câștigurile acestora sunt repartizate pe perioade mai lungi. Într-o perspectivă mai largă, am putea spune că ceea ce va reprezenta profitul generațiilor viitoare nu trebuie să fie finanțat exclusiv de populația actuală. În acest fel, bugetului de stat i se aplică logica bugetului privat sau al unei întreprinderi care se îndatorează pentru finanțarea de investiții ale căror câștiguri vor exista în viitor sau pentru evitarea de costuri (de ex. construirea sau cumpărarea unei case care aduce venituri din chirie sau evitarea unor cheltuieli cu chiria în viitor).

În cazul statului, această logică este, totuși, mai complexă. Ce contribuie la creșterea încasărilor sale viitoare sau la scăderea cheltuielilor? La urma urmei, toate măsurile care conduc la sporirea creșterii contribuie la mărirea volumului încasărilor. Asta include mult mai mult decât este acoperit de noțiunea de „investiție de capital“. Alocările pentru evitarea cheltuielilor viitoare ar trebui trecute la investiții (de exemplu programele de vaccinare).

Dar în ce circumstanțe are îndatorarea sens? Fiecare proces de creștere este finanțat prin credit și deci prin îndatorare, dacă nu din partea statului atunci din partea sectorului privat. Încasările curente nu sunt suficiente pentru cumpărarea producției curente. Producția suplimentară necesită contractarea unui credit pentru finanțarea investițiilor suplimentare necesare, care, în cazul ideal, va permite vânzarea producției suplimentare grație produsului acestor investiții (adică fără stocare și economisire din partea beneficiarilor creditului). Dacă gospodăriile și întreprinderile nu se îndatorează – de exemplu dintr-un pesimism dictat de recesiune – ar putea fi în interesul procesului de creștere ca statul să se îndatoreze. Invers, în caz de optimism exagerat – așa cum a fost în SUA până în 2007 – alocările de credit pot depăși cu mult oportunitățile economice reale ale creșterii.

În acest sistem, politica monetară va trebui să limiteze contractarea de credite la un nivel realist. O prea mare îndatorare (indiferent de faptul că a rezultat prin stat, întreprinderi sau gospodării) antrenează umflarea prețurilor activelor sau o cerere inflaționară, care nu generează creștere de masă reală, ci în special creșteri de preț într-un context în care oferta stagnează.

► Când putem spune că datoriile sunt prea mari?

Totuși, cât de mare poate să fie muntele de datorii? Multe faze de creștere, printre care și cea mai recentă pe care a cunoscut-o economia mondială, s-au terminat cu crize ale datoriilor. Însă, de cele mai multe ori nu au fost datorii ale statului, ci ale piețelor financiare excedentare. Nu întotdeauna a fost clar dacă prețurile activelor care au crescut în același timp (imobile, acțiuni etc.) corespund așteptărilor unui profit realist sau demersului speculativ riscant. În orice caz, economia reală este cea care determină marja de manevră care rămâne la dispoziția sistemului, datorită evoluției productivității sale și a factorilor de producție liberi și neutilizați. În acest scop, inflația și balanța externă sunt indicatori importanți. De fiecare dată, după criză (după criza asiatică din 1997, balonul dot.com din anul 2000 sau criza pieței financiare din toamna anului 2008) mulți viteji se arată. Dar cine ar fi sugrumat un boom atât de frumos - care creează locuri de muncă și venituri – pentru simplul motiv că prețurile cresc puțin, iar balanța de plăți începe să se coloreze în roșu?

Independent de amploarea fiecărui împrumut, sunt numeroși cei neliniștiți de valoarea absolută a datoriei contractate, de faptul că se petrece din cauza situației economice dificile sau pentru finanțarea de investiții publice. Datoriile limitează capacitatea de acțiune a statului, deoarece trebuie să cheltuiască o mare parte din încasările sale pentru serviciul datoriei, iar acesta poate să crească în mod dureros în condiții de mărire a dobânzilor. Îndatorarea statului reprezintă și o redistribuire în favoarea deținătorilor de capital care au împrumutat bani statului și ale căror venituri provin, în mare parte, din impozitele plătite de angajați. În fine – iar aceasta este argumentul cel mai frecvent auzit – datoria ar fi o povară pentru copiii noștri, adică pentru generațiile viitoare.

► Viitor mizer contra prezent prosper?

Dar afectează îndatorarea realmente generațiile viitoare? În ciuda evocării sale frecvente, această teză nu este pertinentă în totalitatea sa. Următoarea generație moștenește datoriile, dar și creanțele. Îndatorarea statului nu privește suma poverii dintre generații, ci repartizarea acesteia în rândul generației viitoare. Toți contribuabilii care au sarcina rambursării datoriei se regăsesc în fața creditorilor, adică a acelor cetățeni care au împrumutat bani statului. Mărimea poverii pe care o vor purta statul și toți contribuabilii pe termen lung, în funcție de un anumit nivel

un anumit nivel de îndatorare, depinde foarte mult de raportul dintre rata dobânzii și creșterea nominală. Dacă economia crește mai repede decât rata dobânzii, scade greutatea relativă a datoriei statului (ca % din PIB). Aceasta a fost situația în faza îndelungată de creștere dintre 1950 și 1975; de atunci însă aceste faze au devenit mai rare. În consecință, politica dobânzilor ridicate este în interesul deținătorilor de capital. Dobânzile ridicate conduc la creșterea sau cel puțin stabilizarea valorii relative a creanțelor.

Dacă generația actuală dorește să realizeze ceva pentru bunăstarea celei care va veni, ar trebui să nu acumuleze titluri de valoare în bani, a căror valoare reală trebuie să fie câștigată de generația viitoare pentru moștenitorii titlurilor. Ea ar trebui mai degrabă să ia măsuri pentru sporirea productivității generației următoare, cum ar fi investiții în infrastructură, educație, cercetare și dezvoltare. Iar dacă renunțarea la consum e utilă, atunci ea trebuie orientată spre o bună gestionare a resurselor, deoarece costurile ridicate ale resurselor (inclusiv, de exemplu, protecția contra inundațiilor) diminuează productivitatea. Atunci când gospodăriile mai avute economisesc – pe fondul redistribuirii inegale – fără să urmeze investiții reale, s-ar putea ajunge la bule speculative în privința activelor, ceea ce ar fi periculos și ar putea deveni incontrolabil.

Ca țară, nu putem transfera averea în viitor, în interiorul propriei economii, acumulând creanțe (patrimoniul), după cum nu putem nici să amânăm sărăcia în viitor, prin acumularea de datorii. Asta se întâmplă doar dacă ne îndatorăm în străinătate, respectiv acumulăm creanțe față de străinătate. Datoriile față de străinătate ne pot forța să exportăm mai mult în viitor, în orice caz mai mult decât importăm, pentru a ne putea achita față de creditori. Creanțele față de străinătate, așa cum le-a acumulat Germania în ultimii ani, se pot volatiliza sau devaloriza în condiții de criză a pieței financiare, o experiență dureroasă prin care au trecut numeroși investitori în anul 2008. Însă excedentele la export sunt considerate în Germania mai puțin o povară și mai mult un obiectiv (chiar și al politicii economice).

➤ Tendință publică de economisire, dar exces privat?

Este prea puțin relevant dacă datoriile sunt ale statului sau ale întreprinderilor ori ale gospodăriilor. În Germania, numai datoria statului este considerată o povară (sau un păcat), în schimb, acumularea datoriilor private – în primul rând de către

întreprinderi – este privită ca o virtute. În felul acesta, generația următoare nu moștenește doar 1,5 trilioane de euro ca datorii de stat cu risc scăzut, ci și 2,5 trilioane de euro ca datorii potențial nesigure ale companiilor.

Faptul că datoriile private au fost considerate mult timp drept mai puțin problematice, a condus, nu în ultimul rând, la un val de privatizare a unor sectoare care fuseseră de stat, cum ar fi poșta, telecomunicațiile, calea ferată și autostrăzile. Creditele acestora nu mai sunt acum datorii de stat amenințătoare, ci investiții private îmbucurătoare. Și în acest caz este important de luat în calcul faptul că repartiția nu se efectuează decât în rândul generației viitoare. Totuși, de această dată, nu contribuabilii sunt cei care trebuie să plătească dobânzile datoriei de stat, ci clienții și – așa cum putem constata de multe ori – lucrătorii, fiindcă prin prețuri (de exemplu, la chirie) și restrângeri de salarii se urmărește creșterea rentabilității. Totuși, și pentru sectorul privat se aplică regula conform căreia bunăstarea veritabilă nu poate exista decât în creșterea productivității reale. Așadar, datorăm Germaniei curajul de a face datoriile necesare pentru o creștere rentabilă și durabilă pe termen lung. Această creștere are nevoie de investiții în active tangibile, sănătate, educație, cercetare și capital uman. Mult lăudata acumulare de prestații către străinătate prin excedente la export sau prin „rezerve” acoperite de capital, în favoarea viitoarelor generații germane, valorează doar atât cât pot câștiga generațiile viitoare în țară și străinătate, grație investițiilor actuale. Cu excepția redistribuirii „nesociale”, în favoarea investitorilor, câștigurile lor nu pot fi superioare ratelor de creștere ale economiei naționale însăși.

7.3. Riscuri și șanse ale privatizării

Simon Vaut

Privatizarea proprietății publice este o temă de politică economică care generează conflicte la ora actuală, fiind vorba despre dezbateră crucială referitoare la relațiile dintre stat și economia privată. Dezbateră aprinsă cu privire la privatizarea Deutsche Bahn²⁰ arată clar că subiectul înseamnă mai mult decât decizii politice individuale, în sensul că argumentele folosite se referă la reprezentări fundamentale referitoare la binele comun, protecția socială și îndatoririle statului. Faptul că în SPD există opinii pro și contra privatizării societății de căi ferate, ne arată

---

20 Deutsche Bahn – căile ferate germane (nota trad.).

că la întrebarea privind raportul dintre economia privată și cea de stat nu există răspunsuri simple, ci că ea necesită o analiză complexă.

O prezentare nuanțată a privatizărilor în lumea întreagă a fost efectuată în cadrul unei cercetări coordonare de economistul și politicianul Ernst Ulrich von Weizsäcker din Clubul de la Roma²¹ într-o carte intitulată „Limitele privatizării”. Explicațiile care urmează se sprijină în special pe acest raport.

În raport, Clubul de la Roma prezintă argumente atât împotriva pozițiilor extreme ale unei ideologii necritice pro-privatizare, cât și împotriva unei încrederi oarbe în stat, care vrea să vadă un maximum de proprietate în mâinile instanțelor publice.

O cale de mijloc mai subtilă care, în funcție de particularitățile inerente unui sector, se axează pe actori privați, parteneriate public-private sau pe responsabilitatea statului, este condiționată de multe aspecte. Sunt posibile diferite forme de privatizare și combinații de actori:

- întreprinderile de stat se plasează în concurență cu întreprinderile private, dar rămân în proprietate publică, așa cum s-a întâmplat cu Deutsche Bahn, care începând din 1994 și până la semi-privatizare, a rămas o societate pe acțiuni în proprietatea statului federal, fiind expusă tot mai mult concurenței altor societăți de căi ferate;
- delegare de sarcini: statul cedează anumite sarcini unor furnizori privați și apoi cumpără de la ei. Imprimeria federală a fost un exemplu în acest sens. Numai că ulterior aceasta a fost răscumpărată din rațiuni de securitate politică după câțiva ani de proprietate privată;
- parteneriate public-private (PPP): soluții în cooperare prin care actorii de stat și privați lucrează împreună;

---

²¹ Clubul de la Roma este o organizație internațională de oameni de știință care se ocupă de chestiuni sociologice și economice. Clubul de la Roma a devenit cunoscut în special în urma publicării studiului „Limitele creșterii” (1972). Au fost puse astfel pe ordinea de zi la nivel internațional aspecte legate de creșterea populației, poluarea mediului și epuizarea rezervelor de materii prime; Clubul de la Roma a avut o influență semnificată asupra mișcării pentru protecția naturii.

- privatizare totală: concesionarea completă a proprietății publice, așa încât statul să intervină în diversele procese ale pieței numai în scopul reglementării.

Relația dintre ordinea de stat și libertatea economică, între securitate și inovație, trebuie reconsiderată permanent. Condițiile cadru se pot schimba pe parcursul timpului: privatizarea și liberalizarea sectorului telecomunicațiilor continuă să fie considerat drept un exemplu pozitiv în favoarea privatizării. Concurența a forțat prețurile foarte mult în jos, inovațiile în respectivul sector au crescut, iar câștigurile din privatizare au adus bani în bugetele publice. Această evoluție a depins de existența posibilității ca diferiți operatori să își ofere serviciile în cadrul rețelei de telefonie existente. Or acest lucru a devenit tehnic posibil abia la sfârșitul sec. al XX-lea. O eventuală privatizare efectuată anterior nu ar fi condus la mai multă concurență, fiindcă ar fi fost doar o simplă înlocuire a monopolului de stat cu un monopol privat.

În timp, balanța înclină când spre stat, când spre sectorul privat. În sec. al XIX-lea și al XX-lea, statele au preluat din ce în ce mai multă responsabilitate, iar ponderea statului a crescut peste tot în mod simțitor. Sectoare care în trecut fuseseră de stat, au fost total sau parțial privatizate: telecomunicațiile, generarea de energie, diferite ramuri industriale, cum ar fi producția de oțel și construcția de automobile. În ultimul sfert de secol, balanța a înclinat în mod evident tot mai mult spre economia privată.

Care au fost precursorii acestei evoluții? La nivel internațional, Banca Mondială și Fondul Monetar Internațional (FMI) au avut o contribuție semnificativă în așa-numitul Consens de la Washington. Liniile directoare ale acestuia în materie de politică economică cereau o retragere a statului și a dus la un val de dereglementări și privatizări la nivel mondial. Dacă un papagal ar fi fost învățat să spună „privatizare”, s-ar fi putut renunța în mare parte la consilierea din partea Băncii Mondiale și a FMI în anii '80 și '90 – scrie laureatul premiului Nobel și fost economist șef al Băncii Mondiale Joseph E. Stiglitz (Stiglitz 2002: 78–81). Problema Consensului de la Washington consta – în opinia lui Stiglitz – în faptul că privatizarea era privită drept scop în sine, în loc să se examineze în detaliu ce sectoare se pretează și în ce condiții, precum și cu ce combinație de actori ar fi fost posibilă obținerea unei creșteri durabile și unei distribuiri și furnizări mai echitabile. Efectele privatizării depind de sectorul economic în care are loc acest proces, dar și de condițiile generale dominante. În aceste condiții, privatizările pot reuși într-o

țară, dar pot eșua, în același sector, în alt stat. Următorii factori sunt deosebit de relevanți pentru consecințele privatizării:

- Este posibilă concurența în acest sector sau se înlocuiește un monopol de stat cu unul privat? În special în așa-numitele „industrii rețea”, aceasta este doar parțial posibilă, spre exemplu în transporturile pe calea ferată, concurența este doar limitat posibilă pe anumite tronsoane. Nu rentează să fie construite linii feroviare paralele, iar pe același tronson garniturile de tren nu pot intra în depășire. Printre industriile rețea se numără și prestatori de servicii bazați pe performanță din domeniul alimentării cu apă, gaz și electricitate. Dacă se ajunge la privatizare, activitatea prestatorilor trebuie în așa fel reglementată încât să nu poată profita de puterea lor de pe piață.
- Există pericolul privării unor consumatori de bunuri și servicii importante? Există, de exemplu, persoane private de serviciile poștale în regiuni izolate sau oameni privați de alimentarea cu energie electrică pentru că au putere de cumpărare prea scăzută?
- Are statul un interes particular de protejat? Imprimeria federală a revenit în proprietatea statului după ce fusese complet privatizată, deoarece s-a considerat că documentele tipărite și datele administrate de aceasta sunt clasificate drept sensibile.

Bilanțul privatizărilor și etatizărilor este foarte eterogen. Rezultatele depind foarte mult de particularitățile sectorului și configurarea politică. În raportul „Limitele privatizării”, se regăsesc studii de caz despre privatizări din Germania și alte state, precum și evaluări ale acestora. Există un larg evantai de rezultate pozitive și negative cu privire la aceste privatizări. În continuare, vom prezenta mai întâi efectele pozitive, după care vom trece la riscurile privatizării în concordanță cu analiza Clubului de la Roma.

Dacă privatizarea are drept consecință apariția concurenței într-un anumit sector, aceasta antrenează în general o mai bună orientare a clientului. Companiile private care se află în raporturi de concurență depind de clienți mulțumiți și trebuie să fie inovatoare și eficiente, pentru a se putea menține pe piață. Sectorul telecomunica-

țiilor constituie un exemplu de sector în cadrul căreia concurența dintre privați a condus spre inovații și o extindere a pieței, ceea ce ar fi de neînchipuit în cazul unui monopol de stat. Întreprinderile de stat, dacă nu sunt obligate să se supună situațiilor în care se manifestă concurența, au tendința să lucreze fără să acorde o atenție deosebită costurilor și sunt mai puțin deschise la inovație. Reducerea costurilor și creșterea calității serviciilor nu sunt totuși inevitabile. Întreprinderile private au tendința să ignore clienții de la care nu pot obține profituri, adică îi aleg doar pe cei care le convin. Spre exemplu, nu vor alege persoane din zone izolate, în cazul cărora serviciul poștal este considerat a nu fi rentabil.

Privatizarea are rost, dacă statului îi lipsesc resursele pentru investiții, iar investitorii (internaționali) privați sunt dispuși să pună la dispoziție capital. Așa se întâmplă frecvent în țări mai sărace, în care serviciile de interes general – cum ar fi gospodărirea apelor – sunt date în gestiune investitorilor privați. Calitatea accesului la acest serviciu vital se ameliorează în general, dar devine apanajul clienților care pot suporta costurile, așa încât se poate ajunge la amplificarea inechității. O problemă frecventă în cazul privatizărilor o reprezintă slaba reglementare a investițiilor: Fiind obligat să acționeze, statul, dacă are doar puțină experiență, riscă să negocieze condiții de vânzare în detrimentul său în cursul procesului de privatizare. În fața unor conerene internaționale experimentate, fostele țări comuniste s-au lăsat antrenate și au acceptat norme de preț și calitate nerealiste. Așa se explică, de exemplu, de ce întreprinderile producătoare de energie din Europa de Est, spre exemplu, au fost vândute mult sub valoarea lor reală.

Problemele care apar atunci când nu există suficientă concurență și se formează monopoluri private, de exemplu în sectoarele cu rețele (alimentare cu apă, rețele electrice), au fost menționate mai sus. În felul acesta, nu se ajunge la nici un avantaj, nici în materie de inovație, nici în ceea ce privește prețurile. De regulă, monopolurile private prezintă și mai multe dezavantaje față de cele de stat.

O problemă suplimentară o constituie transferarea riscurilor și costurilor externe. După vânzarea către un investitor privat, s-a întâmplat ca riscurile legate de cifra de afaceri să fie imputate statului până la urmă. Așa se întâmplă de exemplu cu costurile externe apărute ca urmare a exploatării, cum ar fi consecințele ecologice, care sunt imputate statului, profitul rămânând, în schimb în mâini private.

Un exemplu în acest sens îl reprezintă costurile ocazionate de exploatarea energiei nucleare.

O altă problemă potențială cu investitorii privați este neglijența acestora față de ceea ce reprezintă termenul lung și calitatea durabilă, ceea ce a condus în unele cazuri la degradarea unei infrastructuri bine întreținute cândva din fonduri publice. Un cunoscut exemplu în acest sens sunt căile ferate britanice. După privatizare, investitorii au neglijat rețeaua feroviară, ducând la accidente grave. Rețeaua de căi ferate a trebuit astfel să fie renaționalizată.

Frecvent, privatizările au, în primul rând, rațiuni de ordin fiscal: prin venituri urmează să fie astupate golurile bugetare. Efectul poate fi unul pozitiv asupra altor domenii politice: orașul Dresda și-a vândut fondul de locuințe constând din 100.000 de unități și este astfel singurul mare oraș german fără datorii. Cei 80 de milioane de euro economisiți anual, care înainte mergeau în plata dobânzilor, pot fi investiți în alte domenii de interes public, cum ar fi educația, după ce se scad diferențele din chirie și întreținere.

Clubul de la Roma propune o listă de control privind privatizările. Întâi trebuie discutate deschis motivele privatizării, pentru a evita privatizarea ca scop în sine:

- un cadru de reglementare fiabil, cu termeni clari de respectat pentru atingerea obiectivelor de către investitor
- fără privatizare din motive ideologice, pentru serviciile unde statul are un randament bun;
- control democratic prin instanțe publice de control;
- acolo unde statul nu mai este proprietar, ar trebui să-și exercite influența asupra pieței prin reglementări;
- o protecție specială a bunurilor publice și a serviciilor de interes general: privatizarea unor astfel de bunuri trebuie verificată cu multă atenție;
- o Cartă socială pentru protecția nevoiașilor: un exemplu în acest sens îl oferă orașul Dresda, care a asociat vânzarea imobilelor sale cu protecția anumitor drepturi particulare ale locatarilor;

- ofertele de privatizare să fie transparente și corecte;
- trebuie verificat dacă între stat și sectorul privat există o a treia cale, sub forma parteneriatelor public-private ori a cooperativelor.

7.4. Muncă decentă și co-decizie:

politica muncii decente

Wolfgang Schroeder

Fiecare societate are maniera sa proprie de a înțelege munca. De asemenea, în cadrul aceleiași societăți există diferite forme de gândire cu privire la muncă, respectiv diferite accepțiuni asupra muncii decente. Cum este organizată munca în zilele noastre? Cum vom lucra în viitor? Ce importanță are munca în viața noastră și pentru coeziunea socială? Este polarizarea relațiilor de muncă – cu o salarizare precară²² și o experiență frustrantă în activitate, pe de o parte, și cu muncă foarte bine plătită într-o ambianță de muncă performantă și aducătoare de satisfacții, pe de altă parte – un fenomen pasager? Sau este acesta începutul unei evoluții nesănătoase? Aceste întrebări au devenit de-o actualitate presantă: iar dacă nu sunt luate în considerare, nu vor putea fi realizate proiecte de viitor individuale și sociale. Reprezentanții tezei despre „sfârșitul muncii” au pierdut din tonalitate. Aceștia argumentaseră că munca remunerată ar fi pe cale de dispariție în societatea modernă și că ocuparea delină nu ar mai avea cum să fie posibilă. Această teză poate fi contrazisă nu în ultimul rând de exemplul țărilor scandinave, care au un nivel de ocupare ridicat asociat cu norme sociale înalte. Și în Germania a fost posibilă reducerea șomajului după mai mulți ani de stagnare. În același timp însă, odată cu criza economică profundă care se anunță, șomajul în masă va fi din nou în actualitate. În paralel, este omniprezentă și teama de o „societate flexibilizată a supramuncii”. Chiar dacă progresul în materie de productivitate a contribuit la reducerea unei mari părți din cantitatea obișnuită de muncă pentru producerea unui PIB cu mult mai mare decât ar fi fost nevoie, de exemplu, în urmă cu 40 de ani, acest aspect reprezintă doar una dintre fațetele dezbaterii cu privire la transformarea muncii.

➤ Transformarea la nivelul organizării muncii

Chiar dacă configurarea muncii remunerate reprezintă obiectul unor mari dezbateri sociale numai în anumite faze și situații, totuși ea își pune amprenta

22 Cuvântul „precar” vine din latinescul „precarus”, însemnând „obținut prin rugăminți” (de aici dependent de voința altuia) sau „nesigur” (nota trad.).

permanent pe viața de zi cu zi a lucrătorilor. Munca industrială era strâns legată de munca la bandă, respectiv de munca determinată de mașini. Cu toate că organizarea tayloriană a muncii – caracterizată de mașini, control, norme, adică de o oarecare planificare științifică a muncii – nu determina direct realitatea tuturor lucrătorilor, aceasta a avut influențe marcante asupra întregii societăți, inclusiv asupra vieții de după încetarea muncii. Chiar istoria mișcării muncitorești, în special a sindicatelor, nu ar putea fi înțeleasă fără a lua în considerare organizarea tayloriană a muncii și marile întreprinderi.

Paralel cu taylorismul, din anii '80 se dezvoltă un al doilea model de producție inovator - toyotismul²³. Acest model de producție a primit numele constructorului japonez de automobile care a inițiat o nouă organizare a muncii în grup. Scopul era, printre altele, echilibrarea inconvenientelor unei diviziuni a muncii prea rigide; de asemenea, permitea o mai puternică integrare a lucrătorilor cu competențe mai extinse.

Taylorismus provine de la Frederick Taylor (1856–1915). Obiectivul său a fost organizarea cât mai eficientă a muncii. În opinia sa, muncitorii funcționează după aceleași principii ca mașinile, așa că a încercat să structureze procesele de producție în munca mecanicistă la bandă.

Un aspect al acestei politici, care corespundea totodată unuia dintre principalele obiective ale politicii industriale a sindicatelor, era umanizarea muncii remunerate. Legat de aceasta erau obiective ca: ameliorarea condițiilor de muncă, combinarea calității muncii cu calitatea vieții, prezervarea sănătății și promovarea bunăstării sociale.

Locuri formidabile de inovație în materie de organizare a muncii au fost adesea uzinele constructoare de automobile. Un impuls important a venit de la uzinele suedeze Volvo, cu noile sale forme de muncă în grup. Această industrie crucială este asociată și cu descoperirea noilor forme de grupe de muncă autonome sau semiautonomie de la începutul anilor '80, precum și cu noi concepte de producție. Conceptul de muncă în grup semi-autonom trezise speranța într-o evoluție pozitivă a situației muncii, mai diversificată, interesantă și cu mai multe posibilități de calificare, în care lucrătorii să aibă o marjă de manevră individuală

²³ Denumire dată după modelul de producție instituit de constructorul de automobile Toyota, care încerca să facă legătura între productivitatea producției în masă și calitatea produsului realizat în atelierul de manufactură.

mai mare în ceea ce privește repartizarea sarcinilor lor de muncă și participarea la decizii relevante. Totul părea să indice munca în grup ca simbol al noii lumi a muncii. Pe acest fond, individul dobânda o nouă valoare statutară în cadrul grupului de cooperare.

Pe măsură ce munca standardizată, la bandă (Taylorismus), își atingea limitele, au început discuțiile cu privire la ameliorarea condițiilor de lucru, evoluția spre munca în grup semiautonomă fiind considerată drept apropiată de imaginea ideală a „muncii decente”. Acest proces s-a bucurat de o difuzie mare în Germania comparativ cu alte state ale lumii, așa încât unii autori vorbesc și despre o cale specific germană cu o dimensiune calitativă care se bazează pe munca profesională calificată (dezvoltată în taylorism) și formarea profesională duală. Pe această bază s-a ajuns la o anumită armonizare între umanizare și raționalizare, care constituie astfel o bază productivă pentru proiectul specializării flexibile în industria orientată spre export. De la mijlocul anilor '90, această caracteristică particulară a muncii industriale necesită o nouă revizuire, deoarece constrângerile economice și financiare, pe de o parte, și contradicțiile apărute în anumite perioade de evoluție a muncii în grup, pe de altă parte, au pus sub semnul întrebării eficiența sa și gradul său de acceptare.

Între timp, entuziasmul inițial a dispărut. Este adevărat că munca în grup se extinde. Însă așteptările pe care le-a suscitât în materie de umanizare profundă a lumii muncii nu s-au materializat până acum. Dimpotrivă: oportunitățile marjei de manevră de care beneficiau lucrătorii la locul de muncă pentru a-și putea influența personal definirea propriei lor munci au fost iar reduce în favoarea unei mai mari standardizări. Așa se explică de ce în lumea industrială de la ora actuală diferite regimuri de muncă își fac concurență pentru a obține cea mai ridicată productivitate.

Odată cu dispariția muncii industriale tipice din industriile mari își face apariția un alt tip de muncă, trecând treptat în centrul dezbaterii sociale. Este vorba despre activitățile din domeniul serviciilor flexibile, axate pe cunoaștere. Frecvent se pornește de la ideea că indivizii sunt mai autonomi în acest domeniu. Cert este că ei nu lucrează în întreprinderi mari, ci mici, și că poartă mai multă răspundere pentru rezultatul muncii lor. Despre această formă de muncă se consideră că reprezintă sfârșitul regimului timpului de muncă.

Iar în locul reducerii timpului de lucru, vorbim despre „muncă fără sfârșit”. Spre exemplu, în epoca poștei electronice și a telefoniei mobile, există așteptarea față de colaboratori ca aceștia să poată fi contactați permanent, și în afara timpului de lucru, chiar dacă se depășește cadrul legal. În dezbaterile despre șansele și riscurile acestei evoluții, calificarea lucrătorilor joacă un rol decisiv atunci când se pune problema unei mai mari independențe. Pe partea riscurilor sunt semnalizate noile forme de stres psihic, sindromul „burn out” (epuizare fizică prin muncă), cerințele atotcuprinzătoare impuse de muncă și contradicțiile care rezultă de aici în termenii ameliorării calității vieții.

În ultimii ani s-a discutat mult despre faptul că ar exista un nou tip de lucrător care, ca „lucrător-întreprinzător” ar fi cel responsabil de propria sa ocupare. Asta scoate la lumină un proces de dezvoltare prin care se ajunge de la stadiul de muncitor proletar salarizat, la lucrătorul profesionalizat și până la lucrătorul-întreprinzător. Caracteristicile acestui lucrător-întreprinzător, care se organizează parțial în regie proprie, ca în relațiile contractuale de pe piață, sunt definite îndeosebi pe trei dimensiuni: calificare individualizată, autocontrolul sistematic al muncii, riscul autoexploatării în condiții de protecție socială precară. Întrucât lucrătorul-întreprinzător reprezintă o construcție socială, care corespunde unei noi etape a economiei bazate pe piață, sociologii Voss și Ponkratzt – care au formulat această denumire – descriu un nou set de relații de putere în cadrul întreprinderii: „Contradicția dintre capital și muncă în întreprinderile capitaliste nu dispare odată cu apariția tipului de lucrător-întreprinzător: ea se transformă în contradicție structurală între întreprinzători de diferite feluri” (Voss/Pongratzt 2003: 32). Chiar dacă acest tip nu este dominant în sfera muncii, după cum au remarcat deja în mod just criticii, totuși caracteristicile evidențiate sunt deja larg răspândite.

Cea mai mare provocare pentru politica muncii decente este actualmente numărul drastic mărit al lucrătorilor care se găsesc într-o situație precară. Cea mai mare problemă este aceea că a devenit tot mai dificilă calea pentru ieșirea din această situație. Pentru proiectul democrației sociale, „munca decentă” este importantă în special din două motive. În primul rând, munca precară trebuie umanizată. Iar în al doilea rând, cei care lucrează în aceste circumstanțe trebuie să fie sprijiniți să iasă din zona aceasta, pentru a se putea dezvolta.

► Actori și procese de co-decizie

Odată cu scăderea importanței organizării muncii industriale, se conturează noi exigențe pentru cei implicați în promovarea politicii unei munci decente. Actorii din întreprinderi constituie, alături de asociațiile patronale și stat, cel de-al treilea pilon al modelului german de politică negociată în favoarea muncii decente. Până în anii '80, acțiunea lor s-a axat pe chestiuni cruciale privind condițiile de muncă, în cadrul standardelor negociate la nivel de industrie și a celor normate la nivel de stat. Astfel, în Germania s-a dezvoltat un sistem social la nivel de întreprindere orientat pe modele de reglementare la nivel de industrie, însă fără aplicare automată. Modelul german permite o gamă largă de posibilități de acțiune și forme de schimb la nivel de întreprindere. Acestea din urmă sunt însă limitate de condiții-cadru. Pe acest fond, conducerea întreprinderii trebuie ca, în gestionarea resurselor umane, să ia în considerare interesele lucrătorilor și pe cele ale comitetului de întreprindere, precum și prevederile contractelor colective și normele de stat. În schimb, comitetul de întreprindere va îmbina funcția sa de reprezentare a intereselor lucrătorilor cu cea de partajare a responsabilităților în ceea ce privește productivitatea și reușita economică a întreprinderii. Modelul de participare la decizie și de cooperare se regăsește clar și concis în explicația fundamentală din Legea privind relațiile industriale: „Angajatorul și comitetul de întreprindere își desfășoară activitatea cu respectarea contractelor colective în vigoare, cu toată încrederea și în cooperare cu sindicatele și asociațiile patronale reprezentate în întreprindere, spre binele lucrătorilor și al întreprinderii (paragraful 2 alin. 1 din Legea privind relațiile industriale).

Modelul reprezentării intereselor în Germania marchează în mod formal diferența dintre comitetul de întreprindere și sindicat, deoarece membrii comitetului de întreprindere nu sunt în mod obligatoriu membri de sindicat; iar sindicatele nu au nici o influență directă sau automată asupra comitetelor de întreprindere. Având în vedere această separare formală, una dintre cele mai mari performanțe ale modelului german constă în faptul că între comitetul de întreprindere și sindicat nu a intervenit o concurență insurmontabilă, ci există relații strânse în activitatea cotidiană. De șase decenii, mai bine de 70% dintre membrii comitetelor de întreprindere sunt sindicaliști și au funcții onorifice importante în sindicate. În timp ce comitetul de întreprindere este o „instituție-frontieră” între personal, conducerea întreprinderii și sindicat (Fürstenberg 2000 [1958]), administratorii întreprinderii trebuie să oscileze între personal, comitetul de întreprindere și interesele, respectiv instrucțiunile determinante ale conducerii întreprinderii, precum și ale uniunilor patronale.

Interesele contradictorii între comitetul de întreprindere și administrație sunt dezbătute în cadrul acestui proces, conflictul direct fiind doar o excepție. Acolo unde apar conflicte cu privire la politica de distribuire sau configurare a intereselor, frecvent sunt implicați actori externi, din afara întreprinderii. Comitetul de întreprindere și administrația întreprinderii sunt actorii de bază cei mai importanți din organizațiile cărora le aparțin; au o bază legală diferită, iar resursele lor de putere sunt în general inegale. Aceasta înseamnă că, în cea mai mare parte a timpului, actorii implicați nu acționează cu aceeași intensitate în sfera politicii relațiilor industriale: în materie de politică a contractelor colective, actorii din întreprindere renunță la drepturile lor de dispoziție în favoarea deciziilor nivelului de organizare superior; în felul acesta, ei urmează modelul instituției care s-a dezvoltat de-a lungul timpului și care până acum a promovat un mod de cooperare ale cărui componente cele mai importante se împart, în primul rând, în componente politice și economice.

➤ Provocările existente față de co-decizie

Modelul de repartitie a muncii se află acum în fața unor noi provocări, respectiv participarea la deciziile de la nivelul întreprinderii prin intermediul comitetelor de întreprindere, precum și participarea parțială la decizia asupra aspectelor economice prin proprii reprezentanți în cadrul întreprinderii sau prin funcționari sindicali cu normă întreagă în consilii de supraveghere.

1. Slăbirea forțelor care asigură legătura dintre actorii co-deciziei. Gradul de acceptare a nivelului de decizie situat deasupra întreprinderilor în materie de politică a muncii nu a fost acceptat pur și simplu de către instanțele de decizie în întreprinderi, ci constituie de asemenea expresia comportamentelor istorice dobândite și a raporturilor de forță politice actuale. Dacă identifică oportunități, conducerea întreprinderii va încerca – iar în anii trecuți a încercat tot mai des – să meargă pe calea propriilor decizii în materie de politică tarifară, fără ca pacea în întreprindere și capacitatea de performanță economică să aibă de suferit. Este clar, în ceea ce privește proiectul democrației sociale, că participarea lucrătorilor nu este o chestiune de oportunitate, ci un drept fundamental stabilit prin lege în favoarea co-deciziei, așa încât nu poate fi negociat.

Pentru legitimitatea și acceptarea deciziilor de la nivel superior este important ca actorii din întreprindere să vadă că influența și interesele lor sunt exprimate și reprezentate în mod satisfăcător la nivelul asociației lor. În general, aceasta este condiția pentru asociații, dacă doresc să atingă un nivel ridicat de loialitate și

angajament față de membrii lor. Tradiția a fost în acest cadru o forță importantă care a asigurat menținerea legăturilor și și-a pus amprenta pe dimensiunea politică a relațiilor industriale. Însă, în ultimii 20 de ani, aceasta și-a redus importanța. Timp de mai multe decenii, în cele mai multe dintre întreprinderile germane a existat o repartiție a sarcinilor care s-a menținut, fără să fie pusă sub semnul întrebării, fiind transmisă de la o generație la alta. Aceste forțe culturale tradiționale care au asigurat legătura între federații și actorii din întreprindere par să-și piardă din influență. Din anii '80, devine tot mai evidentă tendința de slăbire a forței de normare de la nivelul federațiilor. Managementul și comitetele de întreprindere optează tot mai des să meargă pe propriul lor drum, formulează deschis suspiciunile lor față de deciziile federațiilor și refuză să se supună exclusiv punctului de vedere al federației lor.

2. Comitetul de întreprindere este interlocutor și reprezentant al intereselor pentru toți lucrătorii. O mare provocare o constituie reprezentarea egală a intereselor, adică și pentru personalul fix și pentru personalul periferic. Structura lucrătorilor în întreprinderi s-a modificat puternic în ultimii ani. A crescut numărul contractelor de muncă pe perioadă determinată și cu timp parțial, ca de altfel și leasingul de personal. Această situație poate genera conflicte în întreprinderi, așa încât sistemul de co-decizie din întreprinderi este supus unor mari probleme de intermediere și solidaritate: comitetul de întreprindere reprezintă un colectiv în permanentă schimbare, ceea ce poate fi problematic atunci când se pune problema reprezentării eficiente a grupelor de ocupare cu protecție mai redusă decât cea a personalului fix.

3. Modelul de co-decizie se confruntă cu forme de responsabilitate divergente în cadrul întreprinderilor: când Legea privind relațiile industriale a intrat în vigoare, factorii de decizie de la nivelul întreprinderilor erau în general cei care suportau riscul economic. Co-decizia comitetului de întreprindere a fost limitată la aspecte privind organizarea întreprinderii și personalul. Cu toate acestea, de regulă au putut fi discutate și, eventual, soluționate decizii de ordin economic. Totuși, ca urmare a internaționalizării și a separării între proprietari și conducerea întreprinderii au rezultat decizii economice care sunt contrare binelui colectivului și chiar al întreprinderii, fără ca aceste decizii să poată fi influențate în avans de către actorii din întreprindere. Echilibrarea dezavantajelor economice pentru lucrători poate fi realizată de către comitetul de întreprindere, prin negocieri, însă dezvoltarea întreprinderilor și „orientarea spre piețele financiare“ a acestora înseamnă noi provocări pentru sistemul de co-decizie.

4. Internaționalizarea întreprinderilor necesită o internaționalizare a co-deciziei. Unul dintre principalele argumente pentru deteriorarea condițiilor de muncă este concurența dintre amplasamentele întreprinderilor, iar în mod frecvent, și dintre unitățile unui singur concern. Asistăm de exemplu la cazuri de comenzi de noi mașini, lansate la nivelul întregului concern, pentru instaurarea concurenței între diferitele unități, pentru reducerea costurilor salariale și prestațiilor sociale. Cu toate acestea, există deja primele experiențe pozitive de solidaritate – între unitățile europene ale General Motors, de exemplu, atunci când centrala a anunțat că va închiide unele dintre unitățile europene. Comitele de întreprindere europene constituie o primă instituție supranațională de mare importanță, ale cărei competențe sunt utilizate de manieră eficace la ora actuală. Evident, mai este necesară adaptarea legislației, pentru o co-decizie echitabilă, pe același nivel cu angajatorii, în favoarea lucrătorilor. Un alt cadru de co-decizie, cu reguli internaționale, îl reprezintă societatea pe acțiuni europeană. Dar și pentru aceasta trebuie dezvoltate strategii și concepte, așa încât să fie folosite șansele și minimizate riscurile. Logica este simplă. Pentru asigurarea drepturilor de participare la luarea deciziilor este necesară o colaborare europeană întărită, cu implicarea diferiților actori și a diferitelor niveluri. Cu cât va reuși mai bine, cu atât vor fi rezultatele mai satisfăcătoare.

7.5. Dezbaterile privind salariile minime

Claudia Weinkopf²⁴

Procentajul salariilor mici este în creștere continuă. Reprezintă aceasta o problemă care face necesară acțiunea politică sau este parte integrantă dintr-o strategie eficace de reducere a șomajului? Această chestiune continuă să fie foarte controversată în Germania. Chiar dacă mai multe studii efectuate în ultimii ani au dovedit că proporția salariilor mici este apreciabilă în Germania (a se vedea de exemplu Schäfer 2003, Rhein/Gartner/Krug 2005, Goebel/ Krause/Schupp 2005, Eichhorst ș.a. 2005), continuă totuși să existe cerințe privind extinderea categoriilor de ocupare remunerate cu salarii mici.

24 Acest text a fost publicat în formă aproape identică sub titlul „Dezbaterile politice privind salariile mici și salariile minime – comentate dintr-o perspectivă de gen”, fiind un capitol din articolul „Salarii mici și salarii minime. O analiză din perspectivă de gen”, apărut în: Friederike Maier, Angela Fiedler (ed.) (2008), *Verfestigte Schiefen. Ökonomische Analysen zum Geschlechterverhältnis*, Berlin (Dezechilibre consolidate. Analize economice privind relațiile dintre sexe). Pe această cale, mulțumim editurii edition sigma, precum și autoarei pentru autorizarea publicării acestui text.

În același timp, mai există voci care cer „introducerea” ocupațiilor caracterizate prin salarii mici.²⁵

Recent, dezbaterile s-a deplasat mai mult pe întrebarea dacă este doar datoria (exclusivă a) statului să mărească salariile mici, pentru ca, în ceea ce privește bugetul, să poată fi asigurat un venit care garantează existența ori dacă sunt necesare limite minime corespunzătoare prevederilor din contractele colective sau legi, așa încât întreprinderile să nu poată continua diminuarea salariilor. În continuare, verificăm valabilitatea unora dintre argumentele tipice în favoarea sau împotriva salariilor mici, respectiv a salariilor minime, și le comentăm dintr-o perspectivă de gen.

În favoarea ocupațiilor retribuite cu salarii mici este adus argumentul conform căruia acestea reprezintă o trambulină spre posturi mai bine plătite. Numai că rezultatele unor studii actuale pe această temă atenuează acest optimism.

Așa numita „mobilitate ascendentă” care se referă la ocupațiile slab retribuite a cunoscut un regres evident în ultimii ani în Germania (a se vedea Rhein/Gartner/Krug 2005). Acest fapt a fost confirmat și de o evaluare IAQ efectuată cu date de la Agenția federală pentru Muncă cu privire la ponderea persoanelor ocupate cu normă întreagă care primeau salarii sub media generală de salarizare redusă în 1998 și care reușiseră să aibă ocupații mai bine plătite până în 2003 (peste media de salarizare redusă). În medie, reușiseră 34,4% – cam o treime dintre cei care continuau să lucreze în anul 2003. Pe categorii profesionale însă, ponderea acestor persoane varia substanțial: cursul ascendent s-a manifestat mai ales la tineri (sub 25 de ani: 62,3%), persoane cu calificare superioară (absolvenți de facultate: 53,6%) și bărbați (50,4%). Aceste categorii au reușit să obțină posturi mai bine plătite. În cazul femeilor, fiecare a patra a avut posibilitatea să depășească nivelul general de salarizare redusă (27,1%) (Bosch/Kalina 2007: 45).

O chestiune foarte controversată este evaluarea ocupațiilor retribuite cu salarii mici din perspectiva politicii sociale. Există argumente cu privire la faptul că

---

25 Este dificilă găsirea de referințe pertinente pe această temă. În cele mai multe publicații de specialitate, se insistă mai mult sau mai puțin indirect pe nevoia creării mai multor ocupații retribuite cu salarii mici. Se pune și problema necesității unei palete variate de salarii, a admiterii unor salarii competitive pentru muncă slab calificată, a restabilirii „legii diferenței salariale” sau a înlăturării „lacunei sectorului terțiar”, ca în SUA. Cu titlu de exemplu, vom reda un extras din raportul anual de expertiză 2006/2007 al Consiliului de experți: „Dar sectorul serviciilor oferă numeroase oportunități, cum arată experiențele altor țări, spre exemplu ale SUA, și cum ne învață experiențele germane din trecut, când numeroase locuri de muncă retribuite cu salarii mici în sectorul serviciilor au fost desființate din cauza costurilor salariale prea mari” (Consiliul experților 2006: 370).

salariul pentru normă întreagă trebuie să fie suficient pentru asigurarea nevoilor unei existențe autonome și că sărăcia în condițiile ocupării cu normă întreagă este inacceptabilă. Dar există și voci care atrag atenția asupra faptului că ocupațiile retribuite cu salarii mici nu trebuie să conducă invariabil la sărăcie. Este vehiculată chiar și concepția conform căreia persoanele care obțin salarii mici sunt preponderent oameni care realizează doar un „venit suplimentar” (a se vedea de exemplu Brenke/Eichhorst 2007). Ambele poziții au în comun faptul că indică o situație mai puțin dramatică a salariilor mici în rândul femeilor. În orice caz, partizanii salariilor minime îl au în centrul preocupării politice pe tatăl de familie care, chiar dacă lucrează cu normă întreagă (și face eventual ore suplimentare), câștigă prea puțin ca să-și poată hrăni familia din venitul său. În cazul femeilor, problema pare să fie mai puțin gravă: dacă lucrează atât de multe femei cu normă parțială ori au ocupații cu salarizare minimă, înseamnă că (mulți așa gândesc) sunt în cea mai mare parte „femei care realizează un venit suplimentar”, așa încât, chiar dacă au salarii mici, ele tot nu sunt afectate de sărăcie, deoarece există un soț sau un partener care câștigă mai mult.

Într-adevăr, nu toate persoanele cu salariu scăzut sunt afectate de sărăcie, deoarece există mai multe venituri în gospodărie, așa încât venitul gospodăriei se situează deasupra limitei de sărăcie. Cauza principală pentru sărăcie este șomajul, respectiv lipsa ocupării, veniturile scăzute fiind doar parțial responsabile pentru pauperizare. În orice caz, ponderea săracilor retribuiți cu salarii reduse în Germania era de 41% la sfârșitul anilor '90, peste media UE de 37% (Marlier/Ponthieux 2000). De asemenea, presupunerea că femeile cu salariu redus au siguranța necesară în cadrul gospodăriei poate fi pusă sub semnul întrebării. După analiza lui Becker (2006a) referitoare exclusiv la lucrătorii cu normă întreagă, ponderea femeilor cu salarii reduse care trăiesc într-o gospodărie sub limita sărăciei este de 19%, fiind deci doar cu puțin mai scăzut decât în cazul bărbaților cu salarii reduse (22%). O observație axată exclusiv pe gospodărie neglijează însă faptul că drepturile la prestații sociale, cum ar fi asigurările de pensie sau șomaj, se bazează pe valoarea propriului venit. Și, la urma urmei, trebuie avut în vedere faptul că asigurarea prin intermediul unui partener nu este în mod obligatoriu stabilă și perenă. Șomajul, separarea sau divorțul pot schimba situația instantaneu și durabil.

Împotriva introducerii salariului minim legal este reiterat ca argument faptul că salariile reduse ar indica o productivitate redusă, iar limita salarială minimă

stabilită de stat ar antrena pierderi de locuri de muncă. În special oportunitățile lucrătorilor mai puțin calificați s-ar reduce substanțial pe piața muncii. Totuși, trebuie amintit că salariile reduse nu afectează nicidecum preponderent persoanele cu calificări reduse din Germania. Dimpotrivă, circa trei sferturi dintre persoanele cu salarii reduse din Germania și-au finalizat formarea profesională ori au chiar o diplomă universitară. De asemenea, chiar impactul acestor salarii minime asupra ocupării este foarte controversat. În Marea Britanie au existat temeri în ceea ce privește pierderea de locuri de muncă ca urmare a introducerii salariului minim legal în 1999. În realitate, ocuparea a înregistrat progrese mari în ultimii ani, chiar dacă salariul minim a crescut în mod apreciabil (Bosch/Weinkopf 2006a). În SUA, mai bine de 650 de economiști (printre care cinci laureați ai premiului Nobel) cereau în 2006 o creștere consecventă a salariului minim din țara lor (Economic Policy Institute – Institutul de Politică Economică 2006).

În Germania nu a fost exprimată încă o astfel de poziție diferențiată în cercurile economice. Marea majoritate a profesorilor de economie germani apreciază că salariile minime au un impact negativ asupra ocupării. Astfel, spre exemplu, președintele Centrului pentru Cercetări Economice în Europa (Zentrum für Europäische Wirtschaftsforschung, ZEW), Wolfgang Franz, afirma într-o declarație de presă din 12 aprilie 2005: „În științele economice, nu există un alt subiect care să prezinte un nivel de unanimitate atât de ridicat ca recunoașterea generală a impactului negativ exercitat de salariile minime” (citată după Schulten 2005: 190).

Un argument asemănător a fost prezentat de Uniunea Economiei Bavareze (2006:7) cu privire la experiența dobândită cu salariul minim legal în mai multe țări: „Totuși nu există vreun raport despre impactul pozitiv pe piața muncii.”²⁶

Într-adevăr, efectele salariului minim asupra ocupării sunt teoretic nedeterminate, iar studiile actuale ajung la rezultate foarte diferențiate (a se vedea Bosch/Weinkopf 2006b). Cu titlu de exemplu poate fi citată aici o declarație a Conferinței Consilierilor economici (echivalentul american al Consiliului experților

---

26 Aici se mai afirmă (în mod eronat) că salariul minim în Marea Britanie și Irlanda nu ar fi valabil „tocmai pentru lucrătorii cu calificare redusă” (Uniunea Economiei Bavareze 2006: 8). În Marea Britanie există un salariu minim mai redus pentru fazele de adaptare de până la șase luni, timp în care lucrătorii se califică (așa numita taxă pentru faza de ucenicie - „development rate”) (a se vedea Bosch/Weinkopf 2006b: 36 și următ.). Totuși, aceasta nu este o reglementare generală de excepție pentru lucrătorii mai puțin calificați.

experților pentru situația dezvoltării economice generale) în raportul său anual către președinte, în anul 1999: „Este evident, creșterile modeste ale salariului minim au avut un efect limitat sau nici un efect asupra ocupării.” (citată după Schulten 2005:198)

Iar într-un raport actual de expertiză realizat de Bofinger et al. (2006), se constată: „Deoarece studiile empirice nu prezintă o imagine consensuală, nu se poate deduce că salariile minime ar fi în general negative pentru situația ocupării. Acest fapt va fi valabil cel puțin atâta timp cât mărimea lor va fi una moderată.”

Din punctul nostru de vedere, două alte argumente importante vorbesc în favoarea instaurării unui salariu minim legal în Germania: interdicția dumpingului salarial, un fenomen care se manifestă tot mai mult în Germania, și – în strânsă legătură cu aceasta – subvenționarea crescândă a salariilor mici în cadrul venitului de bază. Creșterea ponderii salariului minim în Germania indică faptul că sistemul contractelor colective, care a putut asigura standarde minime pentru o perioadă lungă de timp la nivel de ramură, nu mai oferă o protecție eficientă împotriva salariilor mici sau foarte mici. Contractul colectiv obligatoriu scade ca importanță, atât în estul, cât și în vestul Germaniei, dar și salariile negociate prin contracte colective sunt, în parte, foarte scăzute (a se vedea Bundestag 2004).

După calculele noastre, circa 5,5 milioane de lucrători (2006) din toată Germania câștigă mai puțin de 7,50 euro brut pe oră, ceea ce corespunde revendicărilor sindicale de atunci privind salariul minim legal. Dintre acești lucrători circa două treimi sunt femei (adică 19,8% dintre lucrătoarele din Germania). Aproape 1,9 milioane de lucrători au obținut mai puțin de 5 euro (Kalina/Weinkopf 2008). Raportat la salariul orar mediu din Germania, aceasta reprezintă un procent de aproximativ 33%. Astfel, lucrătorii respectivi câștigă chiar mai puțin decât este admis în SUA, unde salariul minim de stat (mai degrabă simbolic comparativ cu situația din alte state ale lumii) se află aproape la același nivel (urmând ca în scurt timp să fie mărit în mod consecvent).

În Uniunea Europeană, 20 dintre cele 27 de state membre au un salariu minim legal, iar celelalte dispun de mecanisme care permit stabilirea în contractul colectiv a unor condiții net superioare celor care se aplică în Germania. Țări ca Franța, Țările de Jos, Marea Britanie, Belgia, Luxemburg și Irlanda aveau, în toamna anului 2007, salarii minime de 8 până la mai mult de 9 euro.

Chiar în rândul angajatorilor care în mod tradițional (cu excepția sectorului construcțiilor) refuză ingerința statului în determinarea salariilor există acum solicitări în direcția stabilirii unor standarde minime, pentru a interzice dumpingul salarial aflat în ofensivă. Mai ales patronatele din domeniile privind întreținerea clădirilor și munca temporară sunt deosebit de active, acestea fiind două sectoare cu o pondere foarte diferită a femeilor în rândul lucrătorilor. Sectorul de întreținere a clădirilor a fost înscris de curând în Legea privind detașarea de lucrători, ceea ce înseamnă că contractele colective sunt valabile și aplicabile în totalitatea lor, adică sunt aplicabile și angajatorilor străini. Două din trei cele mai importante uniuni patronale din sectorul muncii temporare cer reglementări privind salariile minime care să fie valabile pentru toate sectoarele de activitate, în vederea limitării dumpingului salarial în creștere, iar eventualii angajatori străini care ar putea intra pe piața germană să fie obligați să respecte standardele minime din legea mai sus menționată (a se vedea detalii la Weinkopf 2006).

Un argument suplimentar în favoarea introducerii salariului minim legal se referă la resursele de finanțare ale statului social: întreprinderile din Germania s-au putut baza până acum pe faptul că statul își asumă întotdeauna responsabilitatea față de cetățeni, în cazul salariilor extrem de mici; de exemplu, prin prestații complementare incluse în compensarea financiară denumită „Arbeitslosengeld II” (asigurare de șomaj II), dacă veniturile proprii nu pot acoperi necesarul gospodăriei.

Conform datelor Agenției Federale pentru Muncă, în octombrie 2006, din totalul persoanelor care necesitau sprijin și făceau parte din populația aptă de muncă, 20,9% erau lucrători cu drept de asigurare complementară de bază (1,117 milioane din 5,339 milioane). În marea lor majoritate, aceste persoane care primeau diverse compensații erau lucrători cărora li se aplicau reglementările privind asigurările sociale obligatorii (11,3% dintre persoanele care necesitau sprijinul, respectiv 601.533 de persoane). 440.055 de persoane (8,3% dintre toți deținătorii unei asigurări de bază) aveau o ocupație cu normă întreagă. Ponderea femeilor între beneficiarii prestațiilor asigurărilor de bază era de 48,4% dintre lucrătorii cărora li se aplicau reglementările privind asigurările sociale obligatorii și de 55,1% dintre lucrătorii care primeau un salariu insuficient. Conform unui studiu de Becker (2006b), numărul beneficiarilor cu loc de muncă ar putea fi mai mare, dacă ar solicita drepturile pe care le au. Introducerea unui salariu minim lunar ar face inutilă (chiar dacă nu în totalitate) subvenționarea veniturilor mici de către stat.

Numai că pe lângă salariile orare precare, un rol la fel de important îl au programul de lucru insuficient și mărirea gospodăriei. În orice caz, ar permite reducerea considerabilă a efortului financiar pentru acest tip de „combinații salariale” și ar limita scăderile salariale care ar împovăra statul.

Despre beneficiarii de venituri de bază care desfășoară o activitate pentru care primesc un salariu redus se spune că ar „optimiza” combinația transfer de prestații plus venit propriu din muncă – respectiv ei câștigă în plus doar atât cât să nu depășească pragul prestațiilor sociale („ocupare camuflată” – a se vedea Grabowsky et al. 2006). Din păcate, nu se ia în considerare faptul că proliferarea de „minijoburi” reprezintă urmarea schimbărilor intervenite în strategia de personal a întreprinderii, neputându-se porni de la ideea că toți lucrătorii au ales să opteze pentru această structură. În domeniul întreținerii clădirilor, de exemplu, ocupațiile cu timp parțial și cu normă întreagă sunt rezervate în cea mai mare parte personalului de conducere de la nivel mediu (Hieming et al. 2005, Jaehrling/Weinkopf 2006). Din acest punct de vedere, s-ar putea pune întrebarea dacă acest nou model constând din ajustarea prestațiilor sociale de bază în funcție de venitul efectiv nu ar putea fi adaptat în favoarea posturilor mai bine plătite, așa cum a fost formulată propunerea pe care o regăsim la Bofinger et al. (2006). În acest context, ar avea o situație evident mai puțin favorabilă persoanele cu salarii suplimentare mai scăzute (a se vedea grupul de lucru IMK-WSI cu privire la combinațiile salariale 2007), dintre care femeile ar constitui un procentaj disproporționat.

Sintetizând, apreciem că în Germania sunt necesare norme în materie de salarii minime. Dintre toate variantele posibile de care dispunem, femeile, din punctul lor de vedere, consideră că introducerea unui salariu minim legal ar fi cea mai bună soluție, deoarece în felul acesta ar exista limite minime obligatorii pentru toate domeniile de activitate. Salariile minime din contractele colective nu ar fi o alternativă, ci cel mult a simplă măsură care ar acompania regulile privind salariul minim, deoarece condițiile necesare pentru declararea globală a caracterului lor obligatoriu, precum și includerea lor în lege nu se regăsesc decât în câteva sectoare. Adesea, domeniile tipice cu salarii reduse și pondere ridicată a personalului feminin nu sunt luate în considerare de soluțiile care privesc salariile.

Este indiscutabil că salariul minim nu ar conduce în mod automat la asigurarea minimului necesar pentru autonomia femeilor, deoarece un salariu de 7,50 euro pe oră sau chiar de 8,50 euro, reprezentând revendicarea sindicală actuală, ar fi tot insuficient, mai ales că numeroase femei germane lucrează cu timp parțial sau au minijoburi.

8. REFLECȚII ÎN PERSPECTIVĂ

Manualele democrației sociale joacă rolul unei busole în chestiuni fundamentale ale democrației sociale și prezintă puncte de orientare în diferitele domenii politice. Cu toate acestea, ele nu pot și nu vor să ofere răspunsuri definitive și etern valabile cu privire la subiectele abordate. Calea democrației sociale – ca idee și acțiune politică – trebuie să fie verificată continuu, adaptată și regândită în permanență dacă dorim să avansăm spre reușită.

Rezumatul de față susține această poziție și dorește să invite la continuarea reflecției: o reflecție despre modul în care poate reuși o politică economică a democrației sociale și în fața căror exigențe se află aceasta în sec. al XXI-lea.

Actualmente, principala provocare a unei politici economice a democrației sociale rezultă din instaurarea, în plan social, a unui nou echilibru între stat și piață. Programul de la Hamburg al Partidului Social-Democrat german se oferă, în acest sens, un impuls important:

„Pentru noi, piața este un mijloc necesar și superior altor forme de coordonare economică. Totuși, piața, de una singură, este oarbă din punct de vedere social și ecologic. Piața nu este capabilă prin sine să pună la dispoziție bunurile publice într-o cantitate adecvată. Pentru ca piața să-și poată dezvolta efectivitatea sa pozitivă, are nevoie de regulile unui stat capabil să aplice sancțiuni, de legi efective, precum și de o formare echitabilă a prețurilor.” (Programul de la Hamburg 2007: 17)

Având în vedere aceste noi provocări, va fi necesar ca democrația socială să continue să se dezvolte. Cu o înțelegere clară a fundamentelor pe care stă și o viziune limpede asupra realității, acest lucru nu va fi o problemă.

Acest fapt este valabil și în ceea ce privește politica economică a democrației sociale. Volumul de față dorește să arate că, pornind de la valorile fundamentale ale democrației sociale concretizate în Pactele Națiunilor Unite privind drepturile fundamentale, democrația socială își poate realiza un profil politico-economic clar: o busolă pentru o politică economică modernă, bazată pe valori și legată de principiile creștere, echilibru social și sustenabilitate.

BIBLIOGRAFIE

Josef Ackermann (2008), Finanzkrise: Ackermann fordert mehr Regulierung, in: manager-magazin online vom 18.03.2008.

Jennifer Amyx (2004), Japan's Financial Crisis: Institutional Rigidity and Reluctant Change, Princeton.

Masahiko Aoki und Gary R. Saxonhouse (2000), Finance, Governance, and Competitiveness in Japan, Oxford.

Masahiko Aoki, Gregory Jackson, Hideaki Miyajima (Hg.) (2007), Corporate Governance in Japan: Institutional Change and Organizational Diversity, Oxford.

Ernst Baier u. a. (2002), Lebens- und Arbeitsbedingungen des Industrieproletariats, Duisburg.

Irene Becker (2006a), Mindestlöhne – ein Instrument (auch) zur Förderung der Gender-Gerechtigkeit?, in: Gabriele Sterkel, Thorsten Schulten, Jörg Wiedemuth (Hg.), Mindestlöhne gegen Sozialdumping. Rahmenbedingungen – Erfahrungen – Strategien, Hamburg, S. 61–79.

Irene Becker (2006b), Armut in Deutschland: Bevölkerungsgruppen unterhalb der ALG-II-Grenze. Johann-Wolfgang-Goethe-Universität. Arbeitspapier des Projektes „Soziale Gerechtigkeit“, Nr. 3, Frankfurt am Main.

Peter Bofinger (2007), Grundzüge der Volkswirtschaftslehre, 2. Aufl., München.

Peter Bofinger, Martin Dietz, Sascha Genders, Ulrich Walwei (2006), Vorrang für das reguläre Arbeitsverhältnis: ein Konzept für die Existenz sichernde Beschäftigung im Niedriglohnbereich. Gutachten für das Sächsische Ministerium für Wirtschaft und Arbeit (SWMA), o. O.

Gerhard Bosch und Thorsten Kalina (2007), Niedriglohnbeschäftigung in Deutschland, in: Gerhard Bosch, Claudia Weinkopf (Hg.), Arbeit für wenig Geld: Niedriglohnbeschäftigung in Deutschland, Frankfurt am Main, S. 20–105.

Gerhard Bosch und Claudia Weinkopf (2006a), Mindestlöhne in Großbritannien – ein geglücktes Realexperiment, in: WSI-Mitteilungen, 3, S. 125–130.

Gerhard Bosch und Claudia Weinkopf (unter Mitarbeit von Thorsten Kalina) (2006b), Gesetzliche Mindestlöhne auch in Deutschland? Expertise im Auftrag der Friedrich-Ebert-Stiftung, Gesprächskreis Arbeit und Qualifizierung, Bonn.

Karl Brenke und Werner Eichhorst (2007), Mindestlohn für Deutschland nicht sinnvoll, in: DIW-Wochenbericht, 9, S. 121–131.

Bundesagentur für Arbeit (2006), Beschäftigung von erwerbsfähigen Hilfebedürftigen, Oktober 2006, Nürnberg.

Bündnis 90/Die Grünen (2002), Die Zukunft ist Grün, Grundsatzprogramm von BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, beschlossen auf der Bundesdelegiertenkonferenz am 15.–17. März 2002 in Berlin.

Hans Martin Bury und Thomas Schmidt (1996), Das Bankenkartell: die Verflechtung von Geld, Macht und Politik, München. CDU (2007), Freiheit und Sicherheit. Grundsätze für Deutschland, Grundsatzprogramm der CDU, beschlossen auf dem 21. Parteitag am 3.–4. Dezember 2007 in Hannover.

Hansgeorg Conert (2002), Vom Handelskapital zur Globalisierung. Entwicklung und Kritik der kapitalistischen Ökonomie, 2., überarbeitete Aufl., Münster.

Herman Daly (1996), Beyond Economic Growth: The Economics of Sustainable Development, Boston.

Herman Daly und John Cobb (1989), For the Common Good, Boston.

Alistair Darling (2008), Darling invokes Keynes as he eases spending rules to fight recession in: The Guardian, Ausgabe vom 20. Oktober 2008, S. 4.

Michael Dauderstädt (2009), Krisenzeiten: Was Schulden vermögen und was Vermögen schulden, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Bonn.

Michael Dauderstädt (2007), Aufschwung 2007: die Verantwortung der Lohnpolitik, WISO-direkt, Analysen zur Wirtschafts- und Sozialpolitik, Bonn.

Helmut Demes (1998), Arbeitsmarkt und Beschäftigung, in: Deutsches Institut für Japanstudien (Hg.), Die Wirtschaft Japans. Strukturen zwischen Kontinuität und Wandel, Berlin, S. 135–164.

Deutscher Bundestag (1998), Abschlussbericht der Enquete-Kommission „Schutz des Menschen und der Umwelt – Ziele und Rahmenbedingungen einer nachhaltig zukunftsverträglichen Entwicklung“, Deutscher Bundestag: Drucksache 13/11200 vom 26. Juni 1998, Berlin.

Deutscher Bundestag (2004), Wandel der Arbeitswelt und Modernisierung des Arbeitsrechts, Deutscher Bundestag: Drucksache 15/2932, Berlin.

Die Linke (2007), Programmatische Eckpunkte. Programmatisches Gründungsdokument der Partei Die Linke, beschlossen durch die Parteitage von WASG und Linkspartei.PDS am 24. und 25. Mai 2007 in Dortmund.

Daniel Dirks und Silke-Susann Otto (1998), Das „japanische Unternehmen“, in: Deutsches Institut für Japanstudien (Hg.), Die Wirtschaft Japans. Strukturen zwischen Kontinuität und Wandel, Berlin, S. 211–244.

Ronald Dore (2000), Stock Market Capitalism: Welfare Capitalism: Japan and Germany versus the Anglo-Saxons, Oxford.

Ronald Dore, William Lazonick, Mary O'Sullivan (1999), Varieties of Capitalism in the Twentieth Century, in: Oxford Review of Economic Policy, vol. 15, S. 102–120.

Economic Policy Institute (2006), EPI on the Minimum Wage, EPI News, October 27, 2006, Washington, D. C.

Christoph Egle (2006), Deutschland: der blockierte Musterknabe, in: Thomas Meyer (Hg.), Praxis der Sozialen Demokratie, Wiesbaden, S. 273–326.

Werner Eichhorst, Hermann Gartner, Gerhard Krug, Thomas Rhein, Eberhard Wiedemann (2005), Niedriglohnbeschäftigung in Deutschland und im internationalen Vergleich, in: Jutta Allmendinger, Werner Eichhorst, Ulrich Walwei (Hg.), IAB Handbuch Arbeitsmarkt. Analysen, Daten, Fakten, Nürnberg, S. 107–142.

Lectură

complementară:
Pagina electronică a Academiei pentru Democrație Socială prezintă o selecție de lucrări, cu comentarii:
www.fes-soziale-demokratie.de/materialien

Publicațiile Departamentului de politică economică și socială al Fundației Friedrich Ebert:
www.fes.de/wiso,
conțin studii și analize cu privire la subiecte actuale din sfera politicii economice.

**Lectură
complementară:**

*Modulul
„Democrație socială”
al Academiei Online
a Fundației
Friedrich Ebert
oferă explicații
fundamentale,
texte și materiale
privind valorile
și originile
democrației sociale:
... www.fes-online-akademie.de*

*„Das Wirtschafts-
lexikon. Begriffe.
Zahlen. Zusammen-
hänge” (Lexiconul
economiei. Concepte.
Cifre. Contexte)
de Volker Happe,
Gustav Horn
și Kim Otto
prezintă o
introducere cu
privire la toate
chestiunile
importante
din domeniul
economiei
și al știrilor
economice
(vezi pg. 18).*

Friedrich Engels (1988), Herrn Eugen Dührings Umwälzung der Wissenschaft (Anti-Dühring), Karl Marx und Friedrich Engels Gesamtausgabe (MEGA), Band 27, Berlin.

Eurostat, Statistische Datenbank der Europäischen Kommission, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database.

FDP (1997), Wiesbadener Grundsätze. Für die liberale Bürgergesellschaft, beschlossen auf dem Bundesparteitag der F.D.P. am 24. Mai 1997 in Wiesbaden.

Milton Friedman (1973), Capitalism and Freedom, Chicago.

Thomas L. Friedman (2005), The World Is Flat: A Brief History of the Twenty-First Century, New York.

Friedrich Fürstenberg (2000 [1958]), Der Betriebsrat als Grenzinstanz, in: Friedrich Fürstenberg (Hg.), Arbeitsbeziehungen im gesellschaftlichen Wandel, München/Mering.

Sigmar Gabriel (2008), Links neu denken. Politik für die Mehrheit, München.

William A. Galston (2008), How Big Government Got Its Groove Back, in: American Prospect, vol. 19, no. 6, Washington, D. C., S. 23–26.

Heide Gerstenberger (2006), Die subjektlose Gewalt. Theorie der Entstehung bürgerlicher Staatsgewalt, 2. Aufl., Münster.

Robert Gilpin (2001), Global Political Economy: Understanding the International Economy Order, Princeton/Oxford.

Jan Goebel, Peter Krause, Jürgen Schupp (2005), Mehr Armut durch steigende Arbeitslosigkeit, in: DIW-Wochenbericht, 10, S. 725–730.

Fabian Grabowsky, Alexander Neubacher, Michael Sauga (2006), Die große Flut. Dank Hartz-Reformen haben Hunderttausende Niedrigverdiener neuerdings Anspruch auf staatliche Hilfe – darunter auch viele Selbstständige, in: Der Spiegel, 19, S. 66–68.

René Haak (Hg.) (2006), The Changing Structure of Labour in Japan, London.

Peter A. Hall und David Soskice (Hg.) (2001), Varieties of Capitalism. The Institutional Foundations of Comparative Advantage, New York/Oxford.

Hamburger Programm (2007), Grundsatzprogramm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands, beschlossen auf dem Hamburger Bundesparteitag der SPD am 28. Oktober 2007.

Volker Happe, Gustav Horn, Kim Otto (2009), Das Wirtschaftslexikon. Begriffe. Zahlen. Zusammenhänge, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Anke Hassel (2006), Die Schwächen des deutschen Kapitalismus, in: Volker Berghahn, Sigurt Vitols (Hg.), Gibt es einen deutschen Kapitalismus? Die soziale Marktwirtschaft im Weltsystem, Frankfurt am Main, S. 200–214.

Volker Hauff (Hg.) (1987), Unsere gemeinsame Zukunft: der Brundtland-Bericht der Weltkommission für Umwelt und Entwicklung, Greven.

Gustav W. Heinemann (1972), Grußwort auf dem IG-Metall-Kongress „Qualität des Lebens“ am 11. April 1972 in Oberhausen, in: IG Metall (Hg.), Aufgabe Zukunft, Band 1:

Qualität des Lebens. Beiträge zur vierten internationalen Arbeitstagung der Industriegewerkschaft Metall für die Bundesrepublik Deutschland, 11. bis 14. April 1972 in Oberhausen, Frankfurt am Main, S. 14–17.

Michael Heinrich (2004), Kritik der politischen Ökonomie. Eine Einführung, 1. Aufl., Stuttgart.

Bettina Hieming, Karen Jaehring, Thorsten Kalina, Achim Vanselow, Claudia Weinkopf (2005), Stellenbesetzung im Bereich „einfacher“ Dienstleistungen. Abschlussbericht einer Studie im Auftrag des Bundesministeriums für Wirtschaft und Arbeit, Nr. 550, Berlin.

Lew Hinchmann (2006), USA: Residual Welfare Society and Libertarian Democracy, in: Thomas Meyer (Hg.), Praxis der Sozialen Demokratie, Wiesbaden, S. 327–373.

Gustav Horn (2005), Die deutsche Krankheit: Sparwut und Sozialabbau, München.

IMK-WSI-Arbeitskreis Kombilohn (2007), Was tun im Niedriglohnbereich? Eine kritische Auseinandersetzung mit einem neueren Kombilohnkonzept, IMK-Report, Nr. 18, Düsseldorf.

Thorsten Kalina und Claudia Weinkopf (2008), Neue Berechnung des IAQ zu Niedriglöhnen in Deutschland. 2006 arbeiteten 5,5 Millionen Beschäftigte für Bruttostundenlöhne unter 7,50 €, Manuskript, Gelsenkirchen.

Paul Kevenhörster, Werner Pascha, Karen Shire (2003), Japan: Wirtschaft – Gesellschaft – Politik, Wiesbaden.

John Maynard Keynes (1966), Allgemeine Theorie der Beschäftigung, des Zinsens und des Geldes, München/Leipzig.

John Maynard Keynes (1926), The End of Laissez-Faire: The Consequences of the Peace (Neuaufgabe 2009), New York.

Philip Lawn (2003), A theoretical foundation to support the Index of Sustainable Economic Welfare (ISEW), Genuine Progress Indicator (GPI), and other related indexes, in: Ecological Economics 44, S. 105–118.

James R. Lincoln und Michael L. Gerlach (2004), Japan's Network Economy: Structure, Persistence, and Change, Cambridge.

Eric Marlier und Sophie Ponthieux (2000), Low-Wage Employees in EU Countries, European Commission, Statistical Office: Statistics in Focus/Population and Social Conditions, 11/2000, Luxemburg.

Karl Marx (1991), Kritik der politischen Ökonomie, Karl Marx und Friedrich Engels Gesamtausgabe (MEGA), Band 10, Berlin.

Karl Marx und Friedrich Engels (1987), Manifest der Kommunistischen Partei, Berlin (West).

Donella Meadows u. a. (1972), Die Grenzen des Wachstums – Berichte des Club of Rome zur Lage der Menschheit, München.

Wolfgang Merkel u. a. (2003), Defekte Demokratie, Band 1: Theorie, Opladen.

Thomas Meyer (2006), Praxis der Sozialen Demokratie, 1. Aufl., Wiesbaden.

Thomas Meyer (2005a), Theorie der Sozialen Demokratie, 1. Aufl., Wiesbaden.

Thomas Meyer und Nicole Breyer (Mitarbeit) (2005b), Die Zukunft der Sozialen Demokratie, Bonn.

Hyman P. Minsky (1986), Stabilizing an Unstable Economy, New Haven.

Alfred Müller-Armack (1947), Wirtschaftslenkung und Marktwirtschaft, Hamburg.

Joachim Münch und Mikiko Eswein (1998), Bildung, Öffentlichkeit und Arbeit in Japan. Mythos und Wirklichkeit, Berlin.

Werner Pascha (Hg.) (2004), Systemic Change in the Japanese and German Economies. Convergence and Differentiation as a Dual Challenge, London/New York.

Matthias Platzeck, Peer Steinbrück, Frank-Walter Steinmeier (2007), Auf der Höhe der Zeit, Berlin.

OCED, Organisation für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung, OECD.Stat Extracts, <http://stats.oecd.org>.

Hans J. Pongratz und G. Günther Voss (2003), Arbeitskraft- unternehmer: Erwerbsorientierung in entgrenzten Arbeits- formen, Berlin.

Robert Reich (2008), Superkapitalismus. Wie die Wirtschaft unsere Demokratie untergräbt, Frankfurt am Main/New York.

Thomas Rhein, Hermann Gartner, Gerhard Krug (2005), Niedriglohnssektor: Aufstiegschancen für Geringverdiener verschlechtert. IAB-Kurzbericht vom 10. März 2005, Nürnberg.

Jörg Rössele (2005), The Semantic of Social Structure: An International Comparison, Köln.

Dani Rodrik (1997), Has Globalization Gone Too Far?, Washington, D. C.

Sachverständigenrat (2005), Die Chance nutzen – Reformen mutig voranbringen, Sachverständigenrat zur Begutachtung der gesamtwirtschaftlichen Entwicklung, Jahresgutachten 2005/06, Wiesbaden.

Sachverständigenrat (2006), Widerstreitende Interessen, ungenutzte Chancen, Sachverständigenrat zur Begutachtung der gesamtwirtschaftlichen Entwicklung, Jahresgutachten 2006/07, Wiesbaden.

Claus Schäfer (2003), Effektiv gezahlte Niedriglöhne in Deutschland, in: WSI-Mitteilungen, 56, S. 420–428.

Fritz W. Scharpf (1987), Sozialdemokratische Krisenpolitik in Europa, Frankfurt am Main/New York.

Manfred G. Schmidt (2000), Immer noch auf dem mittleren Weg? Deutschlands politische Ökonomie am Ende des 20. Jahrhunderts, in: Roland Czada, Helmuth Wollmann (Hg.), Von der Bonner zur Berliner Republik, Wiesbaden, S. 491–513.

Thomas Schulten (2005), Gesetzliche Mindestlöhne in Europa. Institutionelle Regelungen und ökonomische Konsequenzen,

in: Eckhard Hein (Hg.), Löhne, Beschäftigung, Verteilung und Wachstum, Marburg, S. 185–208.

Joseph A. Schumpeter (1950), Kapitalismus, Sozialismus und Demokratie, München.

Amartya Sen (1999), Development as Freedom, New York. Hans-Werner Sinn (1986), Risiko als Produktionsfaktor, in: Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik, München, S. 557–571.

Adam Smith (1974), Der Wohlstand der Nationen. Eine Untersuchung seiner Natur und seiner Ursachen, München. Robert Solow und Charles Wyplosz (2007), in: Ronald Schettkat, Jochem Langkau (Hg.), Aufschwung für Deutschland. Plädoyer international renommierter Ökonomen für eine neue Wirtschaftspolitik, Bonn, S. 35–47.

Joseph E. Stiglitz (2002), Die Schatten der Globalisierung, Berlin.

Wolfgang Streeck (1995), German Capitalism. Does it exist? Can it survive?, Köln.

Wolfgang Streeck und Kozo Yamamura (Hg.) (2003), The End of Diversity? Prospects for German and Japanese Capitalism, Ithaca, New York.

Simon Vaut (2007), Hoffnung wagen, Berliner Republik 3/2007, Berlin, S. 78–83.

Simon Vaut (2008), Amerikas Hoffnung, Berliner Republik 1/2008, Berlin, S. 79–81.

Vereinigung der Bayerischen Wirtschaft (2006), Mindestlöhne – Gefahr für den Arbeitsmarkt. Argumentation. Die Stimme der Wirtschaft vom 14.3.2006, München.

Gert G. Wagner und Wolfgang Wiegand (2002), Volkswirtschaftliche Forschung und Politikberatung, in: Irene Becker u. a. (Hg.), Soziale Sicherung in einer dynamischen Gesellschaft, Frankfurt am Main, S. 770–788.

Klaus Peter Weinert (2008), Auf lange Sicht sind wir alle tot. Die Wirtschaftsprognosen des John Maynard Keynes, Deutschlandradio Kultur, Radiofeuilleton Kalenderblatt, Sendung vom 5. Juni 2008, URL: (zuletzt eingesehen am 8. Januar 2009).

Claudia Weinkopf (2006), Mindestbedingungen für die Zeit arbeitsbranche? Expertise im Auftrag des Interessenverbandes Deutscher Zeitarbeitsunternehmen (iGZ). Institut Arbeit und Technik, Gelsenkirchen.

Ernst Ulrich von Weizsäcker (2006), Grenzen der Privatisierung, Stuttgart.

Steward Wood (2001), Business, Government, and Patterns of Labour Market Policy in Britain and the Federal Republic of Germany, in: Peter A. Hall, David Soskice (Hg.), Varieties of Capitalism. The Institutional Foundations of Comparative Advantage, New York/Oxford, S. 247–274.

12 cuvinte cheie importante:

1. *Egalitate*
(pg. 78, pg. 147 și urm.)

2. *Globalizare*
(pg. 51 și urm., pg. 105 și urm.)

3. *Drepturi fundamentale*
(pg. 58 și urm.)

4. *Valori fundamentale*
(pg. 55 și urm.)

5. *Muncă decentă*
(pg. 11, pg. 139 și urm.)

6. *Capitalism*
(pg. 17 și urm., pg. 23 și urm., pg. 28 și urm., pg. 42 și urm., pg. 46 și urm.)

7. *Economie de piață*
(pg. 42 și urm., pg. 46 și urm., pg. 49 și urm.)

8. *Salariu minim*
(pg. 147 și urm.)

9. *Co-decizie*
(pg. 39 și urm., pg. 79, pg. 139 și urm.)

10. *Sustenabilitate*
(pg. 70 și urm.)

11. *Echilibru social*
(pg. 67 și urm.)

12. *Creștere*
(pg. 65 și urm.)

Dosarele FES: criza piețelor financiare

Compilație a tuturor analizelor, expertizelor și manifestărilor realizate de Fundația Friedrich Ebert cu privire la criza piețelor financiare www.fes.de/inhalt/in_finanzkrise.htm

ECOURI LA PRIMA EDIȚIE

„O carte informativă. Manualul de democrație socială 2 merită citit. Nu a fost realizat în mod expres în acest scop, dar se potrivește exact în această epocă de capitalism financiar sălbatic. Politica economică bazată pe valori reprezintă subiectul și exigența acestei cărți. Cartea tratează despre o politică – a democrației sociale – în care omul este situat în centru. Obiectivul acesteia este bunăstarea pentru toți la nivel înalt și face acest obiectiv realizabil de manieră durabilă, în sensul reușitei economice, rațiunii ecologice, stabilității sociale și justiției. O busolă pentru calea de mers înainte.“

Franz Müntefering, președintele SPD până în 2009

„Manualele de democrație socială pun în lumină fapte complexe, în mod sintetic și abordabil. Cine, ce, cum și mai ales din ce motiv: o privire de ansamblu compactă și valoroasă în agitația actualității politice.“

Dianne Köster, secretar sindical

„Manualul Economie și democrație socială oferă o imagine interesantă și detaliată a raporturilor dintre procesele economice și modelul democrației sociale. Având în vedere criza financiară, este indispensabilă cunoașterea diferitelor sisteme și ordini economice și mai ales a principiilor economice, precum și a programelor partidelor politice.“

**Thorsten Schäfer-Gümbel, președintele de land al SPD Hessen
și președinte al grupului parlamentar SPD din parlamentul landului Hessen**

„Manualul Economie și democrație socială este un ghid foarte reușit pentru persoanele care se întrebă dacă ceea ce trăiesc în a lor „viață economică”, profesie sau în calitate de consumator concordă realmente cu ceea ce înțelege Constituția prin „imperativul statului social”.“

Josef Vogt, vechi membru al SPD, al IG-Metall și al AWO

„Mai ales în perioada crizei financiare, volumul Economie și democrație socială al FES oferă cuvinte cheie indispensabile. Autorii analizează concis și inteligibil teorii economice centrale, discută pe marginea unor exemple practice și formulează întrebări despre cum poate să arate o politică economică modernă a democrației sociale. Manualul devine astfel un instrument fundamental de formare în plan politic. La urma urmei, realizarea politicii și participarea la dezbateri constituie motorul democrației sociale.“

Dr. Peter Struck, președintele grupului parlamentar SPD din Bundestag până în 2009

„Totul se schimbă în vremuri de mare criză. Teoriile și instrumentele de control și coordonare a capitalismului cunosc o a doua înflorire. Democrația socială transmite un model care marchează în mod egal orientarea politicii economice. Valorile fundamentale și drepturile fundamentale dobândesc recunoaștere pentru acțiunea economică și politică. Manualul Economie și democrație socială este un ghid solid pentru oricine vrea să înțeleagă aceste procese de transformare și să participe la ele. El furnizează exemple practice și baze teoretice pentru a permite o poziționare personală și invită la reflecție și implicare. Economia nu urmează o lege a naturii, ci este realizabilă de către politică și oameni.“

Ulla Schmidt, deputat în Bundestag, fost ministru al sănătății

Vă invităm să participați la dezbaterile cu privire la democrația socială. Academia pentru Democrație Socială a Fundației Friedrich Ebert oferă un spațiu în acest scop. Opt module de seminar sunt consacrate valorilor fundamentale și domeniilor practice ale democrației sociale:

Fundamentele democrației sociale

Economie și democrație socială

Stat social și democrație socială

Globalizare și democrație socială

Europa și democrația socială

Integrare, imigrație și democrație socială

Stat, societate civilă și democrație socială

Pace și democrație socială

DESPRE AUTORI

Jochen Dahm (*1981) este referent în cadrul Academiei Politice a Fundației Friedrich Ebert. A studiat științele politice, științele comunicării și drept public la Münster și Málaga.

Dr. Michael Dauderstädt (*1947) lucrează pentru Fundația Friedrich Ebert din anul 1980. Din 2006, conduce Departamentul de Politică Economică și Socială, iar anterior, a avut aceeași funcție la Departamentul pentru Analiză Politică Internațională. A studiat matematică, economie și politica dezvoltării la Aachen, Paris și Berlin.

Peter Franz (*1953) lucrează din 1988 în Ministerul Federal al Mediului, Protecției Naturii și Securității Reactoarelor. La postul său de la Berlin este director secțiunii „Mediu și Economie, Inovație și Ocupare, Audit de Mediu“, poziție pe care o deține din 1999. A studiat științe economice și administrative.

Tobias Gombert (*1975) lucrează în domeniul organizării seminariilor comitetelor de întreprindere. De asemenea, este formator pentru seminarii de comunicare și teorie, cât și pentru coordonarea de ateliere de lucru. În 2003–2005, a fost vicepreședinte Jusos, între 2005 și 2007 a făcut parte din biroul federal Jusos. În această perioadă, a participat la realizarea structurii școlii de formare a Jusos. Din 2007, este formator în cadrul Academiei pentru Democrație Socială. El este autorul principal al volumului „Fundamentele democrației sociale“. Lucrările științifice de până acum sunt despre Jean-Jacques Rousseau, despre teoria marxistă, precum și despre filozofia morală.

Dr. Erik Gurgsdies (*1944) a fost directorul biroului Fundației Friedrich Ebert din landul Mecklenburg-Pomerania Occidentală între 1993 și 2009. A studiat economia și sociologia. Ulterior a predat economia la universitățile populare din Bergneustadt și Ahrensburg, precum și la Universitatea pentru Economie și Politică din Hamburg.

Dr. Christian Krell (*1977) lucrează în cadrul Fundației Friedrich Ebert, unde răspunde de Academia pentru Democrație Socială. A studiat științe politice, istorie, economie și sociologie la Universitățile Siegen și York. În 2007, a obținut titlul de doctor în științe politice cu o temă despre politica europeană a SPD, a laburiștilor britanici și a partidului socialist francez.

Dr. Florian Mayer (*1975) este responsabil de programe în Ministerul federal al Mediului, Protecției Naturii și Securității Reactoarelor, compartimentul „Mediu și Economie, Inovație și Ocupare, Audit de Mediu”, precum și responsabil de curs la Universitatea Heidelberg. A studiat științele economice și sociale.

Prof. Dr. Werner Pascha (*1957) este profesor de Economia Asiei Orientale/Japoniei și Coreei la Universitatea Duisburg-Essen, începând din anul 1992. A studiat științele economice la Londra (LSE), Nagoya/Japonia și în special la Freiburg în Breisgau, unde și-a obținut doctoratul și dreptul de a coordona cercetări.

Prof. Dr. Wolfgang Schroeder (*1960) este, din 2009, secretar de stat în Ministerul Muncii, Protecției sociale, Femeilor și Familiei din landul Brandenburg, iar din 2006, profesor pentru „Sistemul politic al RFG/Etatism în schimbare” la Kassel. Anterior, a avut diferite funcții în conducerea IG Metall și a desfășurat activități didactice și de cercetare la Frankfurt am Main, Darmstadt și Harvard. A studiat politologie la Marburg, Viena, Tübingen și Frankfurt am Main, iar doctoratul l-a susținut la Gießen.

Stefan Tidow lucrează în compartimentul „Mediu și Economie, Inovație și Ocupare, Audit de Mediu” în Ministerul federal al Mediului, Protecției Naturii și Siguranței Reactoarelor. În prezent, a întrerupt aceste activități și lucrează în cadrul grupului parlamentar Bündnis 90/Die Grünen.

Simon Vaut (*1977) lucrează în Ministerul Muncii, Protecției sociale, Femeilor și Familiei din landul Brandenburg. Ca formator al Academiei pentru Democrație Socială, coordonează seminarii pe teme de economie și globalizare. A lucrat pentru Institutul pentru Cercetare Socială și Economie Socială, pentru Hertie School of Governance, precum și pentru Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OECD).

Dr. Claudia Weinkopf (*1963) este director adjunct și responsabil al departamentului de cercetare „Flexibilitate și siguranță” (FLEX) la Institutul Muncă și Calificare al Universității Duisburg-Essen. A studiat științe economice, iar secundar – sociologie, și și-a susținut doctoratul la aceeași instituție.

Politica are nevoie de o orientare clară. Numai cine poate enunța, fără echivoc, care sunt obiectivele acțiunii sale, poate să le atingă și să îi motiveze pe alții să le susțină. Acesta este motivul pentru care manualul intitulat „Economie și democrație socială” formulează următoarele întrebări: cum poate reuși o politică economică a democrației sociale, modernă și atașată valorilor? Care sunt principiile pe care le are la bază? Cum poate fi implementată în practică?

Temele tratate în manualele de democrație socială au la bază seminariile Academiei pentru Democrație Socială. Această Academie este o ofertă de consultanță și calificare a Fundației Friedrich Ebert pentru persoane implicate politic și interesate de politică.

Pentru alte informații despre Academie, consultați:

www.fes-soziale-demokratie.de

„O carte instructivă. Merită citit manualul 2.”

Franz Müntefering, președintele SPD până în 2009

„Cine, ce, cum și - mai ales - din ce motiv: o privire de ansamblu compactă și prețioasă în agitația vieții politice cotidiene.”

Dianne Köster, secretar sindical

„Mai ales în epoca aceasta a crizei financiare, volumul Economie și democrație socială al FES a oferit cuvinte-cheie indispensabile.”

Dr. Peter Struck, președintele grupului parlamentar SPD din Bundestag până în 2009